

Konjunkturtendenser for Møre og Romsdal

Prognoser basert på Konjunkturtendensene fra desember 2019

TALL

SOM FORTELLER

RAPPORTER / REPORTS

2020 / 10

Håvard Hungnes og Lasse Sigbjørn Stambøl

Håvard Hungnes og Lasse Sigbjørn Stambøl

Konjunkturtendenser for Møre og Romsdal

Prognoser basert på Konjunkturtendensene fra
desember 2019

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 11. mars 2020

ISBN 978-82-587-1082-7 (trykt)
ISBN 978-82-587-1083-4 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Desimaltegn	,

Forord

Rapporten gir en oversikt over hovedtrekkene i status og kortsiktige perspektiver for norsk økonomi på nasjonalt nivå, og noe mer detaljert oversikt over status og kortsiktige perspektiver for befolkning og økonomisk utvikling i Møre og Romsdal.

Tallmaterialet som er lagt til grunn for de nasjonale og regionale beregningene i rapporten er basert på Statistisk sentralbyrås «Konjunkturtendensene for norsk økonomi» publisert 5. desember 2019 i Konjunkturtendensene nr. 4/2019. Reviderte nasjonalregnskapstall publisert 7. februar 2020 er innarbeidet i teksten.

I rapporten er Møre og Romsdal i all hovedsak definert ut fra de grenser fylket har per 1. januar 2020. Noen virkningsberegninger for folketall og sysselsetting som følge av kommunejusteringer i forbindelse med regionreformen er gitt i egen boks i rapporten. En kort beskrivelse av modellverktøyet som er benyttet på nasjonalt og regionalt nivå er gitt i vedlegg i rapporten.

Prosjektet er finansiert av Sparebanken Møre.

Kontaktinformasjon for nasjonale makroanalyser: Håvard Hungnes, tlf. 21 09 48 18. Kontaktinformasjon for detaljerte nærings- og regionalanalyser: Lasse Sigbjørn Stambøl, tlf. 21 09 45 05

Statistisk sentralbyrå, 6. mars 2020

Brita Bye

Sammendrag

De økonomiske utsiktene i Møre og Romsdal er, som i landet for øvrig, preget av at Norge fortsatt er inne i en om lag konjunkturnøytral situasjon og at konjunkturoppgangen vi har sett siden begynnelsen av 2017 ventes å flate ut og trolig være over i løpet av 2020.

Veksten i petroleumsinvesteringene de siste tre årene har bidratt til å løfte norsk økonomi. Forsinkelser og økt arbeidsomfang på enkelte utbyggingsprosjekter har generert ytterligere investeringer, der det meste av disse merinvesteringene ventes å komme i 2020, men at ferdigstilling og nedfasing av utbyggingsprosjekter ventes å gi nedgang i petroleumsinvesteringene i 2021.

I 2019 var næringsinvesteringene preget av kraftig vekst, betydelig høyere enn trendveksten i økonomien. Fra og med inneværende år vil imidlertid avmattningen i internasjonal økonomi legge en demper på investeringsveksten slik at næringsinvesteringene i fastlandsøkonomien ventes å bli noe lavere enn i 2019.

Krona har svekket seg gjennom det siste halvåret og energiprisene har falt. Dette bedrer isolert sett lønnsomheten for eksportrettete virksomheter, men lønnsomheten vil i år og neste år likevel være preget av nedgangskonjunktur i internasjonal økonomi. Med fortsatt relativt lave renter og positiv realinntektsvekst, anslås veksten i husholdningenes konsum å holde seg godt oppe både i år og neste år.

Den moderate produksjonsveksten i primærnæringene i Møre og Romsdal i 2019 ventes å fortsette også i år og til neste år. Industriproduksjonen for landet som helhet ventes å gå litt opp i år, så også i Møre og Romsdal, men noe svakere enn i fjor. Produksjonen innen bygge- og anleggsvirksomhet ventes å holde seg på et høyt nivå. Produksjonen i markedsrettet tjenesteyting ventes fortsatt å gå opp, men mer moderat enn i fjor, mens produksjonen i offentlig forvaltning fortsatt øker, og svakt høyere enn i fjor. Anslagene viser også klar produksjonsvekst i næringer som utvinning av råolje og naturgass, tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning og rørtransport. Det ventes med dette vekst i bruttoproduktet samlet for alle næringene i fylket i år og til neste år, om enn noe lavere enn i 2019.

Møre og Romsdal hadde klar oppgang i samlet sysselsetting i 2019, med økt sysselsetting i industri, bygge- og anleggsvirksomhet, markedsrettet og offentlig tjenesteyting, men også i flere andre næringer, som blant annet utvinning av råolje og naturgass og rørtransport og tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning. Anslagene viser en noe mer moderat sysselsettingsvekst i 2020 enn i fjor, med fortsatt sysselsettingsvekst i primærnæringer, industri, bygge- og anleggsvirksomhet, markedsrettet og offentlig tjenesteyting, samt også innen deler av det vi kaller andre næringer.

Sysselsettingsveksten i Møre og Romsdal ventes å holde seg på omtrent samme nivå som i år også i 2021, med forventet oppgang omtrent som anslått for landet som helhet. Det ventes fortsatt noe vekst i sysselsettingen i primærnæringene, i industrien og offentlig tjenesteyting samt i noen andre næringer som blant annet omfatter produksjon og tjenester tilknyttet petroleumssektoren, mens det ventes små endringer i sysselsettingen i bygge- og anleggsvirksomhet og markedsrettet tjenesteyting.

Økt aldring og flere innvandrere i yrkesaktiv alder bidrar isolert sett til å dempe yrkesdeltakelsen noe. Men noe økt utdanningsnivå i befolkningen og fortsatt vekst i sysselsettingen fører likevel til noe vekst i arbeidsstyrken. Vi regner med at

arbeidsstyrken vil øke omtrent i takt med sysselsettingen i inneværende år, slik at det kan forventes små endringer i arbeidsledigheten.

Foreløpige tall ved inngangen til inneværende år viser fortsatt økning i folketallet i Møre og Romsdal i 2019, men noe lavere vekst enn året før. Det er fortsatt en positiv naturlig tilvekst i befolkningen, mens negativ samlet netto innflytting og positiv netto innvandring samlet bidrar til en liten nedgang i folketallet. Nettoinnvandringen til fylket har falt år for år etter rekordåret 2012, og var i 2018 på sitt laveste registrerte nivå siden 2005. Foreløpige tall indikerer at det var ytterligere fall i nettoinnvandringen i 2019. Foreløpige tall viser at netto innenlands utflytting fra fylket var omtrent på samme nivå i 2019 som året før, som vil si noe lavere enn i 2016 da fylket hadde den høyeste innenlandske nettoutflyttingen siden 2006. En moderat vekst i folketallet ventes å fortsette, mens det ventes små endringer i antall personer i yrkesaktiv alder, der antall yngre og middelaldrende personer går ned, mens antall personer over 50 år øker. Den anslåtte utviklingen i arbeidsstyrken og sysselsettingen indikerer små endringer i arbeidsledigheten i Møre og Romsdal også i 2021.

I januar i år kom opplysninger om at et smittsomt influensavirus kalt koronaviruset var i ferd med å spre seg i Kina og deretter gradvis videre til andre land i februar og mars. Dette har medført klart lavere aktivitet i de internasjonale markedene, der de globale forsyningskjedene er rammet både med hensyn til input-faktorer og ferdigprodukter i industrien, men også til flere aktiviteter i tjenesteytende næringer. Oljeetterpørselen har gått klart ned, så også oljeprisen, og videre bidratt til å trekke kroneverdien ytterligere ned.

Denne rapporten er basert på konjunkturtendenser for norsk økonomi per desember 2019 og forutsetningene er basert på en situasjon før koronaviruset ble kjent. Anslagene kan derfor vise seg å bli for optimistiske for inneværende år dersom man ikke klarer å redusere de økonomiske virkningene av viruset i forholdsvis nær fremtid.

Abstract

The economic outlook in the county of Møre og Romsdal is, like in the nation generally, characterized by Norway being still in a roughly cyclical neutral situation and that the upturn we have seen since the beginning of 2017 is expected to level out and probably be over during 2020.

The growth in petroleum investments over the past three years has helped to lift the Norwegian economy. Delays and increased scope of work on some development projects have generated even further investments which mostly is expected to be realized in 2020, but that completion and phasing-out of development projects is expected to result in a decline in petroleum investments the next year.

In 2019, business investments were characterized by strong growth, significantly higher than the trend growth in the economy. However, the deposition in the international economy will mute the investment growth so that business investment in the mainland economy is expected to be slightly lower in the current year than in 2019.

The Norwegian krone has depreciated over the past months and energy prices have fallen. This improves, in isolation, the profitability of export-oriented enterprises, but the profitability in the current and next year will still be marked by a downturn in the international economy. With continued relatively low interest rates and positive real income growth, the increase in household consumption is projected to stay high both in the current and next year.

A slight production growth of the primary industries in Møre og Romsdal is expected to continue in the current and next year. Manufacturing production of the country generally is still expected to grow in the current year, so also in Møre og Romsdal, but slightly weaker than last year. Production in construction is expected to remain at a high level. Production in market-based services is still expected to rise, slightly lower than last year, while production in public services continues to increase, slightly higher than last year. The projections also show clear production growth in industries such as extraction of crude oil and natural gas, services related to oil and gas extraction and pipeline transport. The growth of total gross product for all industries is expected to increase in the county both in the current year and next year, albeit slightly lower than in 2019.

Møre og Romsdal had a clear increase in total employment in 2019, with increased employment in manufacturing, construction, market-based and public services, but also in several other industries, such as extraction of crude oil and natural gas and pipeline transport and services related to oil and gas extraction. The estimates show a slightly more moderate employment growth in 2020 than last year, with continued employment growth in primary industries, manufacturing, construction, market-based and public services, as well as in parts of what we call other industries.

The employment growth in Møre og Romsdal is expected to remain at about the same level as in the current year also next year, with an expected increase similar to that project for the country as a whole. There is still expected some growth of employment in the primary industries, manufacturing and public services, as well as in some other industries including production and services associated with the petroleum sector, while small changes are expected in the employment of construction and market-based services.

Increased aging and more immigrants of working age are, in isolation, contributing to a reduction in the labour participation. But a slightly higher level of education in the population and continued growth of employment, nonetheless leads to some growth in the labour force. We expect the labour force to increase roughly in line with the employment the current year, which means small changes in the unemployment.

Preliminary figures at the beginning of this year show continued increase in the population of Møre og Romsdal in 2019, but slightly lower growth than the previous year. There is still a birth surplus in the population, while negative domestic net migration and positive net immigration overall contributes to a slight decline in the population. Net immigration to the county has fallen annually since the record year of 2012 and was in 2018 at its lowest registered level since 2005. However, preliminary figures indicate that there was a further fall in net immigration in 2019. Preliminary figures show that net domestic out-migration from the county was at the same level in 2019 as the year before, which is somewhat lower than in 2016 when the county experienced the highest domestic net out-migration since 2006.

A moderate growth in the population is expected to continue, while small changes in the number of persons of working age are expected, where the number of younger and middle-aged persons are declining, while the number of persons above the age of 50 is increasing. The projected development of the labour force and employment indicates small changes in unemployment in Møre og Romsdal in 2021 as well.

In January this year, information came out that an infectious influenza virus called the corona virus was spreading in China and then gradually moving to other countries in February and March. This has resulted in clearly lower activity in the international markets, where global supply chains are affected both in terms of input factors and finished manufacturing products, but also in several activities in the service industries. Oil demand has clearly decreased, so too the petroleum price, and contributed to a further decline in the value of the Norwegian krone.

This report is based on cyclical trends for the Norwegian economy as of December 2019 and the assumptions are based on a situation before the corona virus became known. The projections may therefore prove to be too optimistic for the current year if it is not possible to reduce the economic impact of the virus in the relatively near future.

Innhold

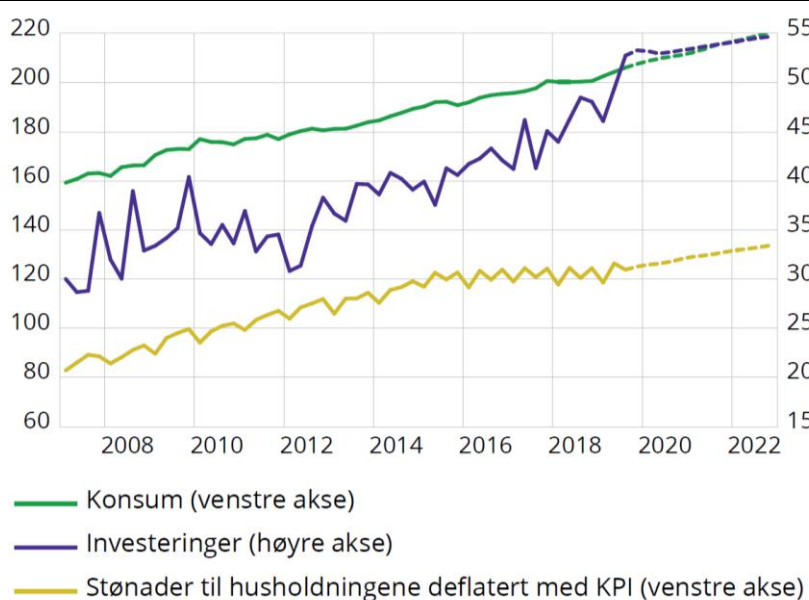
Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	6
1. Utviklingen i norsk økonomi	9
1.1. Prognoser for norsk økonomi fra desember 2019	9
1.2. Foreløpige nasjonalregnskapstall for 2019	17
2. Petroleumsnæringen	18
3. Nærmere om hovednæringer og utviklingen i Møre og Romsdal	21
3.1. Primærnæringene	21
3.2. Industri	26
3.3. Bygge- og anleggsvirksomheten	33
3.4. Markedsrettet tjenesteyting	34
3.5. Offentlig tjenesteyting.....	39
3.6. Utviklingen i bruttoproduksjon og sysselsetting samlet	44
4. Befolkningsutvikling og arbeidsmarked	45
5. Hovedtrekk av situasjonen og utsiktene for Møre og Romsdal	52
Referanser	55
Vedlegg A: KVARTS: Modellen bak makroprognosene på nasjonalt nivå	57
Vedlegg B: REGARD: Modell for regionale arbeidsmarkeder og demografi	59
Figurregister	63
Tabellregister	64

1. Utviklingen i norsk økonomi

1.1. Prognoser for norsk økonomi fra desember 2019

Oppgangskonjunktoren i norsk økonomi fortsetter i moderat tempo. Ifølge de foreløpige tallene fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) fra november 2019 har veksten i BNP Fastlands-Norge i rundt tre år vært høyere enn det vi anslår som årlig trendvekst på knappe 2 prosent. I 2019 har norsk økonomi blitt løftet av en markert vekst i petroleums- og industriinvesteringer. De positive impulsene fra petroleumsinvesteringene ventes ikke å fortsette de neste årene sett under ett. Avmattningen internasjonalt vil dempe etterspørselen rettet mot eksporttettete virksomheter og dermed også industriinvesteringene. Med et slikt konjunkturforløp vil rentene holde seg på dagens relativt lave nivå. Produksjonsutviklingen i norsk økonomi vil tilsvare normal kapasitetsutnyttning i årene framover. Arbeidsledigheten vil neppe endre seg mye fra dagens nivå og inflasjonen vil ligge nær målet.

Figur 1.1 Offentlig forvaltning

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det ligger an til fortsatt nær konjunkturnøytral finanspolitikk i årene framover. Siden 2017 har finanspolitikken hatt en mer nøytral innretning etter at det ble ført en ekspansiv finanspolitikk i årene 2014-2016. Selv om veksten i offentlige investeringer og konsum ventes å ligge noe under trendveksten, vil aldringen av befolkningen medføre økte utgifter til alderspensjoner og andre stønader. Samlet ventes disse etterspørselskomponentene å øke med rundt 2 prosent i året, som er på linje med trendveksten i BNP Fastlands-Norge. Kombinasjonen av konjunkturnøytral utgiftsvekst og små endringer i skattenivået gjør at budsjettimpulsen er ventet å holde seg nær konstant gjennom prognoseperioden. Oljepengebruken vil være klart under 3 prosent av oljefondets verdi framover.

Tabell 1.1 Makroøkonomiske hovedstørrelser 2017-2021. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2017	2018*	Prognoser		
			2019	2020	2021
Realøkonomi					
Konsum i husholdninger mv.	2,2	1,9	1,6	1,8	2,5
Konsum i offentlig forvaltning	1,9	1,4	2,2	2,5	1,9
Bruttoinvestering i fast realkapital	2,6	2,8	6,3	1,4	-1,6
Utvinning og rørrtransport	-5,4	1,9	15,0	2,0	-7,6
Fastlands-Norge	6,8	3,0	4,1	0,7	-0,1
Næringer	9,2	6,8	6,2	1,0	-0,8
Bolig	7,3	-6,2	1,1	-0,3	-0,4
Offentlig forvaltning	2,6	7,5	3,6	1,1	1,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	3,1	2,0	2,3	1,7	1,8
Lagerendring ²	0,5	-0,1	0,0	0,0	0,0
Eksport	1,7	-0,2	1,6	7,3	3,2
Tradisjonelle varer	1,7	2,0	5,3	4,3	3,9
Råolje og naturgass	5,1	-4,8	-5,3	14,6	4,1
Import	1,9	1,9	6,6	2,6	0,7
Tradisjonelle varer	3,8	3,2	6,8	1,0	0,2
Bruttonasjonalprodukt	2,3	1,3	1,1	3,5	2,1
Fastlands-Norge	2,0	2,2	2,5	2,4	1,9
Arbeidsmarked					
Sysselsatte personer	1,2	1,6	1,7	0,9	0,6
Arbeidsstyrke	-0,2	1,4	1,0	0,9	0,5
Arbeidsledighetsrate (nivå)	4,2	3,8	3,7	3,7	3,7
Priser og lønninger					
Årslønn	2,3	2,8	3,5	3,6	3,6
Konsumprisindeksen (KPI) ³	1,8	2,7	2,3	2,1	1,9
KPI-JAE3	1,4	1,6	2,4	2,3	2,1
Eksportpris tradisjonelle varer	5,2	5,9	0,1	2,3	1,5
Importpris tradisjonelle varer	3,5	4,5	2,2	2,4	1,3
Boligpris	5,0	1,4	2,4	1,8	2,2
Inntekter, renter og valuta					
Husholdningenes disponible realinntekt	2,0	1,5	3,1	1,6	2,4
Husholdningenes sparerate (nivå)	6,6	5,9	7,3	7,6	7,5
Pengemarkedsrente (nivå)	0,9	1,1	1,5	1,9	1,9
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁴	2,6	2,7	3,0	3,4	3,4
Importveid kronekurs (44 land) ⁵	-0,8	0,1	3,0	3,1	0,0
Eksportmarkedsindikator	5,5	3,2	2,8	3,3	3,0
Konsumpris euro-området	1,5	1,8	1,1	1,1	1,2
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	-0,3	-0,3	-0,4	-0,5	-0,5
Råoljepris i kroner (nivå) ⁶	453	582	562	530	503

¹Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

²Endring i lagerendring i prosent av BNP.

³KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer.

⁴Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, rammelån med pant i bolig.

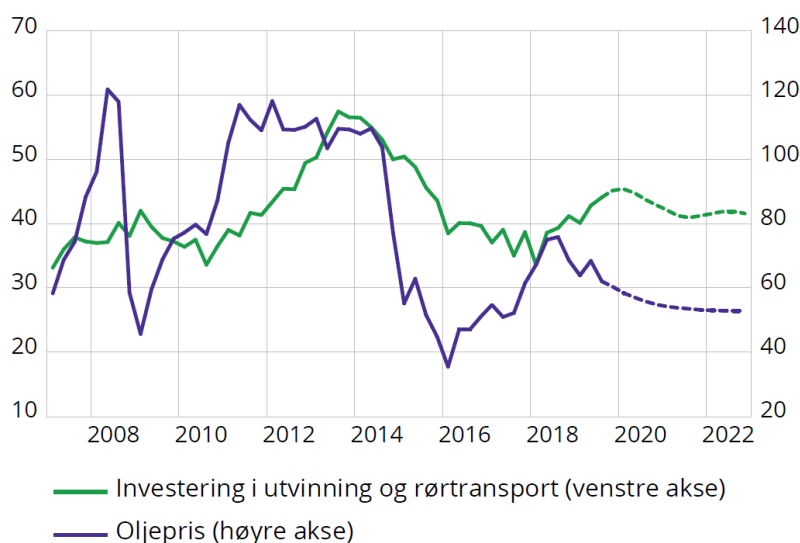
⁵Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁶Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 3. desember 2019 er benyttet.

Figur 1.2 Petroleumsinvesteringer og oljepris

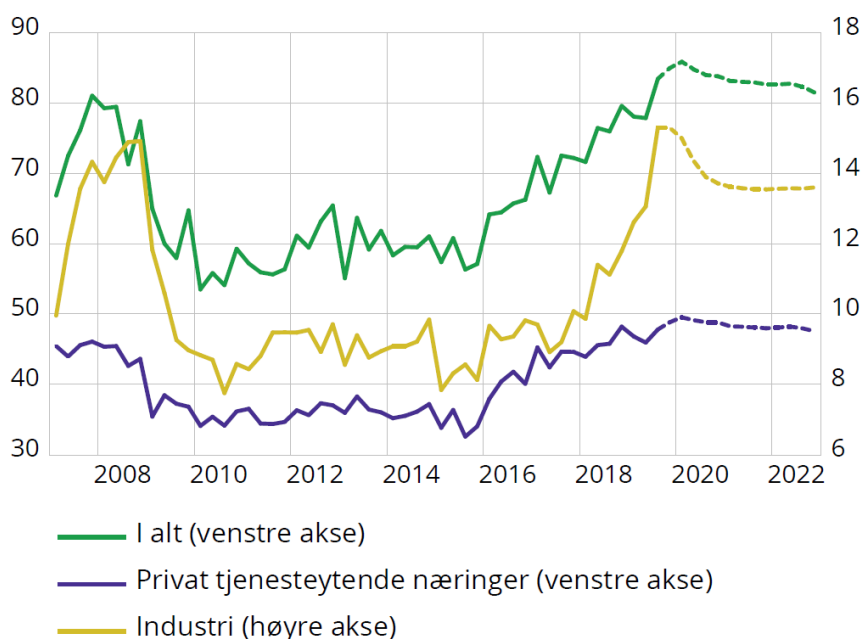
Sesongjustert. Venstre akse: mrd 2017-kr, kvartal
 Høyre akse: USD per fat

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Veksten i petroleumsinvesteringene har bidratt til å løfte norsk økonomi i 2019. Mens investeringene nesten ble halvert fra 3. kvartal 2013 til 1. kvartal 2018 har de steget moderat gjennom 2018 og 2019. Veksten i 2019 er i hovedsak drevet av feltene Johan Sverdrup (fase 2) og Johan Castberg. Forsinkelser og økt arbeidsomfang på enkelte utbyggingsprosjekter har generert større investeringer enn tidligere antatt og det meste av disse merinvesteringene er ventet å komme i 2020. Når vi i tillegg ventet at det leveres plan for utbygging og drift for flere prosjekter, inkludert Balder X, Halten Sør Øst, Breidablikk og videreutviklingen av Hod-feltet, anslår vi nå at investeringsnivået vil øke noe også i 2020. Vi legger videre til grunn at ferdigstilling og nedfasing av utbyggingsprosjekter vil gi nedgang i investeringene i 2021.

Figur 1.3 Investeringer i fastlandsnæringer. Sesongjustert, mrd 2017-kr, kvartal

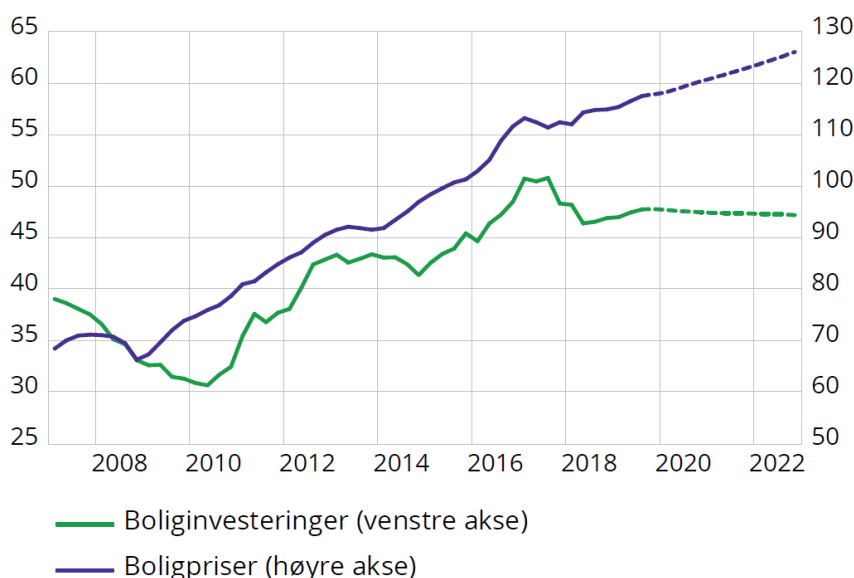

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Næringsinvesteringene har vært preget av kraftig vekst. Selv om veksten har avtatt noe sammenliknet med utviklingen fra 2015 til 2018, har veksten gjennom 2019 likevel vært betydelig høyere enn trendveksten i økonomien. Det er spesielt innen næringsmiddelindustri, maskinreparasjon og -installasjon, samt kapitalintensive næringer som oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri og metallindustrien at virksomhetene melder om økte investeringer. Fra og med 2020 vil imidlertid avmatningen i internasjonal økonomi legge en demper på investeringsveksten. I industrien ventes det reduserte investeringer i 2020 som følge av at flere prosjekter innen oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri ferdigstilles i år. Ifølge våre beregninger vil næringsinvesteringene samlet i 2020 og 2021 holdes om lag uendret på nivået i 2019.

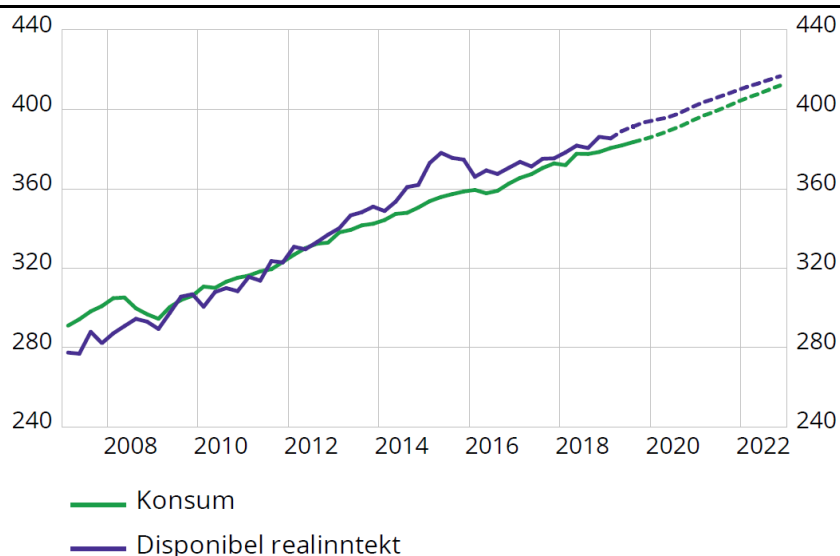
Figur 1.4 Boligmarkedet

Sesongjustert. Venstre akse: mrd 2017-kr, kvartal
Høyre akse: indeks, 2015 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boligmarkedet virker fortsatt å være i balanse. Fra midten av 2018 begynte boliginvesteringene å stige etter å ha falt i 4. kvartal 2017 og første halvår 2018. De siste seks kvartalene har veksten vært moderat. Også boligprisene har vokst moderat og firekvartals-veksten har i denne perioden ligget rundt 2,5 prosent. Det ligger an til at boligprisene vil fortsette å stige beskjedent i årene framover. Regjeringen videreførte boliglånsforskriften uten nye innstramminger, men moderat inntektsvekst og høyere realrente etter skatt bidrar til å dempe boligprisutviklingen. Med svak utvikling i realboligprisene ventes det at boliginvesteringene vil holde seg om lag uendret gjennom årene 2020-2021 etter en vekst på vel 1 prosent i 2019. Nivået på boliginvesteringene vil likevel være høyt og tilbudet av nye boliger vil øke klart gjennom prognoseperioden.

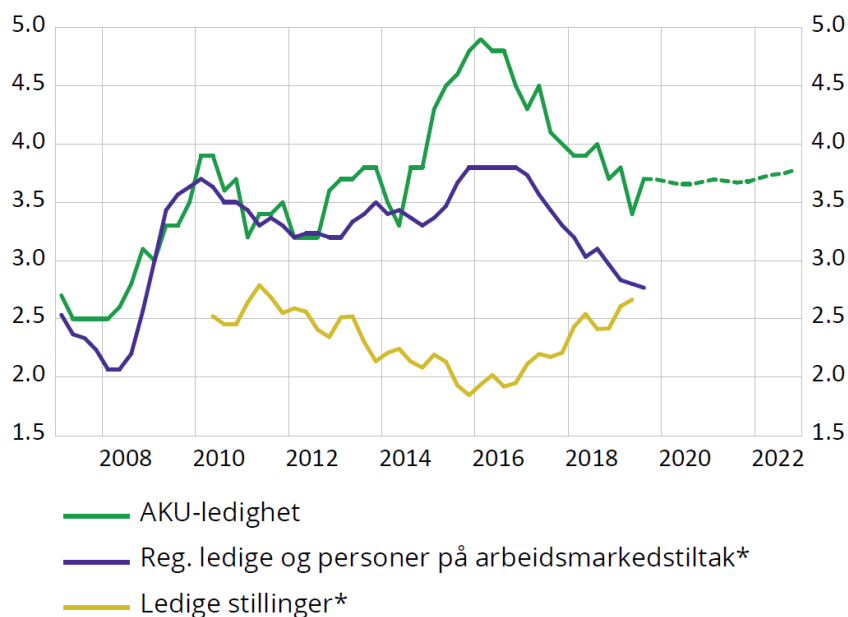
Figur 1.5 Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjustert, mrd 2017-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Konsumveksten har holdt seg rundt trendveksten i norsk økonomi det siste året. Konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner utgjør i overkant av 50 prosent av BNP Fastlands-Norge og drives av forløpet i husholdningenes inntekter, formue og renter. I 2019 trakk økt reallønnsvekst sammen med litt høyere sysselsettingsvekst opp veksten i disponibel realinntekt. I årene 2020-2021 ventes veksten i lønnsinntektene å avta som følge av fallende sysselsettingsvekst. Dermed ventes også veksten i disponibel realinntekt å avta ettersom bidraget fra lønnsinntektene er stort. Offentlige stønader vil bidra positivt til veksten i disponibel realinntekt gjennom prognoseperioden, etter svak vekst i 2018. Det er også foreslått beskjedne endringer i skattesatser fra 2019 til 2020. Med om lag uendrete realboligpriser ser det ut til at konsumveksten vil ligge i overkant av trendveksten i Fastlands-Norge i årene som kommer.

Lønnsveksten har tatt seg gradvis opp gjennom oppgangskonjunkturen. Etter en rekordlav vekst i gjennomsnittlig årslønn i 2016 på 1,8 prosent økte lønnsveksten til 2,8 prosent i 2018. For 2019 venter vi at lønnsveksten tar seg ytterligere opp til 3,5 prosent. Krona svekket seg gjennom 3. kvartal 2019 og energiprisene har falt. Dette bedrer isolert sett lønnsomheten for eksportrettete virksomheter både gjennom høyere inntjening og lavere kostnader. Lønnsomheten vil i de neste årene også være preget av avmattingen i internasjonal økonomi. Vi legger derfor til grunn at lønnsveksten holder seg rundt 3,5 prosent i årene 2020 og 2021.

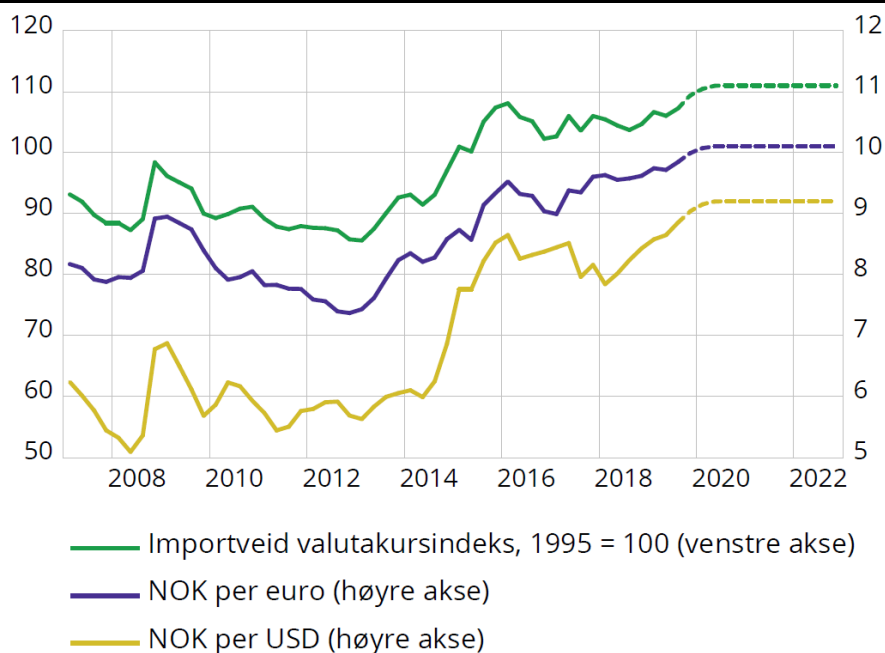
Figur 1.6 Arbeidsledige personer og ledige stillinger. Prosent av arbeidsstyrken og av summen av besatte og ledige stillinger, sesongjustert og glattet

* Pga brudd i statistikken er tallene ikke sammenliknbare før/etter januar 2013
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nedgangen i arbeidsledigheten har stoppet opp. Ledigheten falt nesten sammenhengende fra i overkant av 5 prosent i begynnelsen av 2016 til om lag 3,5 prosent i midten av 2019. Selv om arbeidsledigheten steg til 3,9 prosent som gjennomsnitt for perioden fra august til oktober 2019, ifølge SSBs arbeidskraftsundersøkelse (AKU), viser tall fra NAV at den registrerte arbeidsledigheten har holdt seg om lag uendret i høst. Sysselsettingen har vokst markert i bygg og anlegg samt i flere tjenesteytende næringer gjennom 2019. Det er likevel tegn til at veksten har avtatt i det siste. I årene framover vil lavere etterspørsel internasjonalt og ettervirkningene av renteøkningene det siste året dempe etterspørselen etter arbeidskraft. Samtidig ventes det at flere vil gå inn i arbeidsmarkedet som følge av at ledigheten har blitt lavere og at lønnsveksten har tatt seg opp de siste to årene. Lavere innvandring, fallende befolkningsvekst og mindre økning i antall arbeidstakere på korttidsopphold gjør at arbeidsledighetsraten likevel vil holde seg rundt 3,7 prosent framover. I et historisk perspektiv er dette nivået på arbeidsledigheten på linje med det vi kan anse som en normal kapasitetsutnyttning.

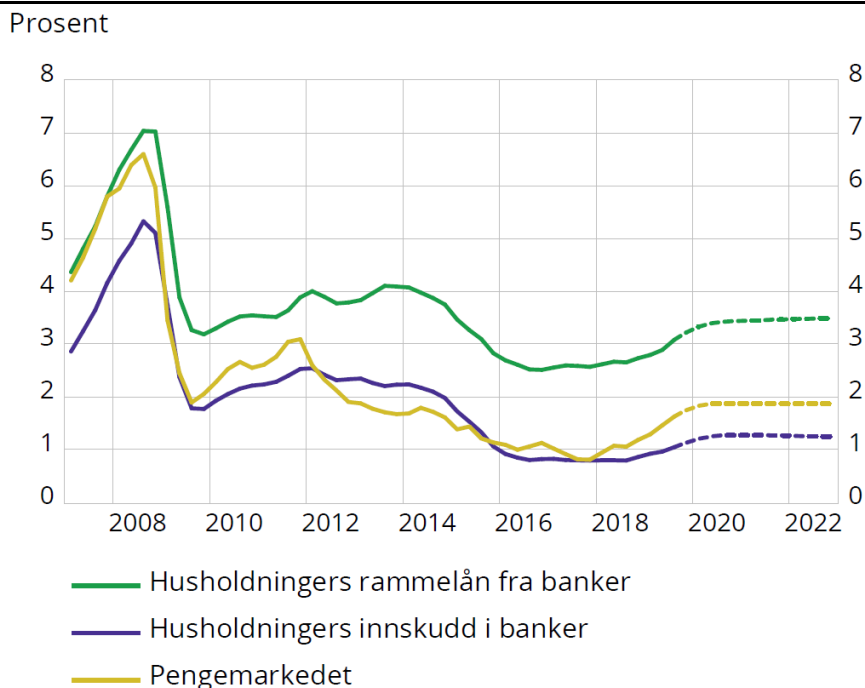
Figur 1.7 Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

Krona har vært svak siden 2016 og den har svekket seg ytterligere gjennom sommeren og høsten 2019. Sammenliknet med da oppgangskonjunktoren begynte ved inngangen til 2017, var den importveide kronekursen i begynnelsen av desember 2019 rundt 7 prosent svakere. Vi forutsatte uendrete valutakurser fra dette nivået ut prognoseperioden, men det er stor usikkerhet rundt valutakursutviklingen framover. Våre forutsetninger innebærer at den importveide valutakursen på årsbasis svekker seg med rundt 3,0 prosent i 2019 og 2020, og at en euro vil koste i overkant av 10 kroner framover.

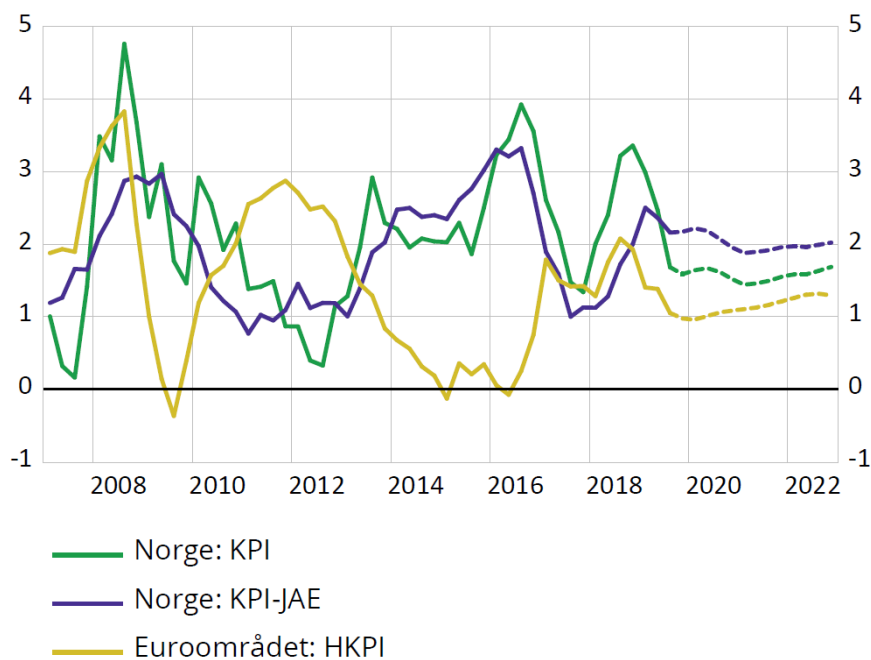
Figur 1.8 Norske renter

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

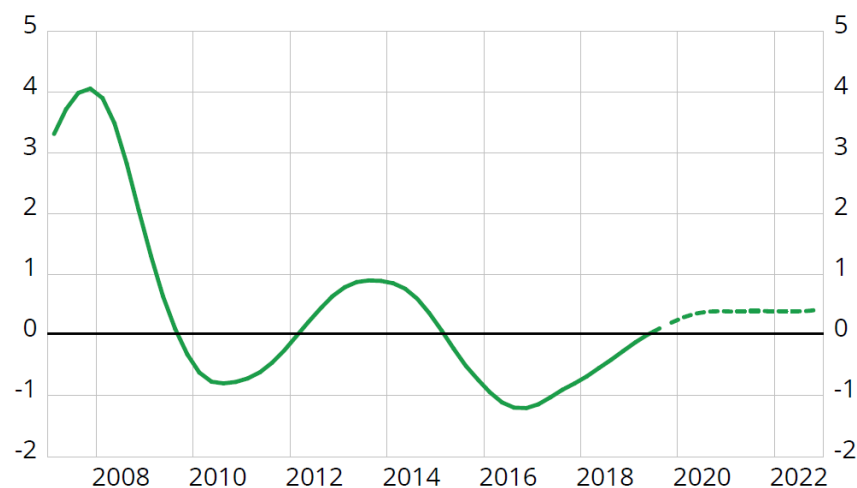
Vi venter at Norges Bank holder renta uendret i årene framover. Norges Banks operative mål er at årsveksten i konsumprisindeksen skal være nær 2 prosent. I tillegg skal pengepolitikken bidra til at produksjon og sysselsetting stabiliseres rundt det høyest mulige nivået som er forenlig med prisstabilitet over tid. Den underliggende inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i KPI-JAE har vært stabil det siste halvåret og steg i oktober 2019 med 2,2 prosent. Etervirkningene av kronesvekkelsen i fjor høst bidrar til økt importert prisvekst i 2020, men effektene av kronesvekkelsen fases ut noe fram i tid. Med om lag uendret lønnsvekst og svakt økende produktivitetsvekst de nærmeste årene ligger det an til at inflasjonen vil nærme seg inflasjonsmålet fram mot 2022.

Figur 1.9 Konsumprisindekser. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.10 BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend-BNP i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Norsk økonomi står overfor et taktskifte. I løpet av de neste 12 månedene vil konjunkturoppgangen, som har vart siden begynnelsen av 2017, trolig være over. Avmattingen i internasjonal økonomi og markert lavere vekst i petroleumsinvesteringene bidrar til omslaget. I årene framover ventes det at veksten i norsk økonomi ligger nær trendveksten, arbeidsledigheten er på linje med det vi anser som

normal kapasitetsutnyttning og boligmarkedet vil være i balanse. Renta vil likevel holdes på et historisk lavt nivå. Dette har sammenheng med at rentene internasjonalt ser ut til å forbli svært lave. Samlet ventes produksjonsutviklingen i Norge å være forenlig med normal kapasitetsutnyttning i hele perioden fram til 2022.

1.2. Foreløpige nasjonalregnskapstall for 2019

Prognosene i denne rapporten bygger på SSBs nasjonale prognoser for norsk økonomi fra desember 2019. På det tidspunktet prognosene ble laget måtte man også lage prognoser for deler av 2019.

Tabell 1.2 Revisjon i makroøkonomiske hovedstørrelser 2019. Regnskap og prognoser. Revisjon i forhold til prognose fra desember 2019

	Prognose des. 2019	Foreløpige tall	Avvik
Realøkonomi			
Konsum i husholdninger mv.	1,6	1,7	0,1
Konsum i offentlig forvaltning	2,2	1,7	-0,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	6,3	6,2	-0,1
Utvinning og rørrtransport	15,0	13,0	-2,0
Fastlands-Norge	4,1	4,3	0,2
Næringer	6,2	5,6	-0,6
Bolig	1,1	-0,5	-1,6
Offentlig forvaltning	3,6	6,9	3,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,3	2,3	0,0
Eksport	1,6	1,5	-0,1
Tradisjonelle varer	5,3	5,1	-0,2
Råolje og naturgass	-5,3	-4,3	1,0
Import	6,6	5,2	-1,4
Tradisjonelle varer	6,8	5,6	-1,2
Bruttonasjonalprodukt	1,1	1,2	0,1
Fastlands-Norge	2,5	2,3	-0,2
Arbeidsmarked			
Sysselsatte personer	1,7	1,7	0,0
Arbeidsstyrke	1,0	1,0	0,0
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,7	3,7	0,0
Priser og lønninger			
Årslønn	3,5	3,5	0,0
Konsumprisindeksen (KPI) ²	2,3	2,2	-0,1
KPI-JAE ²	2,4	2,2	-0,2
Eksportpris tradisjonelle varer	0,1	0,3	0,2
Importpris tradisjonelle varer	2,2	2,4	0,2
Boligpris	2,4	2,5	0,1
Inntekter, renter og valuta			
Husholdningenes disponible realinntekt	3,1	3,0	-0,1
Husholdningenes sparerate (nivå)	7,3	7,6	0,3
Pengemarkedsrente (nivå)	1,5	1,6	0,1
Utlånsrente, rammelån (nivå) ³	3,0	3,0	0,0
Importveid kronekurs (44 land) ⁴	3,0	2,9	-0,1
Eksportmarkedsindikator	2,8	2,4	-0,4
Konsumpris euro-området	1,1	1,1	0,0
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	-0,4	-0,4	0,0
Råoljepris i kroner (nivå) ⁵	562	564	2,0

Se fotnoter under Tabell 2.1.

Foreløpige tall for nasjonalregnskapet for 2019 ble publisert tidlig i februar 2020. De viser at veksten i Fastlands-Norge ble litt lavere enn prognosene fra desember. Ifølge foreløpige nasjonalregnskap vokste BNP Fastlands-Norge med 2,3 prosent i 2019, mot 2,5 prosent i prognosene fra desember 2019. For BNP totalt, derimot, viser de foreløpige tallene en litt sterkere vekst i 2019 enn prognosene fra desember, der de foreløpige tallene viser en vekst på 1,2 prosent mot 1,1 prosent i desember-prognosene. Ser vi på de ulike anvendelsene av BNP, ser vi at desember-prognosene for de fleste av anvendelsene var meget nær de første nasjonalregnskapstallene for 2019. Unntakene var konsum i offentlig forvaltning og import. I desember anslo SSB at konsumet i offentlig forvaltning ville øke med 2,2 prosent i 2019, mens nasjonalregnskapstallene nå viser en vekst på 1,7 prosent. Importen for 2019 ble også anslått for høy i desember-prognosene, på 6,6 prosent mot 5,2 prosent i de foreløpige nasjonalregnskapstallene.

2. Petroleumsnæringen

Oljeprisen steg fra i overkant av 50 dollar i desember i 2018 til om lag 73 dollar per fat i midten av mai 2019. Oljeprisen har deretter falt til dagens nivå på om lag 50 dollar fatet. I våre prognoser fra desember 2019 la vi til grunn at prisen vil ligge på om lag 55 dollar per fat i 2021.

Økningen i oljeprisen gjennom første del av 2019 skyldes at flere land, både i og utenfor OPEC (OPEC+), ble enige om kutt i produksjonen på 1,2 millioner fat per dag. Nedgangen i oljeprisen siden midten av mai 2019 skyldes den pågående handelskrigen mellom USA og Kina og frykt for at dette vil gi lavere global vekst. Mot slutten av 2019 ble Kina og USA enige om første fase i en handelsavtale. I desember vedtok OPEC+ å øke kuttene til 1,7 millioner fat per dag, i tillegg til at Saudi-Arabia på egenhånd ville redusere produksjonen med ytterligere 0,4 millioner fat daglig. Dette førte til en økning i oljeprisen til i underkant av 70 dollar per fat i begynnelsen av 2020. Utover januar i år kom opplysninger om at et smittsomt influensavirus kalt koronaviruset var i ferd med å spre seg i Kina og gradvis til andre land i februar. Dette førte til en kraftig nedgang i aktiviteten i kinesisk økonomi og dermed store negative effekter for verdenshandelen.

IEA (International Energy Agency) har som følge av spredningen av koronaviruset skrevet ned den globale veksten i oljeetterspørselen til 0,9 millioner fat daglig i 2020. De antar at etterspørselen i OECD vil øke med 0,2 millioner fat per dag. Økningen i oljeetterspørselen utenfor OECD er først og fremst forventet å komme i andre asiatiske land og i mindre grad i Kina, med til sammen 0,5 millioner fat. IEA legger til grunn at etter en kraftig reduksjon i oljeetterspørselen spesielt i Kina gjennom 1. kvartal i år, vil etterspørselen gradvis hente seg inn i 2. kvartal, som følge av at man får større kontroll med virusspredningen og at de økonomiske konsekvensene dermed blir mindre. Råoljeproduksjonen utenfor OPEC antas av IEA å øke med 2,0 millioner fat i 2020. Denne økningen skyldes først og fremst produksjonen av olje fra tette bergarter i USA, men det er også forventet høyere produksjon i Norge og til dels i Canada og Australia.

Iran har vært nødt til å redusere oljeproduksjonen som følge av at USA i 2018 gjeninnførte sanksjoner mot landet. På grunn av sanksjonene og truslene mot andre land om at de ville bli straffet økonomisk av USA dersom de fortsatte å importere olje fra Iran, har produksjonen falt fra om lag 3,5 millioner fat per dag til om lag 2 millioner fat. Selv om USA har som mål å stanse all iransk oljeeksport, har blant annet Kina fortsatt å importere olje fra landet. Det er usikkert om man vil se et ytterligere fall i landets eksport i tiden framover.

I Venezuela er usikkert om eksporten fra Venezuela vil fortsette å falle både på grunn av den spente situasjonen i landet og som følge av at USA har stanset oljeimporten. Krisen har ført til at produksjonen har falt fra om lag 2 millioner fat daglig for to år siden til rundt 0,6 millioner fat. Ifølge IEA har produksjonen i Libya falt fra 1,2 til 0,8 millioner fat per dag fra november i fjor til januar i år på grunn av urolighetene i landet. Det er visse tegn til at produksjonen har falt ytterligere gjennom februar. Dersom dette ikke viser seg å være tilfelle og OPEC (inkludert Iran og Venezuela) viderefører produksjonen på nivået i slutten av januar og vi legger til grunn at både vedtatte og signaliserte produksjonskutt forlenges ut året, vil de samlede globale lagrene av råolje og produkter øke med 0,4 millioner fat per dag i 2020. I tillegg er de kommersielle oljelagrene i OECD nå noe over gjennomsnittet over de fem siste årene.

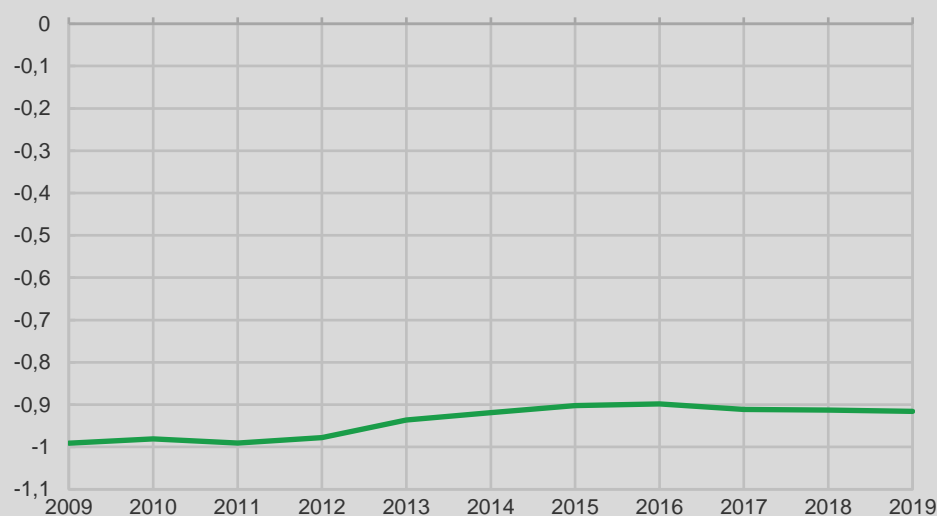
Våre prognoser fra desember 2019 tok utgangspunkt i framtidsprisen på Brent Blend på det tidspunktet. I begynnelsen av desember 2019 indikerte disse at prisen

vil falle til om lag 55 dollar per fat i 2021. Vi la da til grunn at de fundamentale forholdene med en relativ stor lagerøkning i år støttet opp under en slik utvikling.

Boks 1. Anslåtte virkninger på befolknings- og sysselsettingstall i det «nye» fylket Møre og Romsdal som følge av regionreformen

Som følge av regionreformen ble det riktignok færre, men likevel mange nye kommuner i Norge fra 1.1.2020. Noen av endringene berørte også Møre og Romsdal som fylke, i tillegg til endringene i kommunestrukturen internt i fylket. En av endringene inntraff allerede 1.1.2019, da kommunen Rindal i Møre og Romsdal gikk over til å bli kommunen Rindal i Trøndelag fylke. Fra 1.1.2020 gikk også kommunen Halsas ut av fylket og inn i ny kommune Heim i Trøndelag fylke. Til gjengjeld fikk Møre og Romsdal fra samme dato tilført en ny kommune, ved at tidligere kommune Hornindal i Sogn og Fjordane gikk inn i kommunen Volda i Møre og Romsdal. Det at fylket mister to kommuner og får én ny kommune, berører blant annet befolknings- og sysselsettingstallene for «nytt» fylke per 1.1.2020 sett i forhold til det tidligere fylket før regionreformen. Da dette berører både statistikkgrunnlag og beregninger som foretas i denne rapporten, har vi foretatt noen anslag på virkninger for fylket for befolkning og sysselsetting, som deretter benyttes i de publiserte tallene. Anslagene på nettovirkninger av kommuneendringene benyttes som justeringsfaktor i anslagene for befolkning og sysselsetting, slik at tallene som fremkommer i rapporten i hovedsak viser fylket Møre og Romsdal slik fylkesgrensene er per 1.1.2020, men også justert til dette nivået for tilsvarende tall som vises for perioden før 1.1.2020.

Figur 1. Netto virkning på innbyggertallet i opprinnelig fylke Møre og Romsdal, dersom de nye kommuneendringene av 1.1.2020 ville ha blitt foretatt per 1.1.2009. I prosent av innbyggertallet i opprinnelig fylke Møre og Romsdal

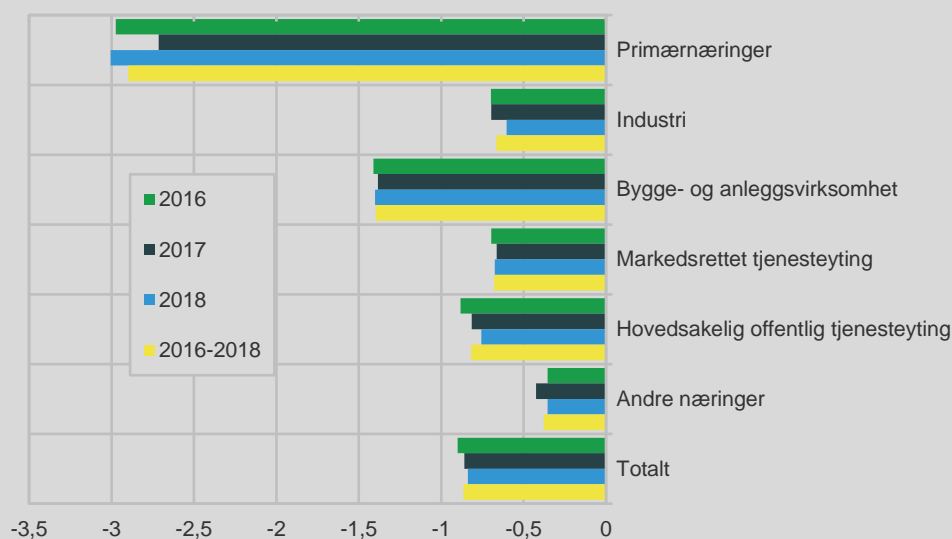

Kommuneendringene i 2019 og 2020 førte isolert sett til at folketallet i Møre og Romsdal falt med 0,9 prosent. Figur 1 viser hvilke nettovirkninger de nevnte kommuneendringer ville ha hatt på folketallet i det opprinnelige fylket Møre og Romsdal, slik grensene var før 1.1.2019, dersom disse kommuneendringene hadde kommet allerede 1.1.2009. Virkningene blir her målt i prosent av registrert folketall i det opprinnelige fylket Møre og Romsdal i perioden fra 2009 og frem til 2019. De tre nevnte kommunene har hatt en noe svakere utvikling i folketallet enn fylkesgjennomsnittet i Møre og Romsdal gjennom perioden, noe som igjen kan ha gitt en svakt fallende nettovirkning på hele fylkets innbyggertall gjennom perioden. Som vi ser, ville reduksjonen i innbyggertallet ført til om lag 1 prosent lavere folketall i fylket de tre-fire første årene av perioden, for deretter gradvis å reduseres til 0,9 prosent lavere folketall, for så å holde seg på dette nivået de siste fem årene av perioden.

Videre ser vi på tilsvarende virkninger på sysselsettingen etter arbeidssted. Det vil si etter hvor arbeidsplassene er lokalisert. Sammenliknes sysselsettingsstrukturen etter næring i de tre kommunene Rindal, Halså og Hornindal med tilsvarende sysselsettingsstruktur i tidligere fylke Møre og Romsdal, er ikke overraskende primærnæringene noe overrepresentert i de tre kommunene som skifter fylke, sammenliknet med fylkesgjennomsnittet for tidligere Møre og Romsdal. Det er heller ikke overraskende at de tre kommunene er noe underrepresentert i mer urbane næringer som for eksempel forretningsmessig tjenesteyting, informasjon og kommunikasjon, finansiering og forsikring samt i undervisning. Av forskjeller mellom kommunene kan nevnes at «nykommer» Hornindal har en noe større andel sysselsatte i industrien enn både fylkesgjennomsnittet og de andre to kommunene Rindal og Halså. Sysselsettingen i Hornindal er også relativt godt representert i næringene bygge- og anleggsvirksomhet og i offentlig administrasjon. Av kommunene som har gått ut av fylket, er det ved siden av primærnæringene relativt stort innslag i bygge- og anleggsvirksomhet, helse og sosialtjenester og industri i Rindal og i industri og offentlig administrasjon i Halså.

Figur 2 viser de prosentvise endringene som ville ha kommet i fylkets totale sysselsetting etter arbeidssted og etter hver hovednæring dersom kommuneendringene hadde blitt foretatt i henholdsvis 2016, 2017 og 2018, samt som et gjennomsnitt over perioden 2016-2018. Virkningene på sysselsettingen totalt sett over perioden ville ha gitt en nedgang i antall sysselsatte som arbeider i fylket på nær 0,87 prosent. Ser vi på hovednæringene, kommer den største virkningen i primærnæringene, der sysselsettingen ville ha falt med 2,9 prosent for denne næringen basert på et gjennomsnitt over perioden 2016-2018. Tilsvarende ville bygge- og anleggsvirksomheten fått et fall i sysselsettingen på nær 1,4 prosent og industrien på nær 0,7 prosent. I de tjenesteytende næringene blir fallet i sysselsettingen noe større i hovedsakelig offentlig tjenesteyting enn i markedsrettet tjenesteyting, noe som også gjenspeiler at offentlig tjenesteyting er noe mer overrepresentert enn markedsrettet tjenesteyting i de tre kommunene sett i forhold til fylkesgjennomsnittet. Disse gjennomsnittsberegningene for hver hovednæring over årene 2016-2018 er lagt til grunn som justeringskomponent i de modellbaserte anslagene for sysselsetting som gis i denne rapporten. Vi har også valgt å bruke de samme justeringer for de anslag som gis for fylkets bruttoproduksjon og bruttoinvestering, som også er basert på den aktivitet som foregår innenfor fylket.

Figur 2. Netto virkning på sysselsettingen for tidligere fylke Møre og Romsdal som følge av at kommunene Rindal og Halså har gått ut av fylket og Hornindal kommune kommet inn i fylket. Virkningene er basert på et gjennomsnitt av sysselsettingen i fylket og i hver av kommune i årene 2016-2018

3. Nærmere om hovednæringer og utviklingen i Møre og Romsdal

3.1. Primærnæringene

Utviklingen i 2019 viste sterk oppgang i eksporten av sjømat for Norge, med rekord for samlet eksport. Produksjonsutviklingen i primærnæringene peker fortsatt litt opp. Det anslås vekst i bruttoproduktet i primærnæringene i år og til neste år, om enn noe svakere enn i fjor, men litt sterkere enn landsgjennomsnittet på grunn av ventet fortsatt god utvikling i fiske og akvakultur. Samlet sett ventes antall sysselsatte i primærnæringene å gå moderat opp både i år og til neste år.

En liten oppgang i produksjonen i 2019

Ifølge tall fra nasjonalregnskapet gikk bruttoproduktet i jordbruk og skogbruk, målt i faste priser, opp 2,4 prosent i 2017, men ned med hele 9,3 prosent i 2018, noe som blant annet kan tilskrives den unormalt tørre og varme sommeren. Bruttoproductet gikk derimot opp med hele 12 prosent de tre første kvartalene i 2019 sett i forhold til tilsvarende periode i 2018. Bruttoproductet gikk imidlertid ned med 2,1 prosent fra 2. til 3. kvartal 2019, men opp igjen med 1,7 prosent i 4. kvartal 2019 sesongjustert. På årsbasis ga dette en oppgang på 7,7 prosent for jordbruk og skogbruk for 2019. Bruttoproductet i fiske, fangst og akvakultur viste en oppgang på 5,1 prosent i 2017, og ytterligere opp 4,9 prosent i 2018. I 2. kvartal 2019 var oppgangen på 6,2 prosent, mens det ble en oppgang på 0,7 prosent både i 3. og 4. kvartal 2019 sesongjustert, som på årsbasis ga en oppgang på 2,4 prosent. Samlet sett bidro dette til en oppgang i produksjonen for primærnæringene på 4,6 prosent for 2019.

Fiskeri

Ifølge tall fra fiskeristatistikken leverte norske fartøy nesten 2,5 millioner tonn fisk, reker skalldyr og skjell i 2019. Dette er om lag 7 prosent mindre enn året før. Førstehåndsverdien gikk derimot opp med om lag 1,5 prosent, til 21,2 milliarder kroner.

I perioden 2018-2019 sank førstehåndsverdien av torsk med 1,1 prosent, til 7,2 milliarder kroner, mens fangstmengden falt med 13 prosent. Fangsten av torsk tilsvarte drøyt 13 prosent av total fangstmengde og om lag 34 prosent av total førstehåndsverdi. Dette var dermed fortsatt det viktigste fisket når det gjelder verdi.

Sildefangsten økte med drøyt 12 prosent fra 2018 til 2019, og utgjorde med det nesten 23 prosent av total fangstmengde. Førstehåndsverdien for sild gikk i samme periode opp med 19,5 prosent, til nesten 2,6 milliarder kroner, og utgjorde om lag 12 prosent av total fangstverdi.

Fangstmengden av makrell gikk ned med 15 prosent, mens førstehåndsverdien derimot gikk opp med 1,3 prosent, noe som svarer til om lag 6,5 prosent av den totale fangstmengden og snaut 12 prosent av førstehåndsverdien. Fangsten av sei gikk også ned i mengde, med om lag 4 prosent, mens førstehåndsverdien økte med om lag 13 prosent.

Av total fangstmengde levert i Norge i 2019 ble drøyt 21 prosent ført i land i Møre og Romsdal. Med dette var fylket det nest største leveringsfylket etter Rogaland. Målt i førstehåndsverdi var derimot Møre og Romsdal det største fylket, med drøyt 2 prosent av den totale førstehåndsverdien på fangstmengden ført i land i Norge.

Klar økning i sjømateksporten i 2019

Tall fra Norges sjømatråd viser at Norge eksporterte 2,7 millioner tonn sjømat for til sammen 107,3 milliarder kroner i 2019. Det er en volumnedgang på 3 prosent og en verdiøkning på 8 prosent, eller 8,3 milliarder kroner mer enn i det forrige rekordåret, som var 2018. Det har vært en prisvekst for flere av de viktigste kommersielle arter, i tillegg til at den norske kronen har vært svak og markedsgangen relativt god.

Forholdet mellom havbruk og fiskeri har i liten grad endret seg fra i fjor med hensyn til verdi og volum av eksporten. Verdien fra havbruk utgjorde i 2019 71 prosent, mens volumet utgjorde 44,6 prosent. Norge har i 2019 eksportert 1,2 millioner tonn fisk fra havbruk til en verdi av 76,5 milliarder kroner. Volumet har økt med 7 prosent, mens verdien har økt med 5,6 milliarder kroner, eller 8 prosent, fra 2018. Fiskeri utgjorde 29 prosent av den totale sjømateksporten målt i verdi. Målt i volum derimot utgjorde fiskeri 55,4 prosent. For fiskeri var eksportvolumet 1,5 millioner tonn, til en verdi av 30,8 milliarder kroner. Det er en reduksjon på 10 prosent i volum, mens verdien økte med 2,7 milliarder kroner, eller 10 prosent, fra 2018.

Laks er den viktigste arten for norsk sjømateksport målt både i volum og verdi. Eksporten av laks i 2019 var på 1,1 million tonn, mens verdien var på 72,5 milliarder kroner. Volumet økte med 6 prosent, mens verdien økte med 4,8 milliarder kroner, eller 7 prosent, fra 2018.

Ørret er den andre store oppdrettsarten. Det ble i 2019 eksportert 59 600 tonn ørret til en verdi av 3,7 milliarder kroner. Volumet økte med 29 prosent, mens verdien økte med 707 millioner kroner, eller 24 prosent, fra 2018.

For fangstsektoren er torsk den største arten målt i verdi. Eksporten av torsk i 2019 var på 181 000 tonn, mens verdien var på 10,1 milliarder kroner. Volumet falt med 8 prosent, mens verdien økte med 660 millioner kroner, eller 7 prosent, fra 2018. Årsaken til fallet i eksportvolumet for torsk er reduserte kvoter siden toppåret 2013. En betydelig prisvekst på alle de største torskeproduktene er derfor en viktig årsak til verdiveksten. Fallet i volum, en svak norsk krone og vekst i etterspørsel, forklarer prisøkningen, sier Norges sjømatråd.

Makrell er den nest største arten innenfor fangstsektoren. Volumet for makrell i 2019 endte på 238 000 tonn, mens verdien endte på 4,3 milliarder kroner. Volumet falt 7 prosent fra 2018, mens verdien økte med 464 millioner kroner, eller 12 prosent.

Det ble eksportert 349 000 tonn sild i 2019 til en verdi av 3,2 milliarder kroner. Volumet økte 20 prosent, mens verdien økte med 541 millioner kroner, eller 21 prosent.

Reker er vår viktigste art innenfor skalldyr. Eksporten av reker i 2019 var på 16 100 tonn, mens verdien var på 1,1 milliard kroner. Volumet økte med 50 prosent, mens verdien økte med 255 millioner kroner, eller 31 prosent, fra 2018.

Av mer bearbejdede produkter, var eksporten av klippfisk i 2019 på 91 800 tonn, mens verdien var på 4,8 milliarder kroner. Volumet var på samme nivå som 2018, mens verdien økte med 529 millioner kroner, eller 12 prosent, fra 2018. Eksporten av saltfisk i 2019 var på 23 400 tonn, mens verdien var på 1,3 milliarder kroner. Volumet falt med 19 prosent, mens verdien falt med 147 millioner kroner, eller 10 prosent, fra 2018. Eksporten av tørrfisk i 2019 var på 5 600 tonn, mens verdien var

på 822 millioner kroner. Volumet falt med 24 prosent, mens verdien økte med 67 millioner kroner, eller 9 prosent, fra 2018.

Med hensyn til de største markedene, eksporterte norske sjømatprodusenter 1,6 millioner tonn sjømat til EU for 68 milliarder kroner i 2019. Det er 7 prosent ned i volum, mens verdien økte med 2,4 milliarder kroner, eller 4 prosent, fra 2018. Det ble eksportert 506 000 tonn sjømat til en verdi av 21,4 milliarder kroner til Asia. Det er en vekst i volum på 6 prosent, mens verdien økte med 3,7 milliard kroner, eller 21 prosent, fra 2018. Til Øst-Europa var eksportvolumet på 168 000 tonn, mens verdien endte på 4,3 milliarder kroner. Det er en nedgang i volumet på 2 prosent, mens verdien økte med 676 millioner kroner, eller 19 prosent, fra 2018.

Polen er vårt største marked målt i eksportverdi. Det ble eksportert 230 000 tonn sjømat til en verdi av 10,6 milliarder kroner. Det er en økning på 1 prosent i volum og en økning på 407 millioner kroner, eller 4 prosent. Danmark er nå det nest største markedet for norsk sjømat, målt i eksportverdi. Norge eksporterte sjømat for 9,2 milliarder kroner til Danmark i 2019. Det er en økning på 660 millioner kroner, eller 8 prosent, fra 2018. Hvis vi ser bort fra Polen, var Kina det største vekstmarkedet i 2019 - med en vekst på hele 1,5 milliarder kroner, eller 40 prosent, til en total eksportverdi på 5,2 milliarder kroner.

Fortsatt lav bearbeidingsgrad av sjømat

Sett over tid har bearbeidingsgraden falt for norsk sjømat. I 2010 utgjorde andelen av ubearbeidet fisk til eksport fra hvitfisk-, pelagisk- og havbruksnæringen 66 prosent. I 2017 var andelen ubearbeidet fisk økt til 69 prosent. Av den totale sjømateksporten er det 69 prosent som sendes ut som hel fisk. Kun 17 prosent av lakseeksporten er bearbeidet før den eksporteres, mens 83 prosent av volumet eksporteres som fersk eller fryst hel fisk. Selv om andelen har gått ned de siste årene, ble til sammenlikning 53 prosent av all torsk bearbeidet til produkter som saltfisk, klippfisk, tørrfisk eller filet før eksport. Det er derfor et klart potensial for å øke verdien av norsk sjømat ved å øke bearbeidingsgraden.

Møre og Romsdals posisjon innen akvakultur varierer noe

Møre og Romsdal var i 2018 det syvende største oppdrettsfylke i Norge med hensyn til produksjonsmengde og sjettede største med hensyn til verdi. Dette var en noe lavere rangering enn året før, da fylket var det fjerde største både med hensyn til produksjonsmengde og verdi. Til forskjell fra flere av de øvrige oppdrettsfylkene gikk fangstmengden i Møre og Romsdal ned i 2018 i forhold til året før. Målt i antall sysselsatte i oppdrettsnæringen er Møre og Romsdal landets femte største fylke.

Ifølge tall fra Utenrikshandelen er fylket fortsatt det klart største eksportfylke av fisk, med drøyt 21 prosent av landets fiskeeksport i 2019. Dette representerer en oppgang sammenliknet med 2018, da fylkets eksportverdi av fisk økte med nesten 12 prosent, mot drøyt 8 prosent for landet som helhet.

Landbruk

Fra 2018 til 2019 gikk tallet på husdyrprodusenter ned med 2,4 prosent på landsbasis, fra om lag 27 200 jordbruksbedrifter til snaut 26 600. Fallet i landbruks-eiendommer samlet var noe mer moderat, på 0,7 prosent. Størst prosentvis nedgang var det i tallet på jordbruksbedrifter med melkekuer og vinterforet sau, med en nedgang på henholdsvis 4,2 og 3,7 prosent, etterfulgt av jordbruksbedrifter med storfe med en nedgang på 2,8 prosent.

Det totale tallet på både produsenter og antall ammekuer gikk derimot opp med henholdsvis 1,3 og 1,7 prosent fra 2018 til 2019. Tilsvarende endringer viste en

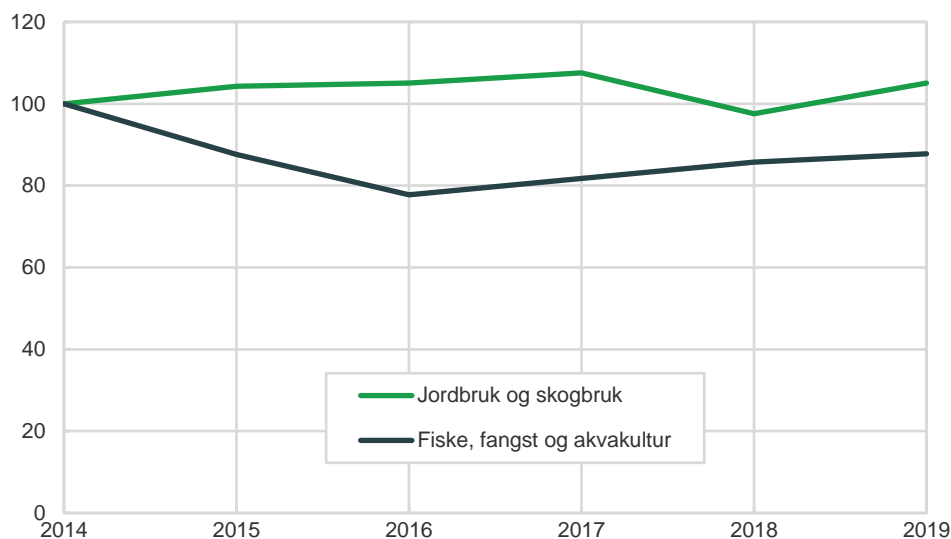
oppgang av melkegeiter på 0,3 prosent, mens det var nedgang på vinterforet sau på 7 prosent, alvssvin på 6,2 prosent, melkekuer på 1,7 prosent samt også på øvrig storfe

For Møre og Romsdal gikk tallet på husdyrprodusenter ned fra 2018 til 2019 med 5,5 prosent, mens tallet på landbrukseiendommer samlet endret seg lite. Størst prosentvis nedgang var det i antall gårdsbruk med melkekuer og annet storfe, melkegeiter og vinterforet sau. Tallet på melkekuer og storfe samlet, avlssvin og vinterforet sau gikk ned, mens tallet på ammekuer gikk opp. Tendensen i retning større bruksenheter synes imidlertid å flate noe ut, der tallet på gårdsbruk faller omtrent i takt med antall husdyr for de husdyrslag som går ned. For antall gårdsbruk med ammekuer er situasjonen noe annerledes ved at antall ammekuer øker mens antall gårdsbruk går ned.

Videre utsikter for primærnæringene

Anslagene viser også en økning i bruttoproduktet i primærnæringene i Møre og Romsdal i 2019, omtrent som landsgjennomsnittet, med god utvikling innen fiske og fangst og akvakultur, men der også produksjonen i jordbruk og skogbruk trakk opp etter en nedgang i 2018 på grunn av den varme og tørre sommeren. På landsbasis anslås det at bruttoproduktet for primærnæringene samlet sett kan gå noe opp også i 2020, målt som årsgjennomsnitt. For inneværende år er det anslått en fortsatt vekst i bruttoproduktet i primærnæringene samlet også for Møre og Romsdal, om enn litt lavere økning enn i fjor, men moderat høyere vekst enn i landet for øvrig. Det er samlet produksjon innen fiske og fangst og akvakultur som ventes å trekke opp i år, mens jordbruk og skogbruk viser en noe mer moderat produksjonsutvikling. Det er ventet at bruttoproduktet for primærnæringene kan øke litt også til neste år, om enn litt svakere enn anslagene for inneværende år, men omtrent som for landsgjennomsnittet eller moderat bedre.

Figur 3.1 Bruttoproduct i primærnæringene. Volumindekser for hele landet. Årsgjennomsnitt. 2014=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

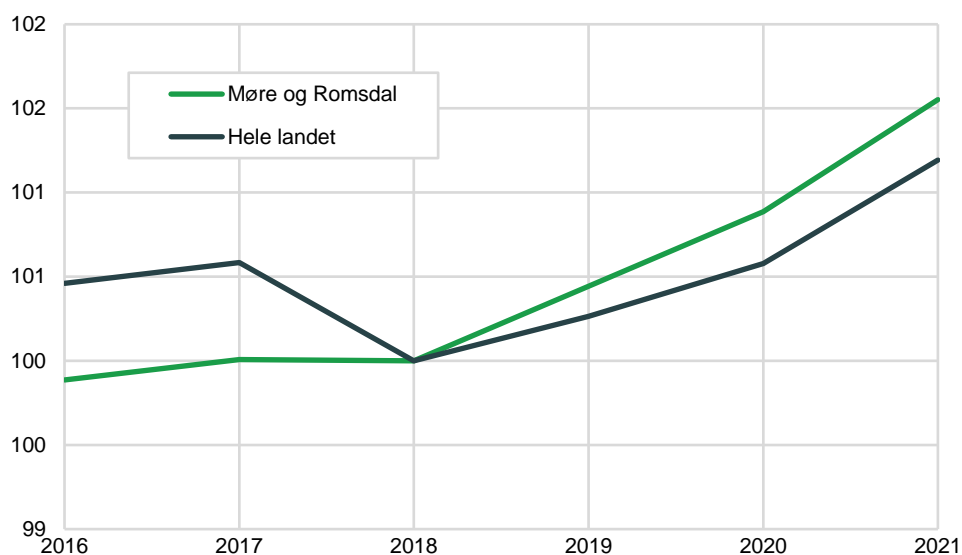
Sysselsettingen i primærnæringene viser en moderat oppgang i 2019

Sysselsettingen i primærnæringene inkludert oppdrett har vist en moderat oppgang de siste årene. Ifølge nasjonalregnskapet var det en økning i sysselsettingen i primærnæringene samlet på 0,2 prosent i 2017, men en nedgang på 0,6 prosent i 2018, der sysselsettingen i jordbruk og skogbruk trakk moderat ned i begge årene, mens det var en klar oppgang i fiske og fangst og akvakultur. Mens jordbruk og skogbruk viste en svak nedgang i sysselsettingen også i 2019, viste fiske og fangst

og akvakultur en klar sysselsettingsvekst og trakk med det sysselsettingen i primærnæringene samlet sett opp i 2019. Fylkesfordelt nasjonalregnskap viser at nær 15 prosent av landets sysselsatte innen fiske og fangst og akvakultur arbeider i Møre og Romsdal. Det er ventet en økning i sysselsettingen innen fiske og fangst og akvakultur også i år, mens det anslås en mer moderat utvikling i jordbruk og skogbruk. Det store innslaget av fiske, fangst og akvakultur i Møre og Romsdal innebærer at det ligger an til en litt sterkere økning i sysselsettingen i primærnæringene samlet i fylket, sammenliknet med det som anslås for landsgjennomsnittet.

Sysselsettingen i primærnæringene i Norge antas å øke noe også til neste år. I prognosene fra Konjunkturtendensene fra desember 2019 skilles det ikke mellom de ulike primærnæringene, men her legger vi til grunn små endringer i jordbruk og skogbruk mens vi venter en fortsatt vekst i sysselsettingen i fiske og fangst og akvakultur. Sysselsettingen i primærnæringene i Møre og Romsdal vil trolig utvikle seg moderat bedre enn anslått for landet sett under ett også i 2021, men omtrent på linje med anslagene for inneværende år.

Figur 3.2 Sysselsatte personer i primærnæringene. Møre og Romsdal og landsgjennomsnitt. Volumindekser. Årsgjennomsnitt. 2016-2021, 2018=100

Kilde: Basert på nasjonale anslag fra Statistisk sentralbyrå, per 5. desember 2019

3.2. Industri

I 2020 ventes en noe mer moderat oppgang i industriproduksjonen i landet som helhet sammenliknet med i fjor. Produksjonen ventes å kunne trekke opp også til neste år. Etter en oppgang i industrisysselsettingen de to siste årene ventes en noe svakere oppgang i industrisysselsettingen i inneværende år. I Møre og Romsdal anslås utviklingen i produksjon og sysselsetting i industrien å bli moderat sterkere enn i landet som helhet. Industriinvesteringene i Møre og Romsdal ventes imidlertid å gå moderat ned både i år og til neste år.

Fortsatt positiv utvikling i industriproduksjonen i 2019

Bruttoproduktet i industrien gikk opp med 0,3 prosent for landet som helhet i 2017, og ytterligere 0,9 prosent opp i 2018. Tall fra nasjonalregnskapet viser at bruttoproduktet i industrien, målt som årsgjennomsnitt, gikk opp med 3,2 prosent i 2019, målt i basisverdi og 2017-kroner.

Det var imidlertid klare forskjeller i utviklingen for de forskjellige industri-næringene. Som årsgjennomsnitt var det i 2018 og 2019 spesielt stor økning i bruttoproduktet i verftsindustri og annen transportmiddelindustri, men også produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner og i tekstil, beklednings- og lærvareindustri gikk produksjonen opp. I enkelte industrier gikk imidlertid produksjonen ned, og størst var nedgangen i produksjon av papir og papirvarer, i oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri og i produksjon av møbler og annen industriproduksjon. På grunn av sammensetningen av industrinæringene var produksjonsveksten i Møre og Romsdal noe høyere enn landsgjennomsnittet både i 2018 og 2019.

Dempet optimisme i industrien

Statistisk sentralbyrås konjunkturbarometer for industri og bergverk kartlegger industriledernes vurderinger av konjunktursituasjonen og utsiktene framover. Ifølge norske industriledere har veksten i totalt produksjonsvolum blitt gradvis svakere gjennom 2019. Den generelle bedømmelsen for 1. kvartal 2020 er fortsatt positiv hos flertallet av industrilederne, men andelen optimister er lavere enn i forrige undersøkelse.

Konjunkturbarometeret for 4. kvartal 2019 viser moderat vekst i samlet industriproduksjon sammenlignet med 3. kvartal 2019. Produsenter av konsumvarer opplever en nedgang i produksjonen. For investeringsvarer er produksjonsvolumet omtrent uendret fra forrige kvartal mens det blant produsenter av innsatsvarer meldes om en økning i produksjonsvolumet.

Den samlede industrisysselsettingen er omtrent uendret i 4. kvartal sammenlignet med kvartalet før. Flere ansatte hos produsenter av innsatsvarer og investeringsvarer trekker i retning av høyere sysselsetting, mens færre ansatte blant produsenter av konsumvarer trekker i retning av lavere sysselsetting.

Redusert ordretilgang, men økte eksportpriser

Det var samlet sett en moderat nedgang i ordretilgangen i både hjemme- og eksportmarkedet i 4. kvartal 2019. Produsenter av alle tre varettyper melder om nedgang i ordretilgangen på hjemmemarkedet. For eksportmarkedet er det produsenter av innsatsvarer som trekker ned industriens samlede tilgang av eksportordrer.

Lavere ordretilgang blant produsenter av investeringsvarer kan ha sammenheng med at oljeinvesteringene ventes å flate ut, og at det har vært lite tilvekst av nye prosjekter fra denne næringen i høst. Lav økonomisk vekst blant Norges viktigste handelspartnere, særlig i Eurosonen og Storbritannia, har bidratt til lavere

etterspørsel mot norske eksportbedrifter. Produsenter av innsatsvarer har derfor meldt om fall i ordretilgangen fra eksportmarkedet i tre kvartaler nå. Sterkest fall i eksportordrer er det i næringene metallindustri og papir- og papirvareindustri.

Fall i ordretilgang ga også fall i ordrebeholdning innen varetypene investeringsvarer og innsatsvarer i 4. kvartal 2019. Produsenter av konsumvarer melder fortsatt om god vekst i samlet ordrebeholdning, noe som bidrar til at ordrebeholdningen for industrien samlet ventes om lag uendret.

I over to år har det blitt meldt om vekst i prisnivået både på hjemme- og eksportmarkedet for industrien samlet sett. Etter å ha vært avtagende i en del kvartaler, har veksttakten i 4. kvartal 2019 tiltatt noe i begge markeder. Produsenter av konsumvarer og investeringsvarer melder om prisvekst i begge markeder, mens det blant produsenter av innsatsvarer meldes om prisvekst i hjemmemarkedet og uendrede priser i eksportmarkedet.

Svekket optimisme for 1. kvartal 2020

Den generelle bedømmelsen av utsiktene for 1. kvartal 2020 er positiv for industrien samlet sett, men andelen industriledere som ser optimistisk på det kommende kvartalet har falt betydelig fra forrige toppunkt i 4. kvartal 2018. Allikevel melder industrilederne om at vedtatte investeringsplaner oppjusteres moderat, og ordretilgangen fra både hjemme- og eksportmarkedet er ventet å øke, men færre ledere enn i forrige kvartal deler denne oppfatningen. Sysselsettingen er imidlertid ventet å holde seg uendret i 1. kvartal 2020. Det er produsenter av konsumvarer som er mest optimistiske i sin bedømmelse av utsiktene for det kommende kvartalet, mens produsenter av investeringsvarer er moderat positive. Produsenter av innsatsvarer er nå nøytrale i sine utsikter for 1. kvartal 2020.

Nedgang i sammensatt konjunkturindikator

Med sammensatt konjunkturindikator for industrien er å forstå det aritmetiske gjennomsnitt av svarene (netttotal) for forventet produksjon, ordrebeholdning og lagerbeholdning av egne produkter (det siste med motsatt fortegn). Med denne definisjonen, var den sammensatt konjunkturindikator for industrien på 0,7 i 4. kvartal 2019 (sesongjusterte netttotal), og har med det gått ned fra 2,3 i kvartalet før. Dette er under det historiske gjennomsnittet på 3,2. Indikatoren har før 3. kvartal 2019 ikke vært under det historiske gjennomsnittet siden 2. kvartal 2017. Nedgangen i den sammensatte indikatoren har sammenheng med at samlet ordrebeholdning har flatet ut i 4. kvartal 2019 og at veksten i forventet produksjonsvolum er avtagende. Det er produsenter innen innsatsvarer og investeringsvarer som bidrar til nedgangen i konjunkturindikatoren. Tallverdier over null antyder at produksjonsvolumet vil øke i kommende kvartal, mens tallverdier under null antyder at produksjonsvolumet vil falle.

Negative signaler fra faktorene som begrenser produksjonen

Andel ledere som melder at svak etterspørsel og sterk konkurranse var begrensende faktorer for produksjonen økte litt i 4. kvartal 2019. Dette i motsetning til perioden fra 3. kvartal 2015 og frem til 2. kvartal 2019, da det var en kontinuerlig nedgang i andel ledere som trakk frem dette som en utfordring. Andelen som peker på at mangel på kvalifisert arbeidskraft er en utfordring for å kunne øke produksjonen ytterligere hadde et klart fall i 4. kvartal 2019. Denne indikatoren har vist kontinuerlig oppgang fra 1. kvartal 2016 og frem til 2. kvartal 2019. Dette bildet varsler et konjunkturomslag og at industrien kan gå tøffere tider i møte.

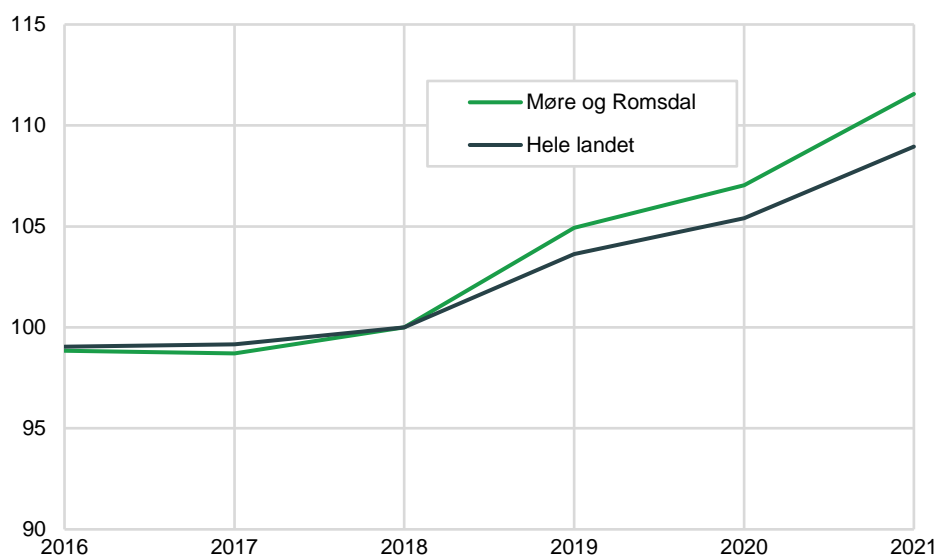
Gjennomsnittlig kapasitetsutnyttingsgrad i industrien er uendret siden forrige kvartal og beregnes til 79,4 prosent ved utgangen av 4. kvartal 2019. Resultatet ligger fortsatt noe under det historiske gjennomsnittet på 80,2 prosent.

Videre utsikter for industrien

For inneværende år venter vi at industriproduksjonen fortsatt vil utvikle seg positivt, om enn med svakere vekst enn i fjor. Dette har i våre modellbaserte anslag sammenheng med forventet oppgang innen kraftkrevende industri og i produksjon av verkstedprodukter inklusive bygging av skip og plattformer. Veksten i industriproduksjonen ventes å fortsette også i 2021, der det anslås at den største veksten vil komme i produksjon av verkstedprodukter inklusive bygging av skip og plattformer.

Industriproduksjonen i Møre og Romsdal påvirkes til dels av de samme faktorene som for landet som helhet, men er i noe større grad påvirket av etterspørsel fra petroleums- og gassvirksomheten enn det som er tilfelle for gjennomsnittet for norsk industri. De viktigste industrinæringene for fylket er ved siden av konsumvareindustrien å finne i bygging av skip og plattformer, den øvrige verksstedsindustrien samt produksjon av produktinnsats- og investeringsvarer. Deler av disse næringene ventes å utvikle seg noe bedre enn flere av de øvrige industrinæringene, slik at industriproduksjonen i fylket ventes å utvikle seg moderat sterkere enn landsgjennomsnittet for industriproduksjonen samlet i år. Anslagene for industriproduksjonen i 2021 ligger også litt over ventet produksjonsutvikling for industrinæringene på landsbasis.

Figur 3.3 Bruttoprodukt i industri i hele landet og Møre og Romsdal. Volumindekser, årgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100

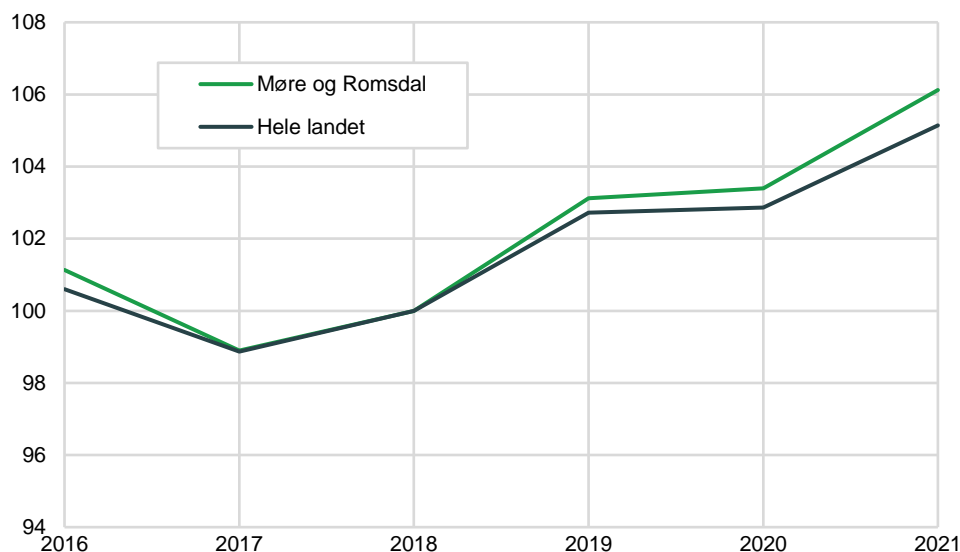
Kilde: Basert på nasjonale anslag fra Statistisk sentralbyrå, per 5. desember 2019

Fortsatt oppgang i industrisysselsettingen

Tall fra nasjonalregnskapet viser at industrisysselsettingen i Norge gikk opp med 2,3 prosent i 2019 etter en nedgang på 1,8 prosent i 2017 og en oppgang på 1,1 prosent i 2018. I 3. kvartal i 2019 var det imidlertid ifølge sesongjusterte tall små endringer i industrisysselsettingen, mot en oppgang på 0,9 prosent kvartalet før. Sesongjusterte tall for 4. kvartal 2019 viste også små endringer, med en liten oppgang på 0,1 prosent. Anslagene for inneværende år peker svakt opp, mens det ventes ytterligere oppgang i sysselsettingen i industrien samlet i 2021. Ifølge anslag er det sysselsettingen i kraftkrevende industri og i verkstedindustri, inklusive bygging av skip og plattformer som trekker mest opp i år, mens det i konsumvareindustri ventes en liten sysselsettingsnedgang. Den samme strukturen ventes også å gjøre seg gjeldende i industrisysselsettingen til neste år, men da med størst tilførsel av sysselsatte i verkstedindustrien.

På årsbasis var det en nedgang i industrisysselettingen i Møre og Romsdal i 2017, men som snudde til oppgang i 2018, omtrent på linje med landsgjennomsnittet. Ifølge anslag gikk imidlertid industrisysselettingen i Møre og Romsdal noe mer opp enn landsgjennomsnittet i fjor. For inneværende år og til neste år ser det ut til å bli en oppgang i industrisysselettingen i fylket, og fortsatt litt sterkere enn i landet som helhet. Dette har sammenheng med at fylket har relativt mer av sin industrisysseletting knyttet til produksjon av verksstedsprodukter inklusive produksjon av skip og plattformer. Produksjon av konsumvarer ventes fortsatt å bidra til en moderat nedgang i industrisysselettingen.

Figur 3.4 Sysseletting i industri i hele landet og i Møre og Romsdal. Årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100

Kilde: Basert på nasjonale anslag fra Statistisk sentralbyrå, per 5. desember 2019

Fordeling av industrisysselettingen i Møre og Romsdal

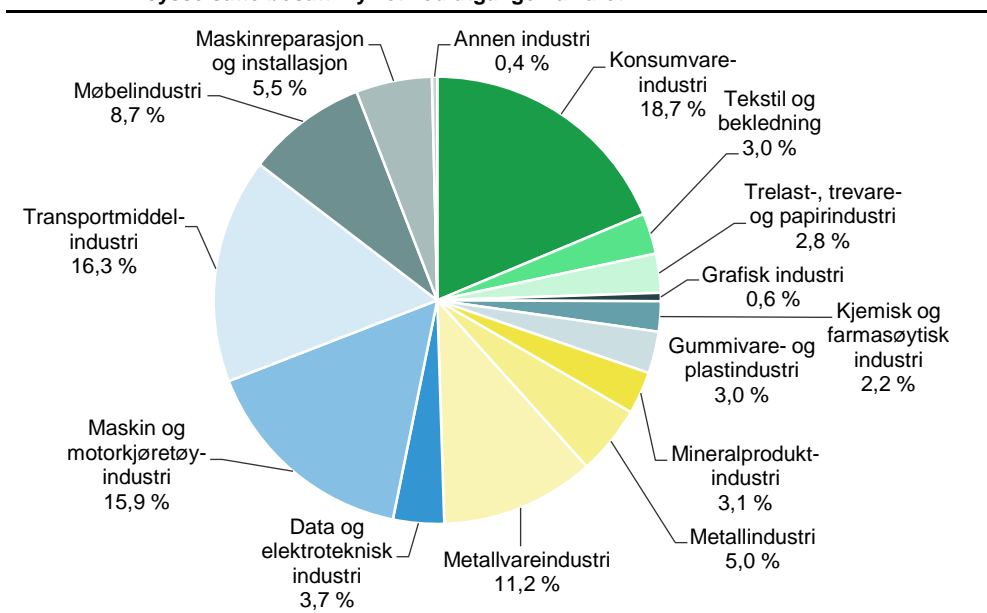
I tidligere konjunkturrapporter for Møre og Romsdal (se Bjørnstad, Hungnes og Stambøl (2010), Hungnes, Stambøl og Eika (2012, 2013, 2015) og Hungnes og Stambøl (2011, 2018) har vi vurdert de forskjellige hovednæringenes utvikling og betydning i fylket. Industrien klarer i noen grad å opprettholde sin andel av produksjonen, mens industriens andel av sysselettingen har hatt en tendens til å gå noe ned. I 2019 utgjorde industrisysselettingen om lag 14,6 prosent av den samlede sysselettingen i det «nye» fylket Møre og Romsdal. Dette er omtrent på linje med den andelen industrisysselettingen utgjorde av den totale sysselettingen i det «gamle» fylket Møre og Romsdal i 2016. Justeres det «nye» fylket Møre og Romsdal til sine nye grenser også for året 2016, har industrisysselettingen redusert sin andel av totalsysselettingen med 0,1 prosentpoeng, noe som indikerer at industrien har beholdt sin andel av sysselettingen i denne perioden. Noe høyere oljepris og økte petroleumsinvesteringer antas å ha bidratt mest til denne utviklingen. Figur 3.5 viser industrinæringenes andel av Møre og Romsdals samlede industrisysseletting i 2019 for sysselettede registrert bosatt i fylket, slik fylket ser ut etter regionreformen per 1.1.2020.

Konsumvareindustrien, som består av produksjon av næringsmidler og drikkevarer, utgjør fortsatt den største enkeltnæringen med 18,7 prosent av den samlede industrisysselettingen. Deretter følger transportmiddelindustrien og maskin- og motorkjøretøyindustrien med henholdsvis 16,3 og 15,9 prosent av den totale industrisysselettingen. Det er innenfor disse industrigrupper vi finner mye av verkstedindustrien, som også omfatter bygging av skip og oljeplattformer.

Sys­sel­set­ting knyttet til pro­duk­sjon av metaller og metallvarer ut­gjør i sum også en be­tyd­elig del av fylkets in­dus­trisys­sel­set­ting, der metall­vare­in­dus­tri­en sys­sel­set­ter 11,2 prosent og metall­in­dus­tri­en om lag 5 prosent av den sam­lede in­dus­trisys­sel­set­tingen. Nær 40 prosent av den norske mø­bel­in­dus­tri­en er lo­ka­lisert i Møre og Romsdal og ut­gjør også en be­tyd­elig andel av in­dus­trisys­sel­set­tingen i fylket, med 8,7 prosent. Av de øvrige in­dus­trinæringer i Møre og Romsdal, er maskin­re­pa­rasjon og in­stallasjon og data og elektroteknisk in­dus­tri de stør­ste med en sys­sel­set­tingsandel på henholdsvis 5,5 og 3,7 prosent av fylkets sam­lede in­dus­trisys­sel­set­ting.

Det er imid­lertid en del endringer å spore når man sammenlikner strukturen i fylkets in­dus­trisys­sel­set­ting i 2019 med situasjonen i 2016, det året da virkningene av olje­pris­fallet i 2014 var på sitt mest merkbare nivå (se Hungnes og Stambøl (2018)). Siden den gang er det trans­port­mid­del­in­dus­tri og maskin og motorkjøretøy­in­dus­tri som har økt sin andel av in­dus­trisys­sel­set­tingen mest, med en samlet økning på om lag 1,5 prosentpoeng, mens mø­bel­in­dus­tri­en og konsum­vare­in­dus­tri­en er de in­dus­trinæringer i fylket med størst andelsnedgang i in­dus­trisys­sel­set­tingen.

Figur 3.5 Fordeling av sys­sel­set­tingen i in­dus­tri­en i Møre og Romsdal¹ i 2019, basert på sys­sel­satte bosatt i fylket ved utgangen av året

Kilde: Statistisk sentralbyrå

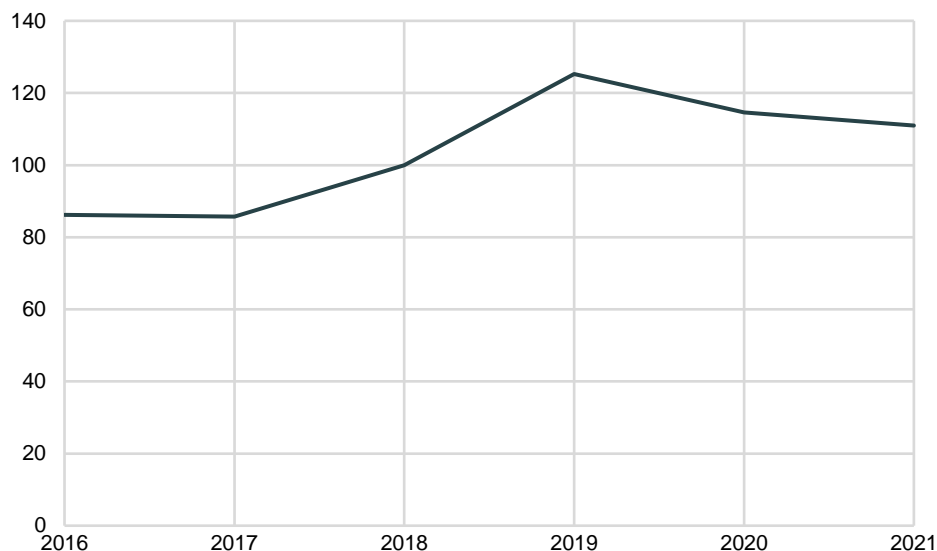
Fra klar oppgang til noe svakere utvikling i industriinvesteringene i Møre og Romsdal

Investeringene i industrien samlet endret seg lite i 2017, men tok seg klart opp i 2018. Sesongjusterte tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap viste at industri­in­vesteringene fortsatte å øke inn i 2019, med klar oppgang i bruttoinvesteringene i første halvår i forhold til samme periode året før. Industriinvesteringene fortsatte med en klar oppgang også i 3. kvartal, for så å flate noe ut i 4. kvartal 2019, slik at på årsbasis økte industriinvesteringene med 23,8 prosent ifølge tall fra nasjonalregnskapet. Ifølge anslag var utviklingen i industriinvesteringene i Møre og Romsdal omtrent på linje med landsgjennomsnittet i denne perioden. Ifølge modellbaserte anslag fra desember 2019, ventes imidlertid industriinvesteringene i 2020 å gå ned med om lag 8 prosent, målt som årsgjennomsnitt i forhold til året før. Til neste år anslås industriinvesteringene på landsbasis å gå ytterligere litt ned med om lag 3 prosent. Det er konsumvareindustrien som ventes å bidra med størst

¹ Basert på fylket Møre og Romsdal slik grensene er per 1.1.2020

nedgang i bruttoinvesteringene, mens investeringene i kraftkrevende industri trekker svakt opp i år, mens det er anslått en moderat vekst i investeringene i verkstedindustrien til neste år.

Figur 3.6 Bruttoinvesteringer i industri. Landsgjennomsnitt. Volumindekser, årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100

Kilde: Basert på nasjonale anslag fra Statistisk sentralbyrå, per 5. desember 2019

De siste investeringstellingene fra Statistisk sentralbyrå gir også utsikter til noe lavere industriinvesteringer i 2020. De siste anslagene for industriinvesteringene i første kvartal 2020 antyder en tydelig nedgang på om lag 13 prosent sammenlignet med tilsvarende tall for 2019. Våre anslag på utviklingen i industriinvesteringene i 2020 er dermed omtrent på linje med det som følger av investeringstillingen eller litt mer moderat.

Forventet nedgang i industriinvesteringene henger sammen med at store enkeltprosjekter innenfor næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri, og metallindustrien enten er ferdigstilt eller går over i en avsluttende fase i 2020. Det er da også disse industrinæringene som ventes å trekke industriinvesteringene mest ned i 2020. Den samlede investeringsnedgangen i industrien blir derimot dempet av et høyt investeringsnivå innenfor næringsmidler. I likhet med 2019 er det særlig høye investeringer innenfor bearbeiding og konservering av fisk, samt meierivirksomhet. Ifølge anslagene ventes også oppgang i investeringene i maskinindustrien.

De nyeste anslagene for kraftforsyning i 2020 antyder nå en marginal investeringsvekst på 2,2 prosent sammenlignet med tilsvarende anslag for 2019 gitt i februar i fjor. I forrige undersøkelse ble det antydnet en nedgang på 8,4 prosent for 2020. Den positive endringsraten som indikeres nå, kommer som følge av en kraftig oppjustering av 2020-anslaget sammenlignet med forrige måling. Oppjusteringen kommer særlig innenfor produksjonsleddet. Dette skyldes blant annet at nye vindkraftutbygginger har blitt vedtatt, og er nå inkludert i anslaget for 2020. Sammenlignet med tilsvarende anslag for 2019 er det nå ventet en investeringsvekst i produksjonsleddet i 2020 på 9 prosent. På den andre siden, antydes det en investeringsnedgang i distribusjonsleddet på 6 prosent.

Veksten i industriinvesteringene i Møre og Romsdal ble ifølge anslag også klart positiv i 2019, omtrent som i landet for øvrig. Anslag for inneværende år viser en moderat nedgang i industriinvesteringene i fylket, omtrent på linje med

landsgjennomsnittet. Dette har blant annet sammenheng med en anslått nedgang i investeringene i konsumvareindustrien, men også verkstedindustrien ventes å bidra til noe nedgang i investeringene i år. Til neste år ventes fortsatt en moderat nedgang i industriinvesteringene, blant annet på grunn av fortsatt nedgang i investeringene i konsumvareindustri samt noe nedgang også i kraftkrevende industri, mens verkstedindustrien anslås å bidra med noe investeringsvekst. På bakgrunn av sammensetningen av industrinæringene ventes nedgangen i industriinvesteringene i Møre og Romsdal samlet å bli moderat lavere enn for landsgjennomsnittet både i år og til neste år.

Industriutviklingen i fylket vil dessuten være påvirket av hvordan den nasjonale og internasjonale økonomien kommer til å utvikle seg for øvrig. Det samme gjør en noe mer moderat utvikling i etterspørselen fra petroleumsnæringen til neste år, etter noen år med oppgang i oljeprisen og klar økning i oljeinvesteringene.

Valutakursen er også av stor betydning for industrien, der en svekket kronekurs, isolert sett vil bedre markedssituasjonen for konkurranseutsatt virksomhet, det være seg både med hensyn til internasjonale markeder, men også med hensyn til hjemmemarkedet. Tidligere analyser i Stambøl og Jørgensen (2007) viste at en styrket kroneverdi fikk noe større negative virkninger på samlet produksjon og sysselsetting i Møre og Romsdal enn for landet som helhet. Tilsvarende resultater fra en analyse av virkningene av lavere oljepris i Eika, Hungnes og Stambøl (2015), viste at en svekket kronekurs kan ha gunstige virkninger for fylket, fordi Møre og Romsdal har mye av sitt næringsliv knyttet til næringer som konkurrerer med utlandet. Dette gjelder først og fremst konkurranseutsatt industri, men også delvis andre næringer som for eksempel fiske og akvakultur, markedsrettede tjenesteytende næringer knyttet til turisme og også bygge- og anleggsvirksomhet. Disse effektene vil være symmetriske, slik at fylket relativt sett kan få noe mer positive effekter på sysselsetting og produksjon når kronekursen svekkes. Med andre ord har Møre og Romsdal en industristruktur som på den ene siden vil oppleve større reduksjon i produksjon og sysselsetting enn landsgjennomsnittet av lavere investeringer i petroleumsnæringen, men på den annen side påvirkes mer positivt enn landsgjennomsnittet av en svekket kroneverdi.

I tillegg vil utviklingen i de internasjonale markedene være av stor betydning for den videre utviklingen i industriproduksjonen, og da spesielt i de industrinæringene som er rettet mot eksportmarkedene. Den globale utviklingen har vært sterkt påvirket av og til dels svekket av handelsrestriksjoner som har fremkommet i kjølvannet av forholdet mellom USA og Kina, og den videre utvikling her vil fortsatt være av stor betydning. I hvilken grad et presidentvalg i USA i slutten av inneværende år vil ha betydning for denne utviklingen er selvsagt vanskelig å si, men at det kan bidra til noe roligere forhold i de globale markedene, mer enn til det motsatte, er ikke et helt usannsynlig scenarium. Utviklingen i Storbritannia har også vært med å dominere det internasjonale bildet. Landet forlot EU ved utgangen av januar i år, men vil fortsette å være en del av det indre marked og tollunionen så lenge overgangsperioden varer ut året. Derfor vil den største endringen merkes først etter utgangen av 2020, da Storbritannia skal ut av både tollunionen og det indre marked. Hvordan forhandlingsresultatene mellom Storbritannia og EU vil bli i løpet av overgangsperioden vil bli av stor betydning for utviklingen fra og med neste år.

I de siste ukene har også oppdagelsen av koronaviruset i Kina og den videre utbredelse av og frykten for dette viruset vært med å redusere aktiviteten i de internasjonale markedene, der de globale forsyningskjedene er blitt klart rammet både med hensyn til input-faktorer og ferdigprodukter. Dette har igjen vært en medvirkende årsak til lavere oljeetterspørsel og klart lavere oljepris utover i 2020,

og videre bidratt til å trekke kroneverdien ytterligere ned. Forhåpentlig klarer man å redusere problemene med ytterligere spredning av koronaviruset i tiden som kommer, men at det vil ha en klar økonomisk betydning, og da så langt for 1. kvartals- og vel også for 2. kvartalstallene for 2020, må man ta høyde for.

I tillegg vil også «det grønne skiftet» bli en faktor av meget stor betydning for norsk industriproduksjon, for ikke å si hele den norske økonomien.

3.3. Bygge- og anleggsvirksomheten

Bruttoproductet i bygge- og anleggsnæringen antas å vokse godt over trendveksten i fastlandsøkonomien i år. Men veksten avtar framover og kommer under trendvekst i 2021 og 2022, ifølge SSBs prognoser fra desember 2019.

I Statistisk sentralbyrås makromodell KVARTS stimuleres boligprisene på lang sikt av en økning i husholdningenes disponible realinntekter og av lavere realrenter, og dempes av en økning i tilbudet av nye boliger. I tillegg påvirkes boligprisene på kort sikt av husholdningenes forventning til den økonomiske utviklingen i både egen og landets økonomi. I SSBs prognoser fra desember 2019 la vi til grunn en relativ flat investeringsutvikling i boliger framover. Investeringsnivået var likevel på et høyt nivå, slik at boligkapitalen var antatt å vokse med i underkant av 2,5 prosent i år og neste år. Boligprisene var samtidig antatt å vokse med om lag 2 prosent i disse årene.

Tabell 3.1 Igangsettingstillatelser for byggeprosjekter i 2019. Prosentvis endring fra året før

	Møre og Romsdal	Hele landet
Tallet på boliger	8,1	-0,0
Bruksareal, boliger	17,5	-2,4
Bruksareal til annet enn boliger	-28,0	-0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå, foreløpige tall

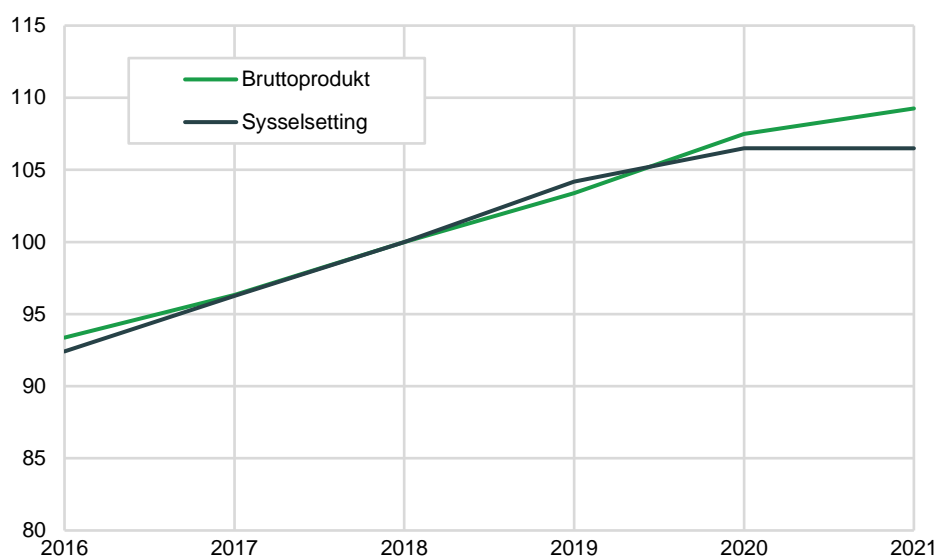
Ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet falt boliginvesteringene på landsbasis med 0,5 prosent i 2019. Antall igangsettingstillatelser falt marginal i samme periode for landet som helhet, mens igangsettingstillatelsene målt i bruksareal viste en nedgang i 2019 for hele landet. For Møre og Romsdal viste både antall igangsettingstillatelser og igangsettingstillatelser målt i bruksareal en klar vekst i 2019, på henholdsvis 8,1 og 17,5 prosent. At det gis en igangsettingstillatelse innebærer ikke alltid at bygging settes i gang umiddelbart. Særlig i nedgangstider vil det kunne være en del byggeprosjekter som ikke blir satt i gang, eller blir utsatt etter at tillatelse for bygging er gitt. Når byggeaktiviteten vender fra et lavt til et høyt nivå, eller omvendt, kan dette får betydning for tolkningen av statistikken.

På landsbasis var det en marginal nedgang i antall igangsettingstillatelser til annet enn boliger i 2019. Tallene for 2019 viser en kraftig nedgang for Møre og Romsdal. Men tallene for 2019 kan være noe lavere enn normalt. Dette skyldes innskrenkninger i registreringsperioden i Matrikkelen i forbindelse med regionreformen.

Ifølge kvartalsvise nasjonalregnskapstall var det 254 000 ansatte i bygge- og anleggsvirksomheten i 4. kvartal 2019. På årsbasis var veksten fra 2018 til 2019 på 3,5 prosent, etter en vekst på 3,9 prosent året før og over 4 prosent i 2017. Dette er godt over sysselsettingen ellers i Fastlands-Norge. For Fastlands-Norge som helhet var sysselsetningsveksten på 1,6 prosent i 2018 og 1,7 prosent i 2019.

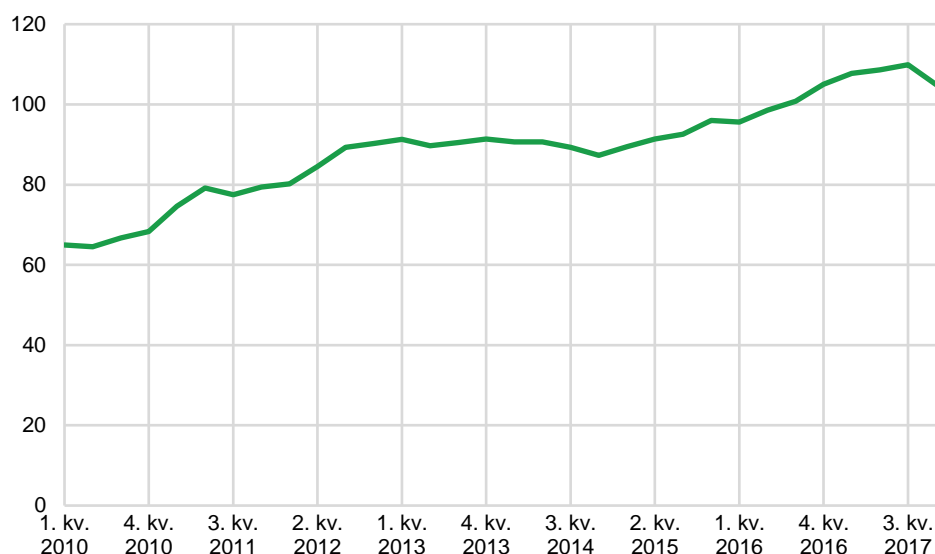
I Konjunkturtendensene fra desember 2019 ble det lagt til grunn en vekst i investeringene i Fastlands-Norge på 0,7 prosent i 2020, som er en klar nedgang fra årene før. Dette er antatt å bidra til en vekst i sysselsettingen innenfor bygg og anlegg reduseres til i overkant av 2 prosent i 2020 og om lag nullvekst i 2021.

Figur 3.7 Bruttoprodukt og sysselsetting i bygg- og anleggsvirksomhet. Landsgjennomsnitt. Volumindekser, årgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100

Kilde: Basert på nasjonale anslag fra Statistisk sentralbyrå, per 5. desember 2019

Figur 3.8 Bruttoinvesteringer i bolig. Hele landet. Sesongjusterte volumindekser, 2016=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

3.4. Markedsrettet tjenesteyting

Det er ventet produksjonsoppgang i markedsrettet tjenesteyting i Møre og Romsdal inneværende år. Til neste år ventes produksjonsveksten å bli moderat lavere enn anslått for i år. Det ventes noe mindre økning i sysselsettingen i år enn i fjor, mens anslagene viser små endringer i sysselsettingen til neste år. Det ventes en oppgang i investeringene i år, mens anslagene viser små endringer med en tendens til svak nedgang i investeringene i 2021.

Moderat lavere vekst i produksjonen i Møre og Romsdal i 2020

Markedsrettet tjenesteyting er definert som tjenesteytende næringer på fastlandet, utenom offentlig forvaltning. Ifølge nasjonalregnskapstall steg bruttoproduktet i markedsrettet tjenesteyting med 2,6 prosent i 2019, etter en vekst på henholdsvis 2 og 2,5 prosent i 2017 og 2018. Det var klar vekst i informasjon og kommunikasjon,

forretningsmessig tjenesteyting og i faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, men også varehandel og reparasjon av motorvogner samt overnattings- og serveringsvirksomhet kom opp i vekstrater rundt gjennomsnittet for de markedsrettede tjenesteytende næringer, mens produksjonen trekker ned i post- og distribusjonsvirksomhet. Sesongjusterte nasjonalregnskapstall viste at bruttoproduktet i markedsrettet tjenesteyting samlet gikk opp med 0,5 prosent i 2. kvartal og 0,7 prosent i 3. kvartal 2019, mens veksten i 4. kvartal var moderat lavere med 0,3 prosent.

Anslag for hele landet for inneværende år, indikerer en fortsatt oppgang i produksjonen i markedsrettet tjenesteyting, målt som årsgjennomsnitt, men med litt svakere vekst enn i fjor. Til neste år ventes veksten i produksjonen også å øke, men litt i underkant av anslått vekst for inneværende år. Det anslås produksjonsøkning i både varehandel og i annen markedsrettet tjenesteproduksjon, som blant annet omfatter forretningsmessig tjenesteyting, finansiell tjenesteyting og informasjonstjenester. Anslagene viser også klar produksjonsvekst i andre hovedsakelig private tjenester som tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning, rørtransport, produksjon av elektrisk kraft og boligjenester.

Møre og Romsdal hadde en produksjonsutvikling i markedsrettet tjenesteyting som lå omtrent på landsgjennomsnittet i fjor. Produksjonsutviklingen i næringen samlet ventes i inneværende år å bli moderat svakere enn i fjor, men fortsatt omtrent på linje med veksten i landet for øvrig. Til neste år anslås den samlede produksjonen i markedsrettet tjenesteyting også å få en økning, om enn litt lavere enn i år, men fortsatt med en utvikling omtrent på linje med landsgjennomsnittet.

Noen utvalgte korttidsindikatorer viser hovedsakelig positiv utvikling i Møre og Romsdal i 2019 sett i forhold til året før, men som varierer noe i styrke sammenliknet med tilsvarende utvikling i landet sett under ett. Hotellovernattingene, målt i antall overnattinger i hele 2019 sammenliknet med tilsvarende periode året før, viste en oppgang i Møre og Romsdal på 2,7 prosent. Utviklingen er noe lavere enn tilsvarende tall på landsbasis, som i samme periode økte med 5,5 prosent. Omsetningsstatistikken for varehandelen viser en vekst på 3 prosent for Møre og Romsdal de første 10 månedene i 2019 sett i forhold til tilsvarende periode året før. Tilsvarende tall for landet som helhet viser en litt sterkere vekst på 3,6 prosent.

Tallet på salg av nye personbiler i fylket gikk ned med 8,3 prosent for hele 2019, beregnet i forhold til tilsvarende tall fra 2018, mens tilsvarende landstall viste en nedgang på 3,8 prosent. Tallene er imidlertid basert på de 20 mest solgte personbilene. Landstall for førstegangsregistrerte personbiler, viste en nedgang på 6,9 prosent i 2019 sett i forhold til året før. Nedgangen i bilsalget kom hovedsakelig i siste del og mot slutten av 2019.

Når det gjelder utviklingen i åpnede konkurser totalt, som berører flere næringer enn kun markedsrettet tjenesteyting, ligger fylket klart bedre an enn landsgjennomsnittet. Totalt sett var det en nedgang i samlet antall åpnede konkurser på 9,1 prosent, mot en oppgang på 0,1 prosent på landsbasis. Når beregningene avgrenses kun til virksomheter innen markedsrettet tjenesteyting, var det også en nedgang i antall åpnede konkurser i fylket på 9,1 prosent i 2019 sett i forhold til 2018. Landstallene viste også små endringer i antall åpnede konkurser i markedsrettet tjenesteyting, med en økning på 0,2 prosent sett i forhold til 2018.

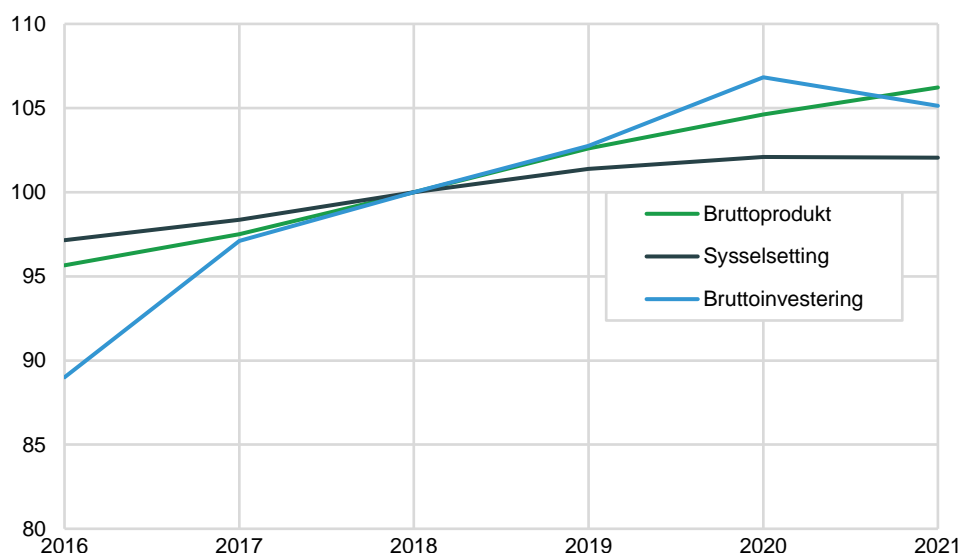
Veksten i skatteinnbetalingene i fylket i 2019 var litt høyere enn året før med en økning på 4,3 prosent i 2019, mot 3 prosent i 2018. Dette er moderat under veksten for landsgjennomsnittet når skatteinntekter fra kontinentalsokkelen holdes utenfor.

Tabell 3.2. Endring i noen korttidsindikatorer i prosent fra samme periode året før

	Møre- og Romsdal	Hele Landet
Omsetningsstatistikk for varehandel		
(Januar - oktober 2019)	3,0	3,6
Salg av nye personbiler		
(Januar - desember 2019)	-8,3 ¹	-3,8 ¹
Hotellstatistikk, antall overnattinger		
(Januar - desember 2019)	2,7	5,5
Skatteregnskapsstatistikk		
Innbetaling og fordelt skatt.		
(Januar - desember 2019)	4,3	5,6
I alt inkl. Kontinentalsokkelen		7,6
Åpnede konkurser i markedsrettet tjenesteyting		
(Januar - desember 2019)	-9,1	0,2

¹ Beregnet på grunnlag av de 20 mest solgte personbilene (kilde OFV – Opplysningsrådet for vegtrafikk)

Etter en sysselsettingsøking i markedsrettet tjenesteyting i 2017, 2018 og 2019 på henholdsvis 1,4, 1,7 og 1,5 prosent, ser det ut til at bedriftene innen markedsrettet tjenesteyting i fylket får noe mindre vekst i sysselsettingen i år, men omtrent på linje med anslagene for landsgjennomsnittet. Det er ventet sysselsettingsvekst i den store sektoren annen markedsrettet tjenesteproduksjon, som blant annet omfatter næringer som forretningsmessig tjenesteyting, finansiell tjenesteyting, informasjonstjenester og innenriks samferdsel. Varehandelen ventes også å få sysselsettingsvekst i år, om enn noe mer moderat enn i næringene over, mens i utleie av forretningsbygg, omsetning og drift av fast eiendom trekker sysselsettingen svakt ned. Anslagene viser også klar sysselsettingsvekst i andre næringer med innslag av private tjenester, som tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning, rørtransport og produksjon av elektrisk kraft. Det er ventet at sysselsettingsutviklingen i markedsrettede tjenesteytende næringer i Møre og Romsdal vil bli omtrent som i landet for øvrig også til neste år, med anslått små endringer i sysselsettingen.

Figur 3.9 Bruttoprodukt, sysselsetting og bruttoinvestering i markedsrettet tjenesteyting i Møre og Romsdal. Volumindekser, årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100

Kilde: Basert på nasjonale anslag fra Statistisk sentralbyrå, per 5. desember 2019

Etter en klar oppgang i bruttoinvesteringene i markedsrettet tjenesteyting i 2017 på nesten 10 prosent, var det en økning i bruttoinvesteringene både i 2018 og i 2019, om enn noe mer moderat på henholdsvis 4 og 1,9 prosent. Anslagene for 2020 indikerer en fortsatt økning i investeringene, mens det ventes små endringer i

bruttoinvesteringene i markedsrettet tjenesteyting i 2021. Investeringene gikk i fjor opp i enkelte av næringene innenfor markedsrettet tjenesteyting, spesielt innenfor overnattings- og serveringsvirksomhet, men også transport, informasjon og kommunikasjon og omsetning og drift av fast eiendom trakk investeringene opp over gjennomsnittet for denne gruppen av næringer. I forretningsmessig tjenesteyting gikk investeringene noe ned i 2019, etter en meget sterk vekst året før. Varehandelen opplevde noe av det samme, mens i post- og distribusjonsvirksomhet falt bruttoinvesteringene både i fjor og i 2018.

Investeringene i markedsrettet tjenesteyting i Møre og Romsdal ventes å gå opp i inneværende år, omtrent på linje med utviklingen i landet som helhet eller moderat høyere. Ifølge anslagene er det investeringene i utleie av forretningsbygg og omsetning og drift av fast eiendom som trekker mest opp, mens investeringene i varehandel og næringene innen annen markedsrettet tjenesteproduksjon ventes å endre seg lite. Til neste år ventes små endringer i bruttoinvesteringene i markedsrettet tjenesteyting i fylket, omtrent som i landet for øvrig, men med en anslått svak nedgang. Ifølge anslagene har dette sammenheng med et ventet fall i investeringene i utleie av forretningsbygg og omsetning og drift av fast eiendom etter en forventet klar vekst i år, mens investeringene i varehandelen ventes å trekke noe opp.

Fordeling av fylkets sysselsetting i de tjenesteytende næringer

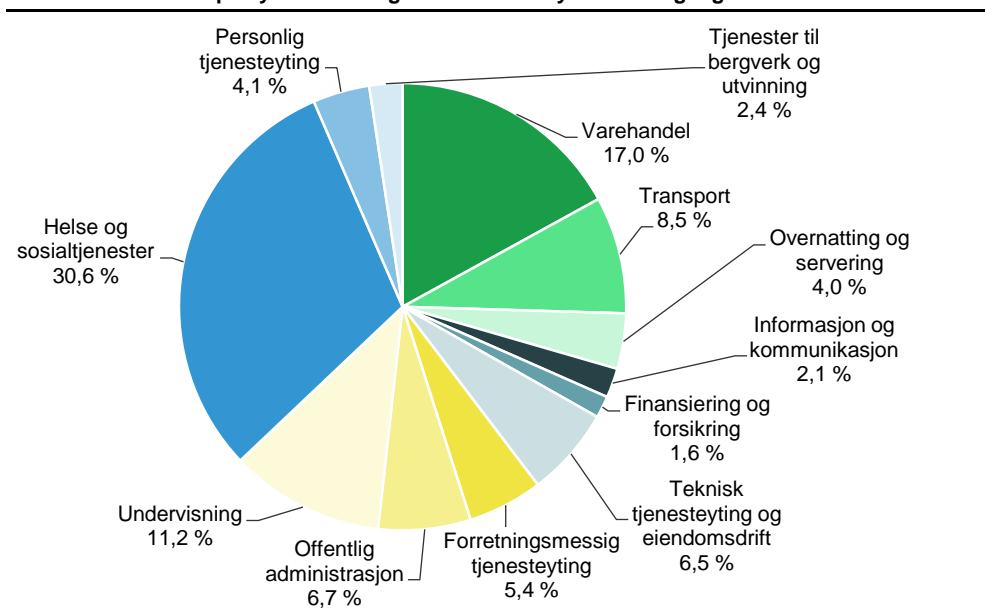
I tidligere konjunkturrapporter har vi drøftet de forskjellige tjenesteytende næringenes utvikling og betydning i Møre og Romsdal (se Bjørnstad, Hungnes og Stambøl (2010), Hungnes, Stambøl og Eika (2012, 2013, 2015) og Hungnes og Stambøl (2011, 2018)). Trenden har vært at de tjenesteytende næringene utgjør en økende andel av produksjonen, og i enda større grad andelen av sysselsettingen. I 2019 stod de tjenesteytende næringene for drøyt 71 prosent av den samlede sysselsettingen i det «nye» fylket Møre og Romsdal når vi holder næringer som vann- og kraftforsyning og avfallshåndtering utenfor den tjenesteytende virksomhet. Noe av forklaringen ligger i at en del virksomhetsrettede tjenester, som tidligere er blitt utført internt i industribedriftene, er skilt ut som egne enheter, og deretter blir definert som markedsrettet tjenesteyting. I tillegg kommer utvidelser av eksisterende tjenesteytende virksomheter og flere nyetableringer av virksomheter som utfører tjenester både for det øvrige næringslivet, men også for et fortsatt økende folketall i fylket samt for et økende antall tilreisende.

Figur 3.10 gir en oppdatert oversikt over de tjenesteytende næringenes andel av Møre og Romsdals samlede sysselsetting i tjenesteytende næringer i 2019 målt for sysselsatte som er registrert med det «nye» fylket Møre og Romsdal som sitt bostedsfylke. Det er her tatt med tall for både markedsrettete tjenesteytende næringer og offentlig forvaltning, der den siste er representert gjennom offentlig administrasjon, og størstedelen av helse- og sosialtjenestene og undervisning. Helse- og sosialsektoren utgjør, som i 2016, den største enkeltnæringen, med 30,6 prosent av den samlede sysselsettingen i tjenesteytende næringer. Deretter følger varehandelen med om lag 17 prosent, mens undervisning og transporttjenester utgjør henholdsvis 11,2 og 8,5 prosent av fylkets totale sysselsetting i de tjenesteytende næringene. Mye av den fremvoksende delen av produsentrettet tjenestevirksomhet er å finne i næringene finansiering og forsikring, teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting og informasjon og kommunikasjon. Samlet sett sysselsatte disse næringene 15,6 prosent av fylkets sysselsetting i de tjenesteytende næringene i 2019. Tjenester tilknyttet oljeutvinning er også tatt med, og utgjør 2,4 prosent av sysselsettingen i de tjenesteytende næringene i fylket.

Det er en del endringer å spore når man sammenlikner strukturen i sysselsettingen i fylkets tjenesteytende næringer med situasjonen i 2016 (se Hungnes og Stambøl (2018)). Den andelen sysselsettingen i de tjenesteytende næringer utgjør av total sysselsetting i fylket har imidlertid holdt seg forholdsvis stabil på drøyt 71 prosent både i 2016 og 2019. Av enkelt næringer er det tjenester tilknyttet oljeutvinning og teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift som viser den største økning i andel av fylkets tjenesteytende sysselsetting, med henholdsvis 0,6 og 0,5 prosentpoeng. Videre har helse- og sosialtjenester økt sin andel av det nye fylkets tjenesteytende sysselsetting med 0,2 prosentpoeng. Men også andre offentlige tjenesteytende næringer, som offentlig administrasjon og undervisning, har økt sine andeler av sysselsettingen, slik at tjenesteytende næringer som hovedsakelig er å finne under offentlig forvaltning, har økt sin andel av fylkets tjenesteytende sysselsetting med om lag 0,5 prosentpoeng i perioden fra 2016 til 2019. Næringer som forretningsmessig tjenesteyting, informasjon og kommunikasjon samt personlig tjenesteyting viser også en andelsøkning av den tjenesteytende sysselsettingen i fylket, mens varehandel og transport er de tjenesteytende næringene med størst andelsnedgang.

Som nevnt i kapitlene over om petroleumsvirksomhet og industri, vil spredningen av og frykten for det nylig oppdagede koronaviruset også redusere aktivitetsnivået i virksomheter i tjenesteytende næringer, og da i første omgang i virksomheter som er knyttet til persontransport, som for eksempel flytrafikk og forskjellige næringer innen reiselivsbransjen, men også blant annet handelsvirksomhet og mye annen tjenesteproduksjon vil bli berørt.

Figur 3.10 Fordeling av sysselsettingen i tjenesteytende næringer i Møre og Romsdal² i 2019 basert på sysselsatte registrert bosatt i fylket ved utgangen av året

Kilde: Statistisk sentralbyrå

² Basert på fylket Møre og Romsdal slik grensene er per 1.1.2020

3.5. Offentlig tjenesteyting

Det ventes vekst i bruttoproduktet i offentlig forvaltning i år, omtrent på linje med veksten i fjor eller litt høyere. Veksten i bruttoproduktet ventes å fortsette også til neste år. Det ventes fortsatt vekst i sysselsettingen, om enn noe mer moderat enn i fjor. Investeringene i fylket ventes å øke både i år og i 2021.

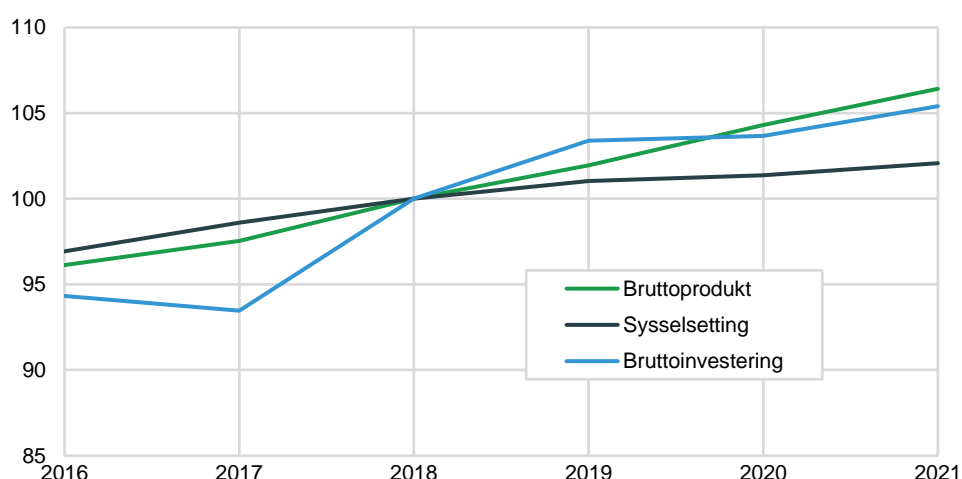
Positiv utvikling i produksjonen for Møre og Romsdal i 2020

Ifølge tall fra nasjonalregnskapet økte bruttoproduktet i offentlig forvaltning for hele landet med 1,8 prosent i 2019, etter en vekst på henholdsvis 1,6 og 2,6 prosent i 2017 og 2018. Dette fordelte seg på 2 prosent oppgang i statsforvaltningen og 1,6 prosent økning i kommuneforvaltningen i 2019. Det var en klar økning i 2019 i undervisning og i offentlig administrasjon og forsvar, mens veksten var litt mindre i helse- og omsorgstjenester. Ser man perioden 2017-2019 under ett, var veksten klart sterkere i offentlig administrasjon og forsvar enn i undervisning og helse- og omsorgstjenester.

Bruttoproduktet i offentlig forvaltning samlet ble anslått å øke omtrent på linje med eller svakt lavere for Møre og Romsdal enn for landet som helhet i 2019, noe som har sammenheng med at fylket har noe større andel av sin offentlige forvaltning knyttet til kommuneforvaltningen enn landet for øvrig. I innværende år ventes veksten i produksjonen å utvikle seg moderat sterkere enn i fjor, men tilbake til fjorårets vekstnivå igjen til neste år, og da på linje med utviklingen i landet for øvrig.

Ifølge tall fra nasjonalregnskapet økte investeringene i offentlig forvaltning samlet med 6,9 prosent på landsbasis i 2019, etter en vekst på henholdsvis 2,6 og 7,5 prosent i 2017 og 2018. Veksten fordelte seg i fjor med 5,6 prosent i statsforvaltningen og 8,8 prosent i kommunal forvaltning, der investeringer i forsvaret trakk investeringene i statsforvaltningen opp. Investeringsveksten i statsforvaltningen ventes å bli noe høyere enn i kommunal forvaltning i år, mens anslagene viser noe høyere investeringsvekst i kommunal forvaltning enn i statsforvaltningen igjen til neste år.

Figur 3.11 Bruttoprodukt, sysselsetting og bruttoinvestering i offentlig tjenesteyting i Møre og Romsdal. Volumindekser, årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100

Kilde: Basert på nasjonale anslag fra Statistisk sentralbyrå, per 5. desember 2019

Økte investeringer i både offentlig administrasjon, undervisning og helse- og omsorgstjenester bidrar til å holde investeringene i Møre og Romsdal oppe også i år, om enn noe lavere enn i fjor. Til neste år ventes utviklingen i de samlede investeringene i offentlig forvaltning i Møre og Romsdal å bli litt sterkere enn i

inneværende år, og litt over veksten for landsgjennomsnittet på grunn av noe sterkere anslått investeringsvekst i kommunal enn i statlig forvaltning.

Sysselsettingen i offentlig forvaltning økte ifølge nasjonalregnskapet med 0,9 prosent på landsbasis i 2019, etter en vekst på henholdsvis 1,6 og 1,3 prosent i 2017 og 2018. Dette fordelte seg i 2019 på 0,7 prosent oppgang i statsforvaltningen og 1,1 prosent økning i kommuneforvaltningen. For inneværende år ventes en litt svakere økning i sysselsettingen i offentlig forvaltning enn i fjor. Det er ventet litt sterkere vekst i sysselsettingen i den statlige forvaltningen enn i kommuneforvaltningen.

Sysselsettingsveksten i offentlig forvaltning i Møre og Romsdal anslås å bli på linje med sysselsettingsutviklingen på landsbasis i år. Til neste år er det ventet at sysselsettingen i offentlig forvaltning fortsatt utvikler seg positivt, og moderat sterkere enn veksten anslått for inneværende år, men omtrent som i landet for øvrig.

Noen økonomiske indikatorer – kommunene

Den nominelle veksten i kommunesektorens frie inntekter fra 2019 til 2020 er anslått til 2,1 prosent regnet fra anslag på regnskap for 2019. Dette anslaget inkluderer en oppjustering av skatteanslaget for 2019 med 4,9 milliarder kroner fra revidert nasjonalbudsjett for 2019. Kostnadsveksten i kommunesektoren i 2020 er anslått til 3,1 prosent.

Kommunene i Møre og Romsdal anslås samlet sett å få en nominell vekst i de frie inntektene på 2,2 prosent. Av fylkets 26 kommuner per 1.1.2020 har 11 en vekst som er høyere enn eller lik veksten på landsbasis. Størst vekst har Aure kommune med 4,6 prosent, mens Fjord kommune har lavest vekst med 0,5 prosent. Vekstprosentene er regnet fra anslag på regnskap for 2019.

Sett under ett hadde kommunene i Møre og Romsdal i 2018 utgiftkorrigerede frie inntekter på 98 pst. av landsgjennomsnittet. Når man sammenligner kommunenes inntekter korrigeret for variasjoner i utgiftsbehov, tar man hensyn til at de antatte kostnadene ved å produsere tjenester varierer betraktelig mellom kommunene. I Møre og Romsdal hadde 4 kommuner utgiftkorrigerede frie inntekter som var høyere enn eller lik landsgjennomsnittet. Variasjoner i inntektsnivå kommunene imellom har hovedsakelig sammenheng med variasjoner i skatteinntekter, regionalpolitiske tilskudd og skjønnstilskudd.

Netto driftsresultat viser hva kommunene/fylkeskommunene sitter igjen med av driftsinntekter når alle driftsutgifter inkludert netto renteutgifter og låneavdrag er trukket fra. Netto driftsresultat kan enten brukes til finansiering av investeringer eller avsettes til senere bruk. Ifølge Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) bør netto driftsresultat over tid ligge på om lag 1¾ prosent av driftsinntektene for kommunene samlet.

Kommunene i Møre og Romsdal hadde i 2018 i gjennomsnitt et netto driftsresultat på 1,2 prosent av driftsinntektene. Landsgjennomsnittet for kommunene inkludert Oslo var 2,6 prosent.

Netto lånegjeld viser kommunens/fylkeskommunens langsiktige gjeld fratrukket totale utlån (videreformidling av lån) og ubrukte lånemidler og er et uttrykk for den gjelden som må dekkes av kommunenes ordinære inntekter. Kommunene i Møre og Romsdal hadde i gjennomsnitt 93 037 kroner per innbygger i netto lånegjeld i 2018. Landsgjennomsnittet var 71 440 kroner per innbygger.

Noen økonomiske indikatorer – fylkeskommunen

Fra 2019 til 2020 er det på landsbasis anslått en nominell vekst i fylkeskommunenes frie inntekter på 2,0 prosent, regnet fra anslag på regnskap for 2019. Møre og Romsdal fylkeskommune anslås å få en nominell vekst i de frie inntektene på 2,3 prosent (fra anslag på regnskap for 2019) i 2020.

Ifølge Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) bør netto driftsresultat over tid ligge på om lag 4 prosent av driftsinntektene for fylkeskommunene samlet.

Møre og Romsdal fylkeskommune hadde i 2018 et netto driftsresultat på 1,2 prosent av driftsinntektene. Landsgjennomsnittet uten Oslo var 3,8 prosent. Netto lånegjeld for fylkeskommunen var 19 024 kroner per innbygger. Landsgjennomsnittet uten Oslo lå på 13 051 kroner per innbygger.

Noen foreslåtte prosjekter og bevilgninger

Det er tidligere varslet noen store prosjektarbeider i Møre og Romsdal, der det største blir bygging av nytt sykehus for Nordmøre og Romsdal. Regjeringen foreslo allerede i statsbudsjettet for 2018 å bevilge 220 millioner kroner i lån og en samlet låneramme på 3 554 millioner kroner til bygging av dette nye sykehuset, som skal erstatte sykehusene i Molde og Kristiansund. Etter en del utsetninger, signerte Skanska Norge i oktober 2019 kontrakt for bygging av sykehuset, med plan om oppstart av byggingen fra høsten 2020. Etter planen nå er det ventet full drift ved sykehuset første halvår 2024. Styringsrammen for byggingen er så langt satt til 4,4 milliarder kroner.

Samferdsel

Innen samferdsel setter regjeringen av midler til å starte byggingen av forbikjøringsfelt på E39 ved Ørskogfjellet, samt midler til restarbeider på riksvei 70 Meisingset-Tingvoll, Tingvoll kommune.

Regjeringen prioriterer i hovedsak midler til trafikksikkerhetstiltak, utbedringstiltak og tiltak for gående og syklende, og setter blant annet av midler til: Ombygging av krysset ved Kverve på riksvei 658, Ålesund kommune. Utbedring av Innfjord- og Måndalstunnelene på E136 og Ellingsøy- og Valderøytunnelene på riksvei 658, Rauma og Ålesund kommune. Utbedring av ferjekaiene på sambandene E39 Festøya–Solavågen og riksvei 651 Volda–Folkestad i forbindelse med innføring av nye ferjer, Ørsta, Volda, og Sula kommune, samt utbedring av Rosethorntunnelen på E39, Volda kommune.

Innen luftfart er det foreslått bevilget 718,1 millioner kroner til kjøp av innenlandske flyruter. Samferdselsdepartementet inngikk i 2015 kontrakt for ruteflyging på flyruten Ørsta – Volda – Bergen for perioden 1. april 2016 – 31. mars 2020. I 2019 har Samferdselsdepartementet inngått en ny kontrakt om drift av denne ruten for perioden 1. april 2020 – 31. mars 2024.

Kunnskap og utdanning

I Statsbygg sitt budsjett er det satt av 212 millioner kroner til nytt mediebygg ved høgskolen i Volda, som skal stå ferdig i 2021.

Regjeringen foreslår videre:

- å bevilge 0,4 millioner kroner for å opprette en ny landslinje høsten 2020 i bratt friluftsliv for tolv elever ved Rauma videregående skole.
- å bevilge 4,2 millioner kroner for å starte opp Sjøholt folkehøgskole med 100 elever høsten 2020.
- å opprette et nasjonalt økonomisk tilsyn for private barnehager. Regjeringen foreslår å gi oppgaven til Utdanningsdirektoratet og legge tilsynet til direktoratets

avdeling i Molde. Regjeringen foreslår 10 millioner kroner til å starte oppbyggingen av tilsynet i 2020.

- å øke bevilgningen til Høgskolen i Molde, vitenskapelig høgskole i logistikk, med 0,5 millioner kroner til 10 nye studieplasser.
- å øke bevilgningen til Vitensenterprogrammet med 13,8 millioner kroner, slik at to nye vitensentre kan få tilskudd under ordningen. Atlanterhavsparken i Ålesund ble innlemmet i ordningen i 2019, og er det ene av de to nye sentrene.
- å styrke og innlemme midlene til Jobbsjansen del B i fylkeskommunenes ramme. Midlene skal bidra til at innvandrerungdom med rett til videregående opplæring, som per nå ikke har godt nok faglig grunnlag, får bedre forutsetninger for å fullføre og bestå videregående opplæring, for eksempel gjennom kombinasjonsklasser. Bevilgningen gir rom for at flere ungdommer kan få et slikt tilbud Om lag 3,8 millioner kroner av midlene tilfaller Møre og Romsdal.
- å innlemme midlene til dagens tilskudd til mentor- og traineeordninger i fylkeskommunenes ramme. Midlene skal bidra til inkludering av fagutdannede og høyt kvalifiserte innvandrere i arbeidslivet, slik at de kan bruke kvalifikasjonene sine. Om lag 480 000 kroner av midlene tilfaller Møre og Romsdal.
- å innlemme midlene til dagens tilskudd til etablereropplæring for innvandrere i fylkeskommunenes ramme. Midlene skal bidra til å styrke og utvikle det ordinære tilbudet om etablereropplæring, slik at flere innvandrere etablerer egen virksomhet og skaper økt sysselsetting og vekst. Om lag 320 000 kroner av midlene tilfaller Møre og Romsdal.

Kyst, klima, vern og miljø

Regjeringen setter av 78 millioner kroner til investeringer i farledsprosjekter. Kystverket fordeler midlene. I Møre og Romsdal gjennomføres følgende farledsprosjekt: Innseiling Ålesund (Ålesund kommune) – startet i 2019, ferdigstilles i 2020 og gjennomseiling Hjertøysundet (Molde kommune) – startet i 2019, ferdigstilles i 2020.

Fra 1. januar 2020 ble ansvaret for fiskerihavnene overført til fylkene. Statlige midler for å ivareta dette ansvaret skulle bli fordelt mellom fylkene når avtale om overføring til fylkene har funnet sted.

Regjeringen foreslår å gi Atlanterhavsparken i Ålesund et driftstilskudd på 1,029 millioner kroner.

Regjeringen foreslår å bevilge 505 millioner kroner til å fortsette arbeidet med forebygging av flom- og skredskader, gjennom kartlegging av nye flom- og skredutsatte områder, sikringstiltak, overvåking, varsling og bistand til kommunenes arealplanlegging. Om lag 260 millioner kroner av dette foreslås til gjennomføring av kartleggings- og sikringstiltak. Foreløpig oversikt viser at også sikringstiltak i Møre og Romsdal vil bli prioritert i 2020. Det vil arbeides med videreføring og oppstart av både flom- og skredsikringsprosjekt.

Regjeringen foreslår å videreføre tilskuddsordningen for lokale klimatiltak, *Klimasats*, i 2020. Kommuner og fylkeskommuner kan søke om midler til prosjekter som reduserer utslipp av klimagasser, og bidrar til omstilling til lavutslippssamfunnet.

I revidert nasjonalbudsjett 2019 ble det satt av 25 millioner kroner til en midlertidig og øremerket ordning i *Klimasats* for utvikling av hurtigbåter med null- og lavutslippsløsninger. Regjeringen foreslår at den midlertidige ordningen videreføres og styrkes med 80 millioner kroner i 2020. Formålet er å utløse økt bruk av null- og lavutslippsløsninger i fylkeskommunale hurtigbåtsamband.

Regjeringen foreslår å bevilge i overkant av 2,2 milliarder kroner til marin forskning i statsbudsjettet for 2020. Det foreslås å sette av 10 millioner kroner til å bygge opp et overvåkingssystem i kystsonen, som blant annet skal kunne varsle algeoppblomstring.

Regjeringen foreslår å bevilge 5 millioner kroner til å øke innsatsen mot marin forsøpling.

Regjeringen viderefører tilskuddsordningen for sysselsetting av sjøfolk. I 2018 var om lag 2 450 sjøfolk i Møre og Romsdal omfattet av tilskuddsordningen.

Regjeringen foreslår å bevilge 55 millioner kroner til forprosjektering av Ocean Space Laboratories i 2020. Fornyelsen av de marintekniske laboratoriene ved NTNU er en nasjonal kunnskapsinvestering. Målet er å sikre norsk verdiskaping gjennom konkurransedyktige havnæringer. Laboratoriene skal bidra til å gjøre havnæringene mer produktive gjennom teknologiutvikling og spredning av kunnskap. Laboratoriene skal være kjernen i et verdensledende utdannings- og kunnskapsmiljø.

Bevilgningene til forskning og innovasjon er betydelig styrket siden regjeringen tiltrådte i 2013. I regjeringens forslag til statsbudsjett for 2020 anslås bevilgningen til næringsrettet forskning og innovasjon over Nærings- og fiskeridepartementets budsjett til om lag 9 milliarder kroner. Inkludert i denne summen er Skattefunnordningen (som gir bedrifter som driver med forskning og utvikling skattefradrag), og skatteinsentivordningen som gir skattefradrag ved langsiktige investeringer i oppstartsselskaper.

Bevilgningene vil bidra til at næringslivet blir grønnere, smartere og mer nyskapende. Forsknings- og innovasjonsordningene i Innovasjon Norge og Forskningsrådet (som deler ut penger til bedriftene) er landsdekkende. Bedrifter i Møre og Romsdal kan søke om penger i alle disse programmene.

Kultur

Over posten Nasjonale kulturbygg er det foreslått å gi tilskudd til Kristiansund kommune, for realisering av nye lokaler for Operaen i Kristiansund og Nordmøre museum i prosjektet Nytt opera- og kulturhus i Kristiansund, med foreslått tilsagn på 150 millioner av et beregningsgrunnlag på 450 millioner kroner (prosjektets totalkostnad er på 690 millioner kroner).

Regionale utviklingsmidler

Av distrikts- og regionalpolitiske tiltak er Møre og Romsdal fylkeskommune tildelt 59,4 millioner kroner til regional utvikling.

3.6. Utviklingen i bruttoproduksjon og sysselsetting samlet

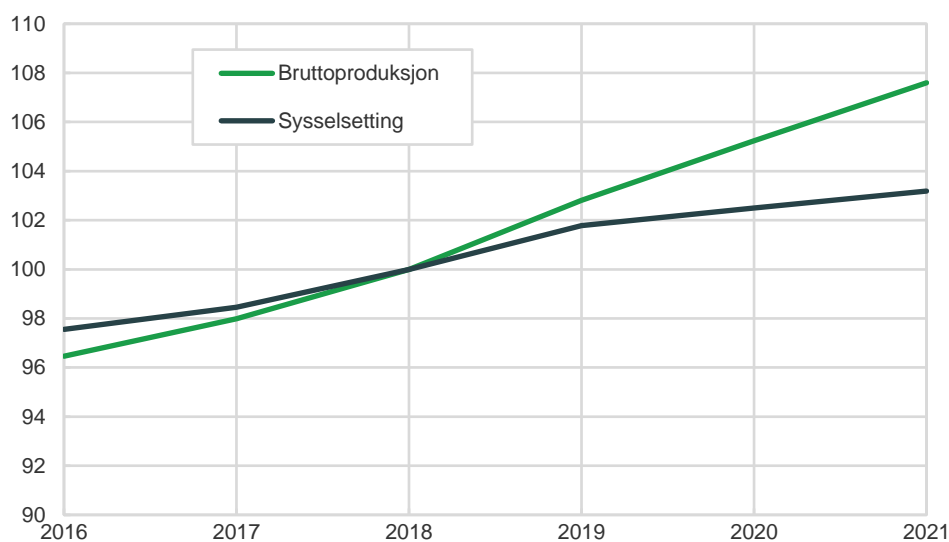
Det ventes vekst i bruttoproduktet for næringene i fylket samlet i år, men moderat lavere enn i fjor. Veksten i bruttoproduktet ventes fortsatt å øke også til neste år. Det ventes fortsatt vekst i sysselsettingen, men litt lavere i år og til neste år enn i 2019.

Fortsatt positiv utvikling i produksjon og sysselsetting samlet for Møre og Romsdal

Det gis til slutt en kort oversikt av status og anslag for utviklingen i bruttoproduksjon og sysselsetting for alle næringer i Møre og Romsdal samlet. I tillegg til de anslagene som er gitt for hovednæringene i avsnittene 3.1 – 3.5 over, er det også tatt med tall for de resterende næringer i fylket, kalt 'andre næringer'. Dette gjelder blant annet utvinning av råolje og naturgass, tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass, rørtransport, elektrisitetsproduksjon, vannforsyning, avløp og renovasjon, utenriks sjøfart samt for produksjonen også boligjenester.

Etter en gradvis økning i både bruttoprodukt og sysselsetting fra 2016 til 2018, viser anslagene en vekst i samlet bruttoprodukt og sysselsetting for Møre og Romsdal i 2019 på henholdsvis 2,8 og 1,8 prosent fra året før. Veksten i bruttoproduktet samlet anslås å bli noe lavere i år og til neste år enn i 2019, med en økning på henholdsvis 2,4 og 2,2 prosent. Sysselsettingsveksten ventes også å bli moderat lavere i inneværende år og i 2021 enn i fjor. En noe sterkere prosentvis vekst i bruttoproduktet enn i sysselsettingen har først og fremst sammenheng med relativt høyere anslått bruttoproduktvekst i industrien, men også primærnæringene og markedsrettet tjenesteyting har relativt sett sterkere vekst i produksjonen enn i sysselsettingen. Det samme gjør seg også gjeldende for summen av det vi betegner 'andre næringer', som også bidrar til å trekke veksten i bruttoprodukt noe mer opp enn sysselsettingen.

Figur 3.12 Brutttoprodukt og sysselsetting i alle næringer samlet. Møre og Romsdal. Volumindekser, årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100

Kilde: Basert på nasjonale anslag fra Statistisk sentralbyrå, per 5. desember 2019

4. Befolkningsutvikling og arbeidsmarked

Fortsatt vekst i folketallet

Tall fra Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikk viste en økning i folketallet på om lag 550 personer for Møre og Romsdal i 2018, målt på grunnlag av grensene for «nytt» fylke fra 1.1.2020. Med dette ble befolkningsveksten i 2018 moderat svakere enn i året før, da folketallet økte med drøyt 570 personer. Foreløpige tall for 2019 viser at det fortsatt er en vekst i folketallet, men med noe svakere vekst enn i 2018. Antall innbyggere i fylket kom ifølge foreløpige tall opp i drøyt 265 200 personer ved utgangen av 2019. Fylket hadde et fødselsoverskudd (antall levendefødte minus antall døde) på snaut 270 personer i 2019, som er lavere enn året før, mens en innenlandsk netto utflytting fra fylket fortsatt trakk i motsatt retning. I 2018 var nettoinnvandringen fra utlandet på om lag 1 100 personer, som fortsatt var stor nok til å kompensere for det innenlandske flyttetapet. Med dette bidro den samlede flytteprosessen til en økning i folketallet i 2018, og moderat høyere enn i året før.

Foreløpige tall for 2019 viser at innvandringen fra utlandet fortsatt er høyere enn utvandringen til utlandet, slik at nettoinnvandringen fortsatt er positiv, men noe lavere enn i 2018, målt som årsgjennomsnitt. En lavere nettoinnvandring skyldes lavere innvandring til fylket, da utvandringen fra fylket også var lavere i 2019 enn i året før. Den innenlandske nettoinnflyttingen er imidlertid fortsatt negativ, men omtrent på nivå med året før. Beregninger med Statistisk sentralbyrås regionale modell REGARD indikerer en fortsatt moderat vekst i folketallet i fylket både i inneværende år og til neste år.

For landet som helhet har det også vært en klar nedgang i nettoinnvandringen fra utlandet de siste årene, fra en rekordhøy nettoinnvandring til landet i 2012 på over 47 300 personer. Deretter har nettoinnvandringen falt år for år, og endte opp med en samlet nettoinnvandring til landet som helhet på om lag 18 100 personer i 2018.

Men der innvandringen hele tiden har gått ned etter 2012, bidro en økt utvandring fra 2014 til 2016 også til å redusere nettoinnvandringen. I 2017 og 2018 har både innvandringen og utvandringen gått ned, men da med et større fall i innvandringen slik at nettoinnvandringen fortsatte å falle. Foreløpige tall for 2019 indikerer imidlertid en tendens til et skifte i tallene, der nettoinnvandringen økte til hele 25 300 personer i 2019, opp 7 200 personer fra året før. Mens innvandringen fortsatt faller noe, var det et meget sterkt fall i utvandringen som bidro til den sterke økningen i nettoinnvandringen, og da spesielt i siste del av fjoråret. Dette store fallet kan i betydelig grad tilskrives vedtak i folkeregisteret og omorganiseringer i hvordan men registrerer vedtaksutvandring³.

Ifølge endelige tall viste 9 av de 26 nye kommunene i Møre og Romsdal vekst i folketallet i 2018, mens de øvrige 17 kommunene hadde nedgang i innbyggertallet. Året før viste 15 av fylkets 26 nye kommuner vekst i folketallet. Klart sterkest vekst i folketallet ble observert i Ålesund, men også kommunene Sula, Giske og Molde hadde en klar folketilvekst i 2018, mens Fjord, Surnadal og Aure var kommunene med størst nedgang i folketallet.

Foreløpige tall for 2019 viser at kun 8 av kommunene har registrert vekst i folketallet, mens de øvrige 18 kommunene viser nedgang i folketallet. Av kommunene har Ålesund fortsatt den klart sterkeste veksten i folketallet, etterfulgt av Ørsta, Giske og Volda, mens Kristiansund, Sunndal og Averøy har størst nedgang.

³ Viser blant annet til følgende link i Statistisk sentralbyrå med egen boks som forklarer endringer i rutinene med vedtaksutvandring: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/me-vart-39-400-fleire-i-2019>

Innvandringen bidrar ikke lenger til positiv flyttebalanse i Møre og Romsdal

Møre og Romsdal har gjennom en årrekke hatt netto utflytting til andre regioner i Norge. I alle årene etter 2006 har en positiv nettoinnvandring fra utlandet bidratt med flere personer inn til fylket enn det som ble tapt gjennom den innenlandske nettoutflyttingen. Den samlede netto innflytting var klart positiv og stadig økende frem til og med 2012, som så langt er året med den største nettoinnvandringen til fylket. Møre og Romsdal var for øvrig også det fylket i landet som på 2000-tallet hadde sterkest prosentvis økning i nettoinnvandringen frem til da (se Stambøl, 2013). Etter 2012 har imidlertid nettoinnvandringen, i likhet med i resten av landet, gått gradvis ned. Foreløpige tall for 2019 viser at Møre og Romsdal hadde en samlet netto innflytting på minus 15 personer, som er en nedgang fra året før da 130 flere personer flyttet inn til fylket enn personer som flyttet ut av fylket. Bak tallene ligger et fortsatt innenlandsk nettoflyttetap på om lag 970 personer, omtrent det samme som året før, som vil si nær uendret negativ innenlandsk flyttebalanse fra 2018. Flyttebalansen med utlandet viste et overskudd på om lag 960 personer, som er en nedgang fra et innvandringsoverskudd på om lag 1 100 personer i 2018.

De foreløpige tallene indikerer at det var kommunene Ålesund, Smøla, Ørsta og Hustadvika som hadde størst samlet netto innflytting i 2019, mens Ulstein, Molde og Kristiansund hadde størst samlet netto utflytting. Av samtlige nye kommuner i fylket hadde 10 kommuner positiv flyttebalanse i 2019, mens 16 kommuner viste større samlet utflytting enn samlet innflytting.

Tabell 4.1 Befolkningen pr. 1.1 i Møre og Romsdal. 1 000 personer

	2019 (1)	2020 (2)	2021
Totalt	265,0	265,2	265,6

(1) Endelige tall, (2) Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå per desember 2019

Små endringer i antall personer i yrkesaktiv alder

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at Møre og Romsdal (med grenser som per 1.1.2020) hadde en økning på 310 personer i yrkesaktiv alder i 2018, som her vil si personer i alderen 15-74 år. Dette var om lag samme vekst enn året før, da fylket hadde en økning av personer i denne aldersgruppen på 320 personer. Foreløpige tall viser at det var små endringer i antall personer i yrkesaktiv alder i fylket i 2019, med en økning på 200 personer. Dette er en forskjell fra tidligere år, da fylket stort sett har hatt en noe større økning i antall personer i yrkesaktiv alder oppover på 2000-tallet. Anslag hentet fra våre regionale befolkningsframskrivninger indikerer små endringer i antall personer i yrkesaktiv alder for Møre og Romsdal også fra 2020 til 2021. Framskrivningene indikerer en nedgang i antall yngre og middelaldrende personer i yrkesaktiv alder, mens det fortsatt ventes vekst av personer i aldersgruppen 50-74 år, om enn noe lavere vekst enn i de siste to-tre årene. For øvrig ventes en fortsatt nedgang i antall barn og unge både i alderen 0-5 år og 6-14 år, mens det anslås en økende vekst i antall personer 75 år og eldre både i år og til neste år. Dette er for øvrig i tråd med den demografiske utviklingen i landet for øvrig.

Fortsatt vekst i arbeidsstyrken i inneværende år

Arbeidsstyrken, det vil si summen av antall sysselsatte og antall arbeidsledige, endret seg lite i Møre og Romsdal fra 2017 til 2018 ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU). Fra 2018 til 2019 var det ifølge samme kilde en nedgang i arbeidsstyrken, men usikkerheten knyttet til AKU på regionalt nivå, er stor. Våre modellbaserte anslag tilsier derimot at det var en økning i arbeidsstyrken i fylket i 2019, og noe større enn i året før. Når anslåtte endringer i arbeidsstyrken i fjor sees i sammenheng med en svak vekst i antall personer i yrkesaktiv alder, indikerer dette en liten oppgang i yrkesdeltakelsen i fylket i 2019. Anslagene for inne-

værende år indikerer en fortsatt oppgang i arbeidsstyrken, om enn mindre enn i fjor, men litt i overkant av det de små framskrevne endringer i antall personer i yrkesaktiv alder skulle tilsi. Det anslås en vekst i arbeidsstyrken også til neste år, omtrent på linje med anslagene for i år eller litt lavere.

Tabell 4.2 Årlig endring i arbeidsstyrke, sysselsetting og arbeidsledighet i Møre og Romsdal. Antall personer etter bostedsfylke

	2019	2020	2021
Arbeidsstyrke	1 900	1 000	900
Sysselsetting	2 400	1 000	900
Arbeidsledighet	-500	0	0

Kilde: Statistisk sentralbyrå, per desember 2019

Yrkesdeltakelsen måles som forholdet mellom arbeidsstyrken og antall personer i yrkesaktiv alder. Normalt vil en sterkere økning i sysselsettingen føre til noe sterkere vekst også i arbeidsstyrken, fordi flere personer utenfor arbeidsstyrken da blir oppmuntret til å søke seg til arbeidsmarkedet. Dette betegnes ofte som det oppmuntrende arbeidsfenomenet (på engelsk: *encouraged worker effect*). På den annen side vil en nedgang i sysselsettingen føre til det motsatte, ved at flere vil ha en tendens til å trekke seg ut av arbeidsstyrken, ofte betegnet som det motløse arbeidsfenomenet (på engelsk: *discouraged worker effect*). Se bl.a. Dagsvik, Kornstad og Skjerpen (2013). En god utvikling i arbeidsmarkedet de siste par årene, med klar oppgang i sysselsettingen og nedgang i arbeidsledigheten har bidratt til å trekke noen flere aktører utenfor arbeidsstyrken inn i arbeidsstyrken, og således bidratt til å øke yrkesdeltakelsen noe. En anslått fortsatt oppgang i sysselsettingen også i inneværende år, skulle isolert sett kunne øke yrkesdeltakelsen i fylket noe, om enn noe mindre enn i 2018 og 2019.

En økning i befolkningens utdanningsnivå fra lavere mot høyere utdanning bidrar også isolert sett til en liten vekst i arbeidsstyrken, i og med at yrkesdeltakelsen er høyere for grupper med høy utdanning enn hos de med lav og middels utdanning. Så selv en anslått utflating av oppgangen i antall personer i yrkesaktiv alder, kan utdanning bidra til noe økning i yrkesdeltakelsen gitt et høyere gjennomsnittlig utdanningsnivå i befolkningen i yrkesaktiv alder.

Alderssammensetningen i befolkningen er ytterligere en faktor av stor betydning for yrkesdeltakelsen, der det altså er personer i aldersgruppen 50-74 år som ventes å bidra til veksten av personer i yrkesaktiv alder. Det har lenge vært en nedgang av personer i den yngste aldersgruppen i yrkesaktiv alder, på 15-29 år, noe som ventes å fortsette. Det samme gjør en tiltagende nedgang av middelaldrende personer i arbeidsstyrken, for de i aldersgruppen 30-49 år: Dette har blant annet sammenheng med små fødselskull i Norge på 1970- og 1980-tallet, der disse kullene nå har kommet godt opp i 30-årsalderen og stadig flere også opp i 40-årsalderen. Altså i aldersgrupper hvor man finner den høyeste yrkesdeltakelsen. Når personene har passert 50 årsalderen, er det en gradvis tendens til noe lavere yrkesdeltakelse med økende alder.

En relativt lavere tilførsel av personer i de yngste og midterste aldersgruppene i yrkesaktiv alder, ble imidlertid kompensert gjennom flere år med høy innvandring. Nå er det imidlertid slik at innvandrere i gjennomsnitt viser noe lavere yrkesdeltakelse enn personer uten innvandrerbakgrunn. Men sammensetningen av innvandrere i befolkningen er her av stor betydning for yrkesdeltakelsen, der en stor arbeidsinnvandring frem til oljeprisfallet i 2014 ble etterfulgt av en viss vridning av innvandringen i retning innvandrere fra land utenfor Europa, dog med en klart fallende innvandring de siste årene. Mens europeiske arbeidsinnvandrere og innvandrere fra andre nordiske land viser noe høyere yrkesdeltakelse enn personer født i Norge, er yrkesdeltakelsen lavere blant innvandrere med bakgrunn fra land utenfor Europa, og da spesielt blant kvinner (se bl.a. Stambøl (2017)).

Samlet sett har andelen innvandrere i Møre og Romsdals befolkning økt fra om lag 2,5 prosent ved inngangen til 2000-tallet og opp til 11,5 prosent ved inngangen til 2019. Innvandreres andel av personer i yrkesaktiv alder har økt enda litt mer, fra om lag 3 prosent ved inngangen av 2000-tallet til nesten 14 prosent ved inngangen til 2019. Med hensyn til sammensetningen av innvandrere for øvrig, falt andelen europeere blant fylkets innvandrere fra nær 60 prosent rundt årtusenskiftet til nær 50 prosent i 2004. Deretter førte den sterke økningen av arbeidsinnvandrere fra især Øst-Europa til at andelen europeere økte til nær 68 prosent frem til 2014, for deretter igjen å falle til om lag 60 prosent ved inngangen til 2019. For nærmere betraktninger og drøftinger rundt slike spørsmål vises bl.a. til Stambøl (2016, 2017) og Cappelen, Langørger, Lian og Stambøl (2017a,b).

I tillegg er det i nyere tid også blitt fokusert stadig mer på de lønnstakere som er midlertidig sysselsatte i Norge, men ikke registrert bosatte i landet, og dermed heller ikke å gjenfinne blant innvandrerne, som først må bli registrert bosatt i Norge før de kan defineres som innvandrere. På landsbasis har denne gruppen variert fra om lag 75 000 til 95 000 sysselsatte per år i perioden 2012-2018, med høyest innslag i 2014 og lavest innslag i 2015. I Møre og Romsdal utgjorde disse lønnstakere over 5 600 sysselsatte i 2014, for så å falle ned mot 3 100 sysselsatte året etter. Denne gruppen økte igjen i Møre og Romsdal fra 3 300 sysselsatte i 2017 til 4 700 sysselsatte i 2018. Med andre ord utgjorde denne økningen av sysselsatte en betydelig andel av fylkets sysselsettingsvekst dette året, samtidig som fylket også økte sin andel av denne type arbeidskraft i Norge. Denne gruppen lønnstakere er litt spesiell i flere sammenhenger, blant annet ved at den ikke er med i statistikkgrunnlaget for den vanlige registerbaserte sysselsettingsstatistikken eller i utvalgsgrunnlaget i arbeidskraftsundersøkelsene (AKU), der det betinges at man må være registrert bosatt i Norge. Tilførselen av denne type arbeidskraft synes å være klart konjunkturbetinget, men når den først øker representerer den en tilførsel av arbeidskraft som per definisjon har nær 100 prosent yrkesdeltakelse. Det er imidlertid viktig å nevne at denne gruppen sysselsatte inngår i nasjonalregnskapets definisjon av antall lønnstakere, og er dermed også med i Statistisk sentralbyrås modellbaserte anslag for sysselsettingen.

Noe lavere vekst i sysselsettingen

Etter en økende vekst i sysselsettingen i 2017 fortsatte denne trenden for landet som helhet også i 2018. Oppgangen i antall sysselsatte i 2018 ble ifølge tall fra nasjonalregnskapet på 1,6 prosent sett i forhold til året før. Ifølge tall fra nasjonalregnskapet økte sysselsettingen ytterligere med 1,7 prosent fra 2018 til 2019, målt som årsgjennomsnitt. I Statistisk sentralbyrås konjunkturtendenser fra desember 2019 ble også sysselsettingen på landsbasis anslått å øke med 1,7 prosent i 2019, målt som årsgjennomsnitt, mens det anslås en samlet vekst på 0,9 prosent for inneværende år og 0,6 prosent for neste år.

I 2018 var økningen i antall utførte timeverk moderat høyere enn økningen i antall sysselsatte, slik at gjennomsnittlig arbeidstid per sysselsatt gikk noe opp. I 2019 anslås antall utførte timeverk også å øke moderat mer enn antall sysselsatte, noe som ventes å fortsette også for inneværende år og til neste år.

Regionale anslag med modellen REGARD indikerer en oppgang i sysselsettingen i Møre og Romsdal i 2019 på om lag 1,8 prosent, målt som årsgjennomsnitt i forhold til året før, noe som er moderat i overkant av oppgangen i anslått sysselsetting for landet som helhet og bekreftet av endelige årstall i nasjonalregnskapet. Anslagene for Møre og Romsdal for inneværende år indikerer en økning i sysselsettingen på om lag 0,7 prosent i forhold til i fjor, målt som årsgjennomsnitt. Dette er litt i underkant av anslaget gitt for landsgjennomsnittet. Anslagene for 2021 antyder en

oppgang i sysselsettingen som ventes å ligge omtrent på linje med utviklingen i landet for øvrig, eller litt i overkant.

Det er i våre regionale anslag næringssammensetningen bak de anslåtte endringer i hver næring som er årsaken til at Møre og Romsdal kan oppleve en samlet sysselsettingsendring som kan avvike fra landsgjennomsnittet. Når anslagene nå viser små endringer i forhold til landsgjennomsnittet totalt, betyr det at de næringsvise endringene i fylket i sum balanseres mot en endring i samlet sysselsetting som ikke avviker nevneverdig fra landsgjennomsnittet. Men noen forskjeller er det, der blant annet industrien og annen oljerelatert virksomhet er med å trekke sysselsettingsutviklingen i fylket litt over landsgjennomsnittet.

På landsbasis var det en oppgang i tilgangen av antall ledige stillinger i 2019 sett i forhold til året før, med en gjennomsnittlig oppgang gjennom året på om lag 1,8 prosent målt i forhold til året før. Tilsvarende tall for Møre og Romsdal viser en oppgang på hele 9,6 prosent.

Primærnæringene i Møre og Romsdal hadde en liten vekst i sysselsettingen i 2019, moderat mer enn landsgjennomsnittet som ifølge nasjonalregnskapet også ble målt til en moderat vekst fra året før. Dette hadde sammenheng med en svak sysselsettingsutvikling i jordbruk og skogbruk, mens sysselsettingen i fiske og fangst og akvakultur trakk klart opp. Det er ventet en moderat vekst i sysselsettingen i fiske og fangst og akvakultur også i år, målt som årsgjennomsnitt, mens det anslås noe svakere sysselsettingsutvikling i jordbruk og skogbruk. Det store innslaget av fiske og akvakultur i Møre og Romsdal fører til en moderat større oppgang i sysselsettingen i primærnæringene samlet i fylket sammenliknet med anslagene for landsgjennomsnittet. Sysselsettingen i primærnæringene i Norge antas å gå litt opp også til neste år, med små eller ingen endring i jordbruk og skogbruk, mens det ventes fortsatt vekst i sysselsettingen i fiske og fangst og akvakultur. Sysselsettingen i primærnæringene i Møre og Romsdal vil trolig utvikle seg litt bedre enn anslått for landsgjennomsnittet også i 2021.

På årsbasis var det en nedgang i industrisysselsettingen i Møre og Romsdal i 2017, men som snudde til oppgang i 2018, omtrent på linje med landsgjennomsnittet. Ifølge nasjonalregnskapstall gikk industrisysselsettingen i Norge opp med 2,3 prosent i 2019, mens de regionale anslagene tilsier at industrisysselsettingen i Møre og Romsdal økte enda noe mer. For inneværende år og til neste år ser det også ut til å bli en oppgang i industrisysselsettingen i fylket, og fortsatt litt sterkere enn i landet som helhet. Dette har sammenheng med at sysselsettingen ventes å gå mest opp i kraftkrevende industri og i verkstedindustri, inklusive bygging av skip og plattformer i år, og i verkstedindustrien til neste år. Det vil si i industrinæringene fylket har mer av enn landsgjennomsnittet.

Det var en økning i sysselsettingen i bygge- og anleggsvirksomheten i Møre og Romsdal i både 2017 og 2018, mens anslagene for 2019 viste en enda sterkere sysselsettingsvekst enn i året før. Anslagene for inneværende år antyder en fortsatt sysselsettingsvekst, om enn noe mer moderat enn i fjor, mens anslagene for 2021 antyder små endringer i sysselsettingen. Her må nevnes at de regionale anslagene i stor grad følger den anslåtte sysselsettingsutviklingen på landsbasis. Det er imidlertid grunner til å anta at store nye utbyggingsprosjekter kan bidra til å øke sysselsettingen i bygge- og anleggsvirksomheten i fylket ut over det som fremkommer av de modellbaserte anslagene. Ikke minst gjelder dette byggingen av nytt sentralsykehus for Nordmøre og Romsdal, som etter en del utsettelse nå er planlagt startet opp på høsten 2020, med ferdigstilling i 2024. Dersom denne utbyggingen starter og videreføres etter planen, vil dette ha virkninger på sysselsettingen i næringen allerede mot slutten av inneværende år og for 2021.

Etter en sysselsettingsøkning i markedsrettet tjenesteyting både i 2017, 2018 og 2019, ser det ut til at bedriftene innen markedsrettet tjenesteyting i fylket får en noe svakere økning i sysselsettingen i år, men omtrent på linje med anslagene for landsgjennomsnittet. Det er ventet fortsatt sysselsettingsvekst i den store sektoren annen markedsrettet tjenesteproduksjon, som blant annet omfatter næringer som forretningsmessig tjenesteyting, finansiell tjenesteyting, informasjonstjenester og innenriks samferdsel. Varehandelen ventes også å få sysselsettingsvekst i år, om enn noe mer moderat enn i næringene over, mens i utleie av forretningsbygg, omsetning og drift av fast eiendom trekker sysselsettingen svakt ned. Det er ventet at sysselsettingsutviklingen i markedsrettede tjenesteytende næringer i Møre og Romsdal vil bli omtrent som i landet for øvrig også til neste år, med anslått små endringer i sysselsettingen.

Anslagene viser derimot klar sysselsettingsvekst i andre næringer med innslag av private tjenester, som for eksempel utvinning av råolje og naturgass og rørtransport og tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.

Møre og Romsdal hadde en sysselsettingsvekst i offentlig forvaltning i 2018 som lå omtrent på landsgjennomsnittet eller moderat høyere. Anslag for 2018 indikerer en økning i sysselsettingen i offentlig forvaltning i fylket på 1,0 prosent, noe som er på linje med anslaget for landsgjennomsnittet, men moderat høyere enn nye tall fra nasjonalregnskapet. For inneværende år ventes en noe svakere økning i sysselsettingen i offentlig forvaltning enn i fjor, men omtrent på linje med anslagene for landsgjennomsnittet. Det er ventet litt sterkere vekst i sysselsettingen i den statlige forvaltningen enn i kommuneforvaltningen. Til neste år er det ventet at sysselsettingen i offentlig forvaltning fortsatt utvikler seg positivt, og moderat sterkere enn veksten anslått for inneværende år, men fortsatt omtrent som i landet for øvrig.

Tabell 4.3 Anslått sysselsetting etter næring i Møre og Romsdal, etter arbeidsstedsfylke. Endring i prosent fra året før

	2019	2020	2021
Primærnæringer	0,4	0,4	0,7
Industri	3,1	0,3	2,6
Bygg og anlegg	4,2	2,2	0,0
Markedsrettet tjenesteyting	1,4	0,7	0,0
Offentlig forvaltning	1,0	0,3	0,7
Andre næringer ¹	3,1	3,0	1,7
Totalt	1,8	0,7	0,7

¹ Gruppen 'andre næringer' består av: utvinning av råolje og naturgass, tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass, rørtransport, elektrisitetsproduksjon, vannforsyning, avløp og renovasjon og utenriks sjøfart.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, per desember 2019

Små endringer i arbeidsledigheten

Etter oljeprisfallet i 2014 og frem til og med 2016 opplevde Møre og Romsdal en klar økning i arbeidsledigheten, da det gjennomsnittlige nivået på registrert antall helt arbeidsledige gikk fra 2,2 prosent av arbeidsstyrken i 2014 til 3,2 prosent av arbeidsstyrken i 2016, før den igjen begynte å falle til 2,8 prosent i 2017 og 2,4 prosent i 2018. Det gjennomsnittlige nivået på helt ledige har gjennom en årrekke ligget lavere i Møre og Romsdal enn tilsvarende gjennomsnitt for hele landet. Dette endret seg i både 2016 og 2017, da den registrerte ledigheten i fylket kom over landsgjennomsnittet, før den igjen var nede på landsgjennomsnittet igjen i 2018.

I 2019 har arbeidsledigheten falt mer i Møre og Romsdal enn for landet som helhet, der den registrerte arbeidsledigheten i fylket falt til 2,0 prosent av arbeidsstyrke i slutten av året, etter å ha vist en ledighetsprosent for enkelte måneder helt ned i 1,9 prosent av arbeidsstyrken. Tallene for 2019 viser en nedgang i registrert arbeidsledighet på om lag 400 personer, som ifølge foreløpige beregninger utgjør om lag 2,1 prosent av arbeidsstyrken i Møre og Romsdal, målt som årgjennomsnitt. Tilsvarende tall for landsgjennomsnittet er foreløpig beregnet til 2,3 prosent av arbeidsstyrken.

Ifølge våre modellbaserte anslag ble det om lag 500 færre arbeidsledige i Møre og Romsdal i 2019 enn i 2018, målt som årsgjennomsnitt. Det ser ut til at sysselsettingen vil fortsette å gå noe opp også i inneværende år, om enn noe mer moderat enn i fjor. Anslagene indikerer også en moderat økning i arbeidsstyrken, gitt en anslått moderat økning i yrkesdeltakelsen basert blant annet på noe høyere utdanningsnivå i befolkningen i yrkesaktiv alder, samt en viss oppmuntringseffekt som ligger i anslagene for fortsatt økt sysselsetting. Ifølge anslagene ventes det imidlertid små forskjeller i forventet økning i antall sysselsatte og anslått økning i antall personer i arbeidsstyrken i inneværende år, noe som gir små eller ingen endringer i arbeidsledigheten. Ifølge anslagene ventes sysselsettingen å øke noe også til neste år, men en tilsvarende anslått økning i antall personer i arbeidsstyrken gir forventninger om små eller ingen endringer i arbeidsledigheten også til neste år.

5. Hovedtrekk av situasjonen og utsiktene for Møre og Romsdal

Anslagene viser en økning i bruttoproduktet i primærnæringene i Møre og Romsdal i 2019, omtrent som landsgjennomsnittet, med god utvikling innen fiske og fangst og akvakultur, men der også produksjonen i jordbruk og skogbruk trakk opp etter en nedgang i 2018 på grunn av den varme og tørre sommeren. For inneværende år er det anslått en fortsatt vekst i bruttoproduktet i primærnæringene samlet, om enn litt lavere økning enn i fjor, men moderat høyere vekst enn i landet for øvrig. Det er samlet produksjon innen fiske og fangst og akvakultur som ventes å trekke opp i år, mens jordbruk og skogbruk viser en noe mer moderat produksjonsutvikling. Det er ventet at bruttoproduktet for primærnæringene kan øke litt også til neste år, om enn litt svakere enn anslagene for inneværende år, men omtrent som for landsgjennomsnittet eller moderat bedre.

Anslag for bruttoproduktet i industrien for 2019, målt som årsgjennomsnitt, viser en klar oppgang i fylket, og noe over landet for øvrig. For inneværende år venter vi at industriproduksjonen fortsatt vil utvikle seg positivt, om enn med svakere vekst enn i fjor. Dette har i våre modellbaserte anslag sammenheng med forventet oppgang innen kraftkrevende industri og i produksjon av verkstedprodukter inklusive bygging av skip og plattformer. Veksten i industriproduksjonen ventes å fortsette også i 2021, der det anslås at den største veksten vil komme i produksjon av verkstedprodukter inklusive bygging av skip og plattformer. Industriproduksjonen i Møre og Romsdal påvirkes i noe større grad av etterspørsel fra petroleums- og gassvirksomheten enn det som er gjennomsnittet for norsk industri. De viktigste industrinæringene for fylket er ved siden av konsumvareindustrien å finne i bygging av skip og plattformer, den øvrige verksstedsindustrien samt produksjon av produktinnsats- og investeringsvarer. Deler av disse næringene ventes å utvikle seg noe bedre enn flere av de øvrige industrinæringene, slik at industriproduksjonen i fylket ventes å utvikle seg moderat bedre enn landsgjennomsnittet både i år og neste år.

Veksten i industriinvesteringene i Møre og Romsdal ble ifølge anslag klart positiv i 2019, omtrent som i landet for øvrig. Anslag for inneværende år viser en moderat nedgang i industriinvesteringene i fylket, omtrent på linje med landsgjennomsnittet. Dette har først og fremst sammenheng med nedgang i investeringene i konsumvareindustrien, men også verkstedindustrien ventes å bidra til noe nedgang i investeringene i år. Til neste år ventes fortsatt en moderat nedgang i industriinvesteringene, blant annet på grunn av fortsatt nedgang i investeringene i konsumvareindustri samt noe nedgang også i kraftkrevende industri, mens verkstedindustrien anslås å bidra med noe investeringsvekst. På bakgrunn av sammensetningen av industrinæringene ventes nedgangen i industriinvesteringene i Møre og Romsdal samlet å bli moderat mindre enn for landsgjennomsnittet både i år og til neste år.

Det ventes en fortsatt vekst i bruttoproduktet i bygge- og anleggsvirksomheten i Møre og Romsdal i inneværende år, og moderat sterkere vekst enn i fjor, men omtrent som i landet for øvrig. En anslått høyere produksjonsvekst har blant annet sammenheng med forventninger om litt høyere boligpriser med påfølgende moderat høyere boliginvesteringer. Det var fortsatt vekst i igangsetting av antall nye boliger og igangsatt boligareal i fylket i fjor, som lå klart over landsgjennomsnittet. Derimot var det en klar nedgang i igangsetting av bruksareal til annet enn boliger. Nye store bygge- og anleggsprosjekter i fylket vil imidlertid kunne bidra til fortsatt vekst. Ikke minst gjelder dette bygging av nytt sentralsykehus for Nordmøre og Romsdal, som etter en del utsettelse nå er planlagt startet opp på høsten 2020 med ferdigstilling i 2024. Ifølge anslagene ventes fortsatt økning i produksjonen i

bygge- og anleggsvirksomheten i fylket også til neste år, om enn litt lavere enn anslagene for i år. Store utbyggingsprosjekt kan imidlertid øke aktiviteten i næringen i fylket ut over det som fremkommer av de modellbaserte anslagene.

Møre og Romsdal hadde en produksjonsutvikling i markedsrettet tjenesteyting som lå omtrent på landsgjennomsnittet i fjor. Det var klar vekst i informasjon og kommunikasjon, forretningsmessig tjenesteyting og i faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, men også varehandel og reparasjon av motorvogner samt overnattings- og serveringsvirksomhet kom opp i vekstrater rundt gjennomsnittet for de markedsrettede tjenesteytende næringer, mens produksjonen trakk ned i post- og distribusjonsvirksomhet. Produksjonsutviklingen i næringen samlet ventes i inneværende år å bli moderat svakere enn i fjor, men fortsatt omtrent på linje med veksten i landet for øvrig. Til neste år anslås den samlede produksjonen i markedsrettet tjenesteyting også å få en økning, om enn litt lavere enn i år, men fortsatt med en utvikling omtrent på linje med landsgjennomsnittet. Det anslås produksjonsøkning i både varehandel og i annen markedsrettet tjenesteproduksjon, som blant annet omfatter forretningsmessig tjenesteyting, finansiell tjenesteyting og informasjonstjenester. Anslagene viser også produksjonsvekst i andre hovedsakelig private tjenester som tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning, rørtransport, produksjon av elektrisk kraft og boligjenester.

Produksjonen i offentlig forvaltning samlet ble anslått å øke omtrent på linje med eller svakt lavere i Møre og Romsdal enn for landet som helhet i 2019. Dette har blant annet sammenheng med at fylket har noe større andel av sin offentlige forvaltning knyttet til kommuneforvaltningen enn landet for øvrig. I inneværende år ventes veksten i produksjonen å utvikle seg moderat sterkere enn i fjor, men tilbake til fjorårets vekstnivå igjen til neste år, og da på linje med utviklingen i landet for øvrig.

Produksjonen for alle næringer i fylket samlet viste en sterkere vekst i 2019 enn året før. Det anslås en vekst i bruttoproduktet for alle næringene samlet også i år og til neste år, men noe lavere enn i 2019.

I Møre og Romsdal var det en klar oppgang i antall sysselsatte i fjor, og moderat i overkant av landsgjennomsnittet. Regionale anslag indikerer en oppgang i sysselsettingen i Møre og Romsdal også i inneværende år, målt som årsgjennomsnitt, men med lavere vekst enn i fjor og moderat i underkant av anslått sysselsettingsvekst på landsbasis. Sysselsettingen i primærnæringene anslås å trekke moderat opp, og det er også ventet en moderat oppgang i industrisysselsettingen, etter en klar økning i fjor. Det ventes litt mer moderat vekst i sysselsettingen i markedsrettede tjenesteytende næringer samlet i inneværende år enn i fjor, mens sysselsettingsutviklingen i bygge- og anleggsvirksomheten og offentlig tjenesteyting fortsatt ventes å trekke litt opp, om enn med svakere vekst enn i fjor, men omtrent som landsgjennomsnittet. I det som defineres som andre næringer ventes sysselsettingen fortsatt å gå opp, og omtrent på linje med sysselsettingsveksten i fjor. Her finnes blant annet næringer som utvinning av olje- og naturgass samt tjenester tilknyttet utvinning av olje- og naturgass.

Ifølge tall fra Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikk, var det en moderat økning i folketallet i Møre og Romsdal gjennom 2018, men omtrent på linje med veksten i folketallet i året før. Det var fortsatt en positiv naturlig tilvekst i befolkningen (antall levendefødte minus antall døde), mens samlet netto innflytting, inkludert netto innvandring, fortsatt bidro til økning i folketallet.

Gjennom mange år har nettoinnvandringen fra utlandet vært mer enn stor nok til å kompensere for det innenlandske flyttetapet, og nådde i 2012 et rekordhøyt nivå i Møre og Romsdal. Deretter har nettoinnvandringen falt år for år, og var i 2018 på sitt laveste registrerte nivå siden 2005. Det har gjennom hele 2000-tallet vært innenlandsk nettoutflytting fra fylket, men med en fallende innenlandsk nettoutflytting i 2017 og 2018 etter at fylket i 2016 hadde den høyeste innenlandske nettoutflytting siden 2006. Foreløpige tall for 2019 indikerer at nivået på nettoinnvandringen fortsatt går noe ned, mens den innenlandske nettoutflyttingen fra fylket er omtrent på same nivå som året før. Samlet sett bidrar flyttingene nå til en liten nedgang i folketallet.

Antall personer i yrkesaktiv alder gikk fortsatt noe opp i Møre og Romsdal i 2017 og 2018. Foreløpige tall viser noe lavere vekst i antall personer i yrkesaktiv alder i fylket i 2019, mens anslagene for inneværende år viser små endringer i antall personer i yrkesaktiv alder. Det har gjennom flere år vært nedgang av yngre personer i yrkesaktiv alder, noe som i de siste årene også har gjort seg gjeldende for middelaldrende personer i aldersgruppen 30-49 år. Det er fortsatt klar økning av personer i alderen 50-74 år, noe som dermed bidrar til at personer i yrkesaktiv alder så langt ikke har gått ned.

Parallelt med en anslått vekst i sysselsettingen i fylket i inneværende år, ventes også arbeidsstyrken å øke noe i år, om enn mindre enn i fjor. Ifølge anslagene gir dette utsikter til små eller ingen endringer i arbeidsledigheten i fylket i år, målt som årsgjennomsnitt.

Til neste år ventes sysselsettingsveksten samlet i Møre og Romsdal å holde seg omtrent på samme nivå som den anslåtte økningen for i år, og omtrent på linje med anslått utvikling for sysselsettingen på landsbasis. Anslagene for neste år indikerer en fortsatt oppgang i sysselsettingen i primærnæringene, i industrien og i offentlig forvaltning, samtidig som man venter en fortsatt sysselsettingsvekst for det som defineres som andre næringer, om enn noe mer moderat enn i år. Det er imidlertid anslått små endringer i sysselsettingen innen markedsrettet tjenesteyting og i bygge- og anleggsvirksomheten, men der usikkerheten i den siste kan ligge på oppsiden med tanke på igangsetting av store utbyggingsprosjekter i fylket.

Det ventes en moderat økning i folketallet i fylket også til neste år, mens anslagene for antall personer i yrkesaktiv alder viser små endringer. Den anslåtte utviklingen i arbeidsstyrken og sysselsettingen indikerer små endringer i arbeidsledigheten i Møre og Romsdal også til neste år.

Men som nevnt i slutten i flere av kapitlene over, kom det i januar i år opplysninger om at et smittomt influensavirus kalt koronaviruset var i ferd med å spre seg i Kina og deretter gradvis videre til andre land i februar og nå i mars. Dette har allerede medført klart lavere aktivitet i de internasjonale markedene, der de globale forsyningskjedene er rammet både med hensyn til input-faktorer og ferdigprodukter i industrien, men også til flere aktiviteter i tjenesteytende næringer. Oljeetterpørselen har gått klart ned, så også oljeprisen, og videre bidratt til å trekke kroneverdien ytterligere ned.

Denne rapporten er imidlertid basert på konjunkturtendenser for norsk økonomi per desember 2019 og forutsetningene er basert på en situasjon før koronaviruset ble kjent. Anslagene kan derfor vise seg å bli for optimistiske for inneværende år dersom man ikke klarer å redusere de økonomiske virkningene av viruset i forholdsvis nær fremtid.

Referanser

- Aukrust, O. (1977), "Inflation in the Open Economy. A Norwegian Model" I Krause, L. B. og Sålant, W. S. (red.): *World Wide Inflation. Theory and Recent Experience*, Washington D.C.:Brookings.
- Bjørnstad, R, H. Hungnes og L.S. Stambøl (2010): *Konjunkturbarometer for Møre og Romsdal*. Statistisk sentralbyrå/Sparebanken Møre. Høst 2010.
- Blanchard, O. (1997), "Is there a core of usable macroeconomics?", *American Economic Review*, 87 (2), pp. 244-246.
- Blinder, A. (1997), "Is there a core of practical macroeconomics that we should all believe?", *American Economic Review*, 87 (2), pp. 240-243.
- Boug, P., Å. Cappelen og T. Eika (2013), "Exchange rate pass through in a small open economy: The importance of the distribution sector", *Open Economies Review* 24 (5), pp. 853-879.
- Boug, P og Y. Dyvi (red.) (2008): *MODAG – En makroøkonomisk modell for norsk økonomi*. Sosiale og økonomiske studier 111. Statistisk sentralbyrå.
- Cappelen, Å, A. Langørgeren, B. Lian og L.S. Stambøl (2017a): Oslo kommunes demografiske og økonomiske utvikling fram mot år 2025, *Økonomiske analyser* 2/2017, Statistisk sentralbyrå.
- Cappelen, Å, A. Langørgeren, B. Lian og L.S. Stambøl (2017b): *Økonomiske konsekvenser av befolkningsutviklingen for Oslo kommune – Perspektiver mot 2025*. Rapporter 2017/15, Statistisk sentralbyrå.
- Carlsen, F., K. Johansen og L.S. Stambøl (2013): "Effects of regional labour markets on migration flows, by education level". I *Labour - Review of labour economics and industrial relations*, Vol 27, Issue 1, March 2013, pp 80-92, Wiley – Blackwell.
- Dagsvik, J.K., T. Kornstad og T. Skjerpen (2013): Labor force participation and the discouraged worker effect. *Empirical Economics*, 45, 401–433.
- Eika, T., H. Hungnes og L.S. Stambøl (2015): *Konjunkturtendenser for Møre og Romsdal*. Rapporter 2015/10, Statistisk sentralbyrå.
- Eichenbaum, M. (1997), "Some thoughts on practical stabilization policy", *American Economic Review*, 87 (2), pp. 236-239.
- Fredriksen, D. (1998): *Projections of Population, Education, Labour Supply and Public Pension Benefits - Analyses with the Dynamic Microsimulation Model MOSART*. Sosiale og økonomiske studier 101. Statistisk sentralbyrå.
- Hungnes, H. og L.S. Stambøl (2011): *Konjunkturbarometer for Møre og Romsdal*. Statistisk sentralbyrå/Sparebanken Møre. Høst 2011.
- Hungnes, H., L.S. Stambøl og T. Eika (2012): *Konjunkturtendenser for Møre og Romsdal*. Rapporter 2012/26, Statistisk sentralbyrå.
- Hungnes, H., L.S. Stambøl og T. Eika (2013): *Konjunkturtendenser for Møre og Romsdal*. Rapporter 2013/53, Statistisk sentralbyrå.
- Hungnes, H. og L.S. Stambøl (2018): *Konjunkturtendenser for Møre og Romsdal*. Rapporter 2018/10, Statistisk sentralbyrå.
- Johansen, R. (1997): *REGARD - Modell for regional analyse av arbeidsmarked og demografi*. Teknisk dokumentasjon. Notater 68/1997, Statistisk sentralbyrå.

- Leknes, S., A. Syse og M. Tønnessen (2016): *Teknisk dokumentasjon av modellene BEFINN og BEFREG 2016*. Interne dokumenter, 2016/15, Statistisk sentralbyrå.
- Mohn, K., L.S. Stambøl og K.Ø. Sørensen (1994): *Regional analyse av arbeidsmarked og demografi - Drivkrefter og utviklingstrekk belyst ved modellsystemet REGARD*. Sosiale og økonomiske studier 88, Statistisk sentralbyrå.
- Solow, R. (1997), "Is there a core of usable macroeconomics we should all believe in?", *American Economic Review*, 87 (2), pp. 230-232.
- Stambøl, L.S. (1994): *Flytting, utdanning og arbeidsmarked 1986-1990. En interaktiv analyse av sammenhengen mellom endringer i flyttetilbøyelighet og arbeidsmarked*. Rapporter 1994/17, Statistisk sentralbyrå.
- Stambøl, L. S, N.M. Stølen og T. Åvitsland (1998): "Regional analyses of labour markets and demography - a model based Norwegian example". I *Papers in Regional Science - The Journal of the RSAI*, vol 77, no. 1, 37-62, 1998, Regional Science Association International, Illinois, USA
- Stambøl, L.S. (2005): *Urban and regional labour market mobility in Norway*. Sosiale og økonomiske studier 110, Statistisk sentralbyrå.
- Stambøl, L.S. og J.A. Jørgensen (2007): *Effekter på sysselsetting og bruttoprodukt av en styrking av kronkursen, med spesiell vekt på Møre og Romsdal*. Web-rapport, Sparebanken Møre. Høst 2007.
- Stambøl, L.S. (2010a): "Impacts of Regional Labour Market Changes on Migration Trends – Research Examples from Norway". I Huskey, L. og C. Southcott (red.): *"Migration in the Circumpolar North"*. Canadian Circumpolar Institute Press in cooperation with the University of the Arctic. pp. 93-116.
- Stambøl, L.S. (2013): *Bosettings- og flyttemønster blant innvandrere og deres norskfødte barn*. Rapporter 2013/46, Statistisk sentralbyrå.
- Stambøl L.S. (2016): *Sysselsetting og flytting blant innvandrere belyst ved regional arbeidsmarkedsmobilitet*, Rapporter 2016/06. Statistisk sentralbyrå.
- Stambøl, L.S. (2017): Immigrants' settlement and participation in the Norwegian labour markets since the turn of the millennium. I Elli Heikkilä (red.) "Immigrants and labour markets – Experiences from abroad and Finland", Migration Institute of Finland, pp. 76-105.
- Statistisk sentralbyrå (2004): *Fylkesfordelt nasjonalregnskap 1997-2004*. Norges offisielle statistikk D389.
- Statistisk sentralbyrå (2019): *Fylkesfordelt nasjonalregnskap*_
<https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/statistikker/fnr>
- Taylor, J. (1997): 'A core of practical macroeconomics', *American Economic Review*, 87 (2), pp. 233-235.
- Tønnessen, M, Å. Cappelen og T. Skjerpen (2014): *Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Inn- og utvandring. Økonomiske analyser*, 4/2014, Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg A: KVARTS: Modellen bak makroprognosene på nasjonalt nivå

KVARTS hører hjemme innenfor en Keynes-inspirert modelltradisjon. De økonomiske mekanismene skiller seg ikke vesentlig fra hva en finner i andre norske og utenlandske makroøkonometriske modeller. Modellen er i internasjonal sammenheng meget disaggregert.

KVARTS-modellen er SSBs hovedverktøy i arbeidet med konjunktur- og makroøkonomiske analyser. Den har vært i regelmessig bruk i prognosevirksomheten i over tjue år, og er under kontinuerlig revisjon. KVARTS er basert på kvartalsdata og avviker med det fra MODAG, men er ellers nærmest identisk med hensyn på teoribakgrunn og egenskaper. For en detaljert presentasjon av modellen henvises det derfor til den mest oppdaterte dokumentasjonen av MODAG, se Boug og Dyvi (2008). Se Boug m. fl. (2013) for en litt mer utførlig men kortfattet presentasjon av KVARTS.

KVARTS er en makroøkonometrisk modell hvor kryssløps- og regnskapssammenhengene er supplert med empirisk bestemte atferdssammenhenger forankret i økonomisk teori. Spesielt for de langsiktige sammenhengene er økonomisk teori viktig, mens dynamikken – altså tilpasningen mot langtidssammenhengene – mer bestemmes av føyning til data.

Modellens kryssløpskjerne sikrer balanse mellom tilgang og anvendelse av modellens 27 produkter, og beskriver hvordan produksjonen fordeler seg på modellens 16 næringer. Prisene på sluttleveringene bestemmes i et tilsvarende priskryssløp, mens de enkelte varepriser i hovedsak bestemmes ut fra estimerte historiske sammenhenger basert på kostnadspåslag.

Fastlandsbedriftenes atferd er i hovedsak modellert ut i fra et rammeverk for monopolistisk konkurranse. For hvert produkt eksisterer separate priser for import, eksport og hjemmelieferanser. Eksport- og hjemmemarkedsprisene bestemmes gjennom et påslag på variable enhetskostnader. Påslaget påvirkes av utviklingen i konkurrentpriser. Importprisene bestemmes først og fremst av valutakursen og prisutviklingen på verdensmarkedet og hos våre handelspartnere, men påvirkes også i noen grad av utviklingen i etterspørselen i Norge.

Norsk produksjon for eksport bestemmes av etterspørselen i utlandet og forholdet mellom norske eksportpriser og konkurrentprisene. Importen bestemmes i et samspill mellom samlet innenlands etterspørsel og sammensetningen av denne, og forholdet mellom hjemme- og importprisene. Til gitt innenlandsk etterspørsel, eksport og import av hvert produkt følger da norsk produksjon: Samlet tilbud er lik samlet anvendelse (inkludert endringer i lagerbeholdningen) av hvert produkt. Produksjonen av enkelte primærnærings- og energivarer må imidlertid bestemmes utenfor modellen og da vil endringer i innenlandsk etterspørsel slå ut i import eller eksport av den aktuelle varen.

Etterspørselen etter innsatsfaktorer i de enkelte næringene bestemmes i et simultant system, hvor produksjonen og relative faktorpriser, inkludert brukerpriser på kapital, inngår. Husholdningenes konsum utenom bolig bestemmes av inntekt, formue, relative priser og realrente etter skatt. Boliginvesteringene bestemmes av forholdet mellom bruktboligpriser og byggekostnader. Bruktboligprisen bestemmes i modellen i et samspill med husholdningenes gjeld hvor husholdningenes inntekter, beholdningen av boliger og brukerprisen på boligkapital (der rentenivået er hovedargumentet) er argumenter.

Lønningene bestemmes i tråd med Aukrust-modellen (se Aukrust, 1977). Industrien er lønnsledende og lønnsutviklingen påvirkes av lønnsomheten ved at lønnskostnadsandelen i industrien er stabil på lang sikt til et gitt press i arbeidsmarkedet. Det siste kommer inn ved at det også er en negativ sammenheng mellom nivået på lønnskostnadsandelen i industrien og nivået på arbeidsledigheten. Arbeidsledigheten inngår ikke-lineært. Det innebærer at når arbeidsledigheten i utgangspunktet er høy, vil for eksempel et stimulerende tiltak føre til en klart mindre økning i lønningene enn om ledigheten hadde vært lav. Arbeidsinnvandringen inngår også ved at høy innvandring isolert sett gir en lavere lønnskostnadsandel. Lønningene i resten av markedsrettet næringer og i offentlig forvaltning følger i stor grad utviklingen i industrilønningene, men innvandring trekker lønningen ekstra ned i markedsrettede næringer utenom industri.

Befolkningen i arbeidsdyktig alder er delt inn i åtte ulike demografiske grupper. Befolkningsutviklingen i disse gruppene tar gjerne utgangspunkt i midtalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger, men det justeres av at innvandring påvirkes av forhold i norsk økonomi. Arbeidstilbudet til hver av gruppene er produktet av yrkesfrekvensen og gruppens størrelse. Yrkesfrekvensene bestemmes som en funksjon av blant annet reallønn etter skatt og arbeidsledigheten (som sier noe om hvor lett det er å få seg arbeid). Når situasjonen på arbeidsmarkedet er vanskelig, er det en del som ikke tilbyr sin arbeidskraft. Det kan være fordi de da velger å ta mer utdanning, passe barn eller på annen måte være hjemme.

Valutakursen bestemmes i normalversjonen av modellen som en funksjon av pengemarkedsrenta i Norge og i utlandet (euro), inflasjonen begge steder samt oljeprisen. I prognoseberegninger bestemmes pengemarkedsrenta av modellbrukeren.

KVARTS inneholder mange økonometrisk bestemte atferdslikninger. Det er likevel mange variabler som anslås når vi lager prognoser, og som har stor betydning for beregningsresultatene. Alle størrelser knyttet til utlandet; markedsutvikling, rente, inflasjon, råvarepriser må fastsettes utenfor modellen. Det samme gjelder produksjonen av primærnærings- og energivarer. I petroleumsnæringen må de fleste størrelser, inkludert oljeinvesteringene fastlegges av modellbrukerne. I offentlig forvaltning bestemmes produksjon, mens offentlig konsum bestemmes (i hovedsak) definisjonsmessig av de eksogene politikkvariablene offentlig timeverksbruk, produktinnsats, kjøp av konsumtjenester og investeringer. Skatte- og avgiftsatser er i stor grad detaljert representert i modellen og bestemmes av modellbrukerne.

Det er ingen sammenhenger i modellen som legger bånd på budsjettbalansen. KVARTS er i første rekke en modell for kort- og mellomlangsigte problemstillinger. Det er opp til modellbrukeren å designe en politikk som følger handlingsregelen, eller som på annen måte tar langsiktige budsjett hensyn.

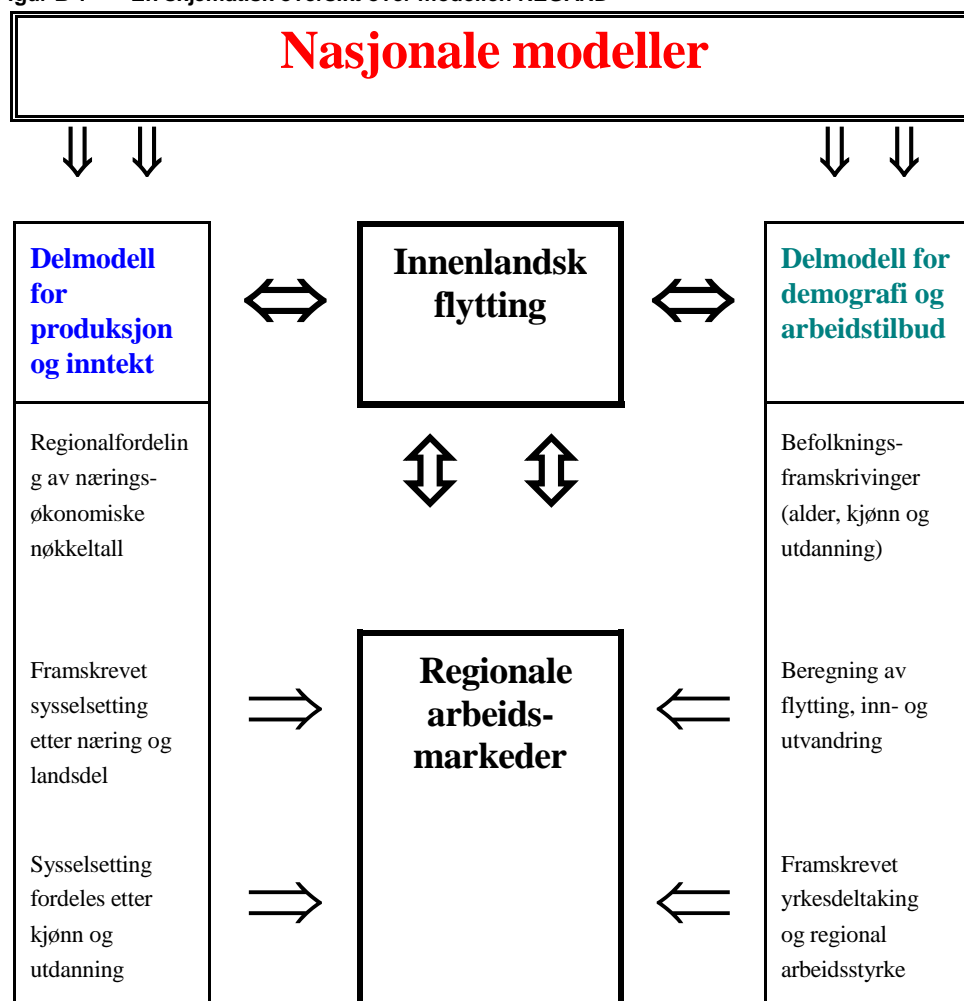
Vedlegg B: REGARD: Modell for regionale arbeidsmarkeder og demografi

Utviklingen på arbeidsmarkedet i de enkelte regioner er et resultat av samspillet mellom tilbuds- og etterspørselsforhold. På etterspørselssiden er nærings-økonomiske forskjeller avgjørende for den regionale utviklingen i produksjon og sysselsetting. På tilbudssiden påvirkes arbeidsstyrken hovedsakelig av demografiske faktorer og av yrkesdeltakelsen. Ettersom den regionale arbeidsmarkedsutviklingen er påvirket av mange forhold, er det hensiktsmessig med et analyseapparat som ser de ulike faktorene i sammenheng. Til dette formålet utviklet Statistisk sentralbyrå modellsystemet REGARD (se bl.a. Mohn, Stambøl og Sørensen (1994) og Stambøl, Stølen og Åvitsland (1998)). Ved hjelp av denne modellen er en i stand til å belyse implikasjonene av den makroøkonomiske utviklingen for produksjon, sysselsetting, investering, arbeidsstyrke og arbeidsledighet i den enkelte region. I tillegg kan modellapparatet benyttes til å analysere virkninger på regional produksjon, sysselsetting og befolkningsutvikling av en omlegging i deler av den økonomiske politikken.

Figur B.1 gir en skjematisk oversikt over modellsystemet som helhet. Det sentrale for beregningene med modellen REGARD er framskrivinger av sysselsetting og arbeidsstyrken i norske landsdeler. Disse to aspektene ivaretas av to delmodeller. Delmodellen for produksjon og inntekt beskriver etterspørselssiden av arbeidsmarkedet, mens faktorene bak arbeidstilbudet omfattes av delmodell for demografi, flytting og arbeidstilbud. De innenlandske flyttestrømmene beregnes i skjæringsflaten mellom de to delmodellene, ettersom flyttingene i REGARD avhenger både av den regionale sysselsettingen og av utviklingen i den regionale arbeidsstyrken. For både arbeidsstyrken og for sysselsettingen ligger det nasjonale beregninger over og styrer utviklingen i modellens sentrale variabler for landet som helhet. De nasjonale beregningene hentes fra framskrivinger og analyser med den makroøkonometriske modellen KVARTS (se vedlegg A over), og tidligere også fra modellene MODAG (se bl.a. Boug og Dyvi (2008)) og MSG).

Etter forenklinger på etterspørselssiden, fungerer modellen etter hvert som en regional "top-down" modell, der anslag for sysselsetting, bruttoprodukt og bruttoinvesteringer for hele landet fra nasjonale modeller som for eksempel KVARTS (og tidligere også MODAG og MSG), brytes ned til regionalt nivå ved hjelp av fordelingsnøkler hentet fra den til enhver tid nyeste versjonen av fylkesfordelt nasjonalregnskap (se blant annet Statistisk sentralbyrå (2004, 2019)). Dette betyr at modellen ivaretar utviklingen i og betydningen av vridninger i nærings sammensetningen for landet som helhet, noe som har vist seg å ha klare regionale implikasjoner. På den annen side ivaretar ikke modellen dynamikken i den regionale nærings spesifikke konkurransekomponenten, der de samme næringer utvikler seg ulikt i de forskjellige deler av landet. Sånn sett kan etterspørselssiden i modellen betraktes som del av en shift-share modell, der den nærings spesifikke strukturkomponenten (trendkomponenten) på nasjonalt nivå brytes ned på fylkesnivå gitt de til dels store forskjeller i nærings sammensetning som eksisterer mellom hvert av fylkene. Regionale kryssløp og regional produsentadferd i industrien, som tidligere inngikk i delmodell for produksjon og inntekt, er i nyere versjoner av modellen erstattet med tilsvarende forutsetninger som er å finne i de nasjonale modellene, slik at multiplikatoreffekter mellom næringer blir bestemt som et gjennomsnitt av det som er observert og modellert som summen over alle regioner i de nasjonale makromodellene.

Figur B 1 En skjematisk oversikt over modellen REGARD

Utgangspunktet for delmodell for demografi, flytting og arbeidstilbud er en demografisk framskriving av befolkningen etter ettårig alder i den enkelte regionen ved hjelp av standardmetoder fra demografisk litteratur. Framskrivning av utdanning, yrkesdeltaking og innenlandsk flytting er konsentrert om den yrkesaktive delen av befolkningen, som vil si alle i alderen 16-74 år.

De regionale befolkningsframskrivingene i REGARD deler den yrkesaktive delen av befolkningen inn i tre kategorier for utdanningsnivå: grunnskole, videregående utdanning og høyere utdanning. Utgangspunktet for framskrivingene av utdanning er resultater for landet som helhet ved hjelp av Statistisk sentralbyrås mikrosimuleringsmodell for arbeidsstyrke og utdanning, MOSART (Se bl.a. Fredriksen (1998)). Ved hjelp av MOSARTs framskrivinger har man konstruert regionale endringsrater for de utdanningsspesifikke befolkningsgruppene. De implementerte endringene er korrigert for regionale variasjoner som er observert i en basisperiode.

En beslektet framgangsmåte er anvendt for å modellere den regionale yrkesdeltakingen. Her er det arbeidskraftdelen i de nasjonale makromodellene som gir anslag for nasjonale yrkesprosenten. Disse viser hvor stor andel av den arbeidsføre befolkningen som er inkludert i arbeidsstyrken. I makromodellene avhenger yrkesprosentene blant annet av den realdisponible inntekten, samt av sosioøkonomiske faktorer som kjønn og alder. Yrkesprosentene fra makromodellene blir kombinert med MOSARTs framskrivinger av utdanning for å beregne utdannings sammensetningen i arbeidsstyrken. De impliserte utdanningsspesifikke yrkesprosentene er i REGARD kombinert med regionale justeringsparametere som tar hensyn til den regionale variasjonen i yrkesdeltakingen på grunnlag av

observasjoner fra en basisperiode. Dette gir regionale yrkesprosjenter som er disaggregert over sosioøkonomiske kjennetegn som kjønn, alder og utdanningsnivå. Når disse multipliseres med tilhørende befolkningsgrupper blir resultatet et anslag på den regionale arbeidsstyrken.

Flytterne i REGARD beskriver hvor stor andel av befolkningen i en region som kan forventes å flytte til en bestemt annen region i løpet av et år. Total utflytting er dermed for hver region bestemt av utflyttingen til samtlige av de øvrige regionene, mens innflyttingen til en region er et resultat av det regionale utflyttingsmønsteret i de øvrige delene av landet. Flytterne er også disaggregert etter kjønn, alder og utdanning. For å forklare innenlandske flyttebevegelser er det estimert sammenhenger mellom flytting og regional arbeidsmarkedsutvikling for personer i aldersintervallet 16 - 44 år (se blant annet Stambøl, Stølen og Åvitsland (1998) og Stambøl (1994, 2010). Flyttemønsteret for resten av befolkningen antas upåvirket av arbeidsmarkedsforhold, og er derfor fastlagt gjennom konstante flyttereater som observert i en basisperiode. Et mellomtilfelle gjelder imidlertid for flyttinger blant barn, som antas å stå i et bestemt forhold til flyttinger blant kvinner i alderen 25-44 år.

Før de estimerte flytterne omtales må det sies noen ord om operasjonaliseringen av begrepet regional arbeidsmarkedsituasjon, som er den sentrale forklaringsvariabelen i flyttemodellen. Den sentrale hypotesen bak den estimerte flyttemodellen er at et stramt regionalt arbeidsmarked vil kunne medføre press på lønnsnivået i regionen samtidig som sannsynligheten for arbeidsledige for å få arbeid vil stige. Dette vil, alt annet likt, medføre nedgang i utflyttingen og økning i innflyttingen. Regionale forskjeller i overskuddsetterspørselen etter arbeidskraft anses i tråd med dette som den viktigste drivkraften bak flyttebevegelsene. En regional arbeidsmarkedsindikator oppnås ved å sammenligne bostedssysselsettingen med arbeidsstyrken i den enkelte region. Forklaringsvariabelen for flyttinger mellom par av regioner er forholdet mellom arbeidsmarkedsindikatoren i fra- og tilflyttingsregionen. Denne størrelsen refereres til som "det relative markedsleiet" mellom par av regioner. Disse relative markedsleiene varierer med kjønn og utdanning, mens de antas uavhengige av alder.

For aldersgruppene er det tilpasset økonometriske sammenhenger mellom de relative markedsleiene og bruttutflytting for samtlige kombinasjoner av fra- og tilflyttingsregioner. Disse flyttereater er disaggregert i henhold til sosioøkonomiske kjennetegn som kjønn, alder og utdanning. Flyttemodellen er med dette formulert som en interaksjonsmodell mellom alle par av regioner. Hovedårsaken til dette valget er at det ikke er uvesentlig for en regions inn- og utflytting hvilke av de øvrige regionale arbeidsmarkedene som endrer seg mest. Styrken med en slik dekomponeringsteknikk, er at endringene i flytterne gjøres betinget av hvilke regionale arbeidsmarkeder som forventes å gi de største virkningene på hver regions flyttereater. I REGARD blir arbeidsmarkedsindikatoren målt etter kvalifikasjoner både på etterspørsels- og tilbudssiden i arbeidsmarkedet. Som mål for kvalifikasjoner har vi som nevnt benyttet personenes høyeste fullførte utdanning. I tillegg har vi valgt å splitte opp arbeidsmarkedet etter kjønn. En utdanningsinndeling i kun tre utdanningsgrupper kan kanskje virke noe aggregert. På den annen side kan et fordisaggregert arbeidsmarked føre til en undervurdering av substitusjonsvirkninger mellom de forskjellige delarbeidsmarkedene.

Flyttemodellen tar utgangspunkt i et enkelt individs beslutning om å flytte, der hvert individ gis muligheten til å velge en av modellens regioner som sin bostedsregion. Dette omfatter dermed også den regionen individet allerede er bosatt i. Hver av regionene har ulike egenskaper, her definert som ulike nivåer på «det relative markedsleiet», som forventes å ha ulike virkninger på nytten ved å bli boende eller å flytte. Vi har valgt å benytte den multinomiske logit-modellen som

sannsynlighetsmodell. Funksjonene gir uttrykk for hvor følsomme flytterne er overfor endringer i eksogene variable, her gitt ved uttrykket «det relative markedsleiet», og sosioøkonomiske kjennetegn som kjønn, alder og utdanningsnivå.

Estimeringene har gitt signifikante estimater på sammenhengen mellom flyttere og de regionale arbeidsmarkedene for samtlige persongrupper og regionale interaksjoner som er benyttet. Slik modellen er formulert blir det en negativ sammenheng mellom endringer i bruttoutflyttingsratene mellom par av regioner og positive endringer i den relative arbeidsmarkedssituasjonen mellom de samme par av regioner målt fra utflyttingsregionen. Denne sammenhengen har stort sett vært negativ for alle persongrupper og for alle regionale interaksjoner. Dette er dermed i samsvar med de hypoteser vi har stilt, at en relativ bedring i en regions arbeidsmarkedssituasjon vil føre til nedgang i tilbøyeligheten til å flytte ut, og at en tilsvarende relativ forverring i arbeidsmarkedssituasjonen vil føre til en tilsvarende økning i utflyttingstilbøyeligheten.

Undersøkelser foretatt i blant annet Stambøl (2005) bekrefter at sammenhengen mellom brutto utflytting fra de urbane og regionale arbeidsmarkedene og sysselsettingsutviklingen er sterkere negativt korrelert enn det tilsvarende sammenheng mellom sysselsettingsutvikling og brutto innflytting er positivt korrelert. Dette styrker modellens valg av brutto utflytting som den styrende flyttevariabel, mens innflyttingen til hver av regionene blir bestemt som summen av innflyttingen til hver av destinasjonene av den regionspesifikke interaktivt estimerte utflyttingen. Analyser i Carlsen, Johansen og Stambøl (2013) dokumenterer ytterligere arbeidsmarkedets betydning for regionale flyttinger, ved at mens regionale forskjeller i arbeidsledighet minker med utdanningsnivået så øker flytteresponsen av regionale forskjeller i arbeidsledighet etter utdanningsnivået. Dette er i samsvar med de resultater vi tidligere har funnet under utviklingen av modellen REGARD. Nyere analyser i Stambøl (2016) påviste imidlertid noe svakere sammenheng mellom netto innenlands innflytting og regionale nettoendringer i sysselsettingen i årene fra og med finanskrisen i 2009 og frem til oljeprisfallet i 2014. En viktig årsak ble tolket å være temporære vridninger i de regionale arbeidsmarkedene i kraft av de meget høye petroleumsinvesteringene på Vestlandet og i Nord-Norge, samtidig som den mer tradisjonelle sentrum-periferi dimensjonen i de innenlandske flyttingene ikke ble tilsvarende endret. Det må likevel påpekes at bruttoutflyttingsratene likevel ble noe dempet i regioner med høye petroleumsinvesteringer, og sånn sett fortsatt i samsvar med estimerte sammenhenger i flyttemodellen i REGARD.

Det som gjenstår er påvirkningen på den regionale befolkningsutviklingen fra internasjonale flyttebevegelser. Disse er så langt gitt en mer summarisk behandling i modellen. Utvandring fra de enkelte regionene er beregnet ved hjelp av konstante utvandringsrater etter kjønn og alder som observert i en basisperiode. Total innvandring til landet som helhet var en eksogen størrelse som fordeles ved hjelp av regionale andeler etter kjønn og alder på grunnlag av det observerte innvandringsmønsteret fra en basisperiode. Det er nå vanlig å benytte nasjonale anslag på brutto innvandring fra den nasjonale modellen BEFINN, se bl.a. Tønnesen, Cappelen og Skjerpen (2014), og Leknes, Syse og Tønnessen (2016).

Det er også laget en modell som bryter framskrevne tall etter syv landsdeler ned til fylkesnivå fra delmodell for demografi og arbeidstilbud. Modellsystemet er dessuten formulert slik at det er mulig å trekke ut resultater fra enkeltdeler uten å foreta en total modellberegning. En detaljert teknisk dokumentasjon av hel modellsystemet er også blitt gitt i Johansen (1997).

Figurregister

Figur 1.1	Offentlig forvaltning.....	9
Figur 1.2	Petroleumsinvesteringer og oljepris.....	11
Figur 1.3	Investeringer i fastlandsnæringer. Sesongjustert, mrd 2017-kr, kvartal.....	11
Figur 1.4	Boligmarkedet.....	12
Figur 1.5	Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjustert, mrd 2017-kr, kvartal.....	13
Figur 1.6	Arbeidsledige personer og ledige stillinger. Prosent av arbeidsstyrken og av summen av besatte og ledige stillinger, sesongjustert og glattet.....	14
Figur 1.7	Valutakurser.....	15
Figur 1.8	Norske renter.....	15
Figur 1.9	Konsumprisindekser. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før.....	16
Figur 1.10	BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend-BNP i prosent.....	16
Figur 3.1	Bruttoprodukt i primærnæringene. Volumindekser for hele landet. Årsgjennomsnitt. 2014=100.....	24
Figur 3.2	Sysselsatte personer i primærnæringene. Møre og Romsdal og landsgjennomsnitt. Volumindekser. Årsgjennomsnitt. 2016-2021, 2018=100.....	25
Figur 3.3	Bruttoprodukt i industri i hele landet og Møre og Romsdal. Volumindekser, årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100.....	28
Figur 3.4	Sysselsetting i industri i hele landet og i Møre og Romsdal. Årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100.....	29
Figur 3.5	Fordeling av sysselsettingen i industrien i Møre og Romsdal i 2019, basert på sysselsatte bosatt i fylket ved utgangen av året.....	30
Figur 3.6	Bruttoinvesteringer i industri. Landsgjennomsnitt. Volumindekser, årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100.....	31
Figur 3.7	Bruttoprodukt og sysselsetting i bygg- og anleggsvirksomhet. Landsgjennomsnitt. Volumindekser, årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100.....	34
Figur 3.8	Bruttoinvesteringer i bolig. Hele landet. Sesongjusterte volumindekser, 2016=100.....	34
Figur 3.9	Bruttoprodukt, sysselsetting og bruttoinvestering i markedsrettet tjenesteyting i Møre og Romsdal. Volumindekser, årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100.....	36
Figur 3.10	Fordeling av sysselsettingen i tjenesteytende næringer i Møre og Romsdal i 2019 basert på sysselsatte registrert bosatt i fylket ved utgangen av året.....	38
Figur 3.11	Bruttoprodukt, sysselsetting og bruttoinvestering i offentlig tjenesteyting i Møre og Romsdal. Volumindekser, årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100.....	39
Figur 3.12	Bruttoprodukt og sysselsetting i alle næringer samlet. Møre og Romsdal. Volumindekser, årsgjennomsnitt 2016-2021, 2018=100.....	44
Figur B 1	En skjematisk oversikt over modellen REGARD.....	60

Tabellregister

Tabell 1.1	Makroøkonomiske hovedstørrelser 2017-2021. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår	10
Tabell 3.1	Igangsettingstillatelser for byggeprosjekter i 2019. Prosentvis endring fra året før	33
Tabell 3.2	Endring i noen korttidsindikatorer i prosent fra samme periode året før.....	36
Tabell 4.1	Befolkningen pr. 1.1 i Møre og Romsdal. 1 000 personer.....	46
Tabell 4.2	Årlig endring i arbeidsstyrke, sysselsetting og arbeidsledighet i Møre og Romsdal. Antall personer etter bostedsfylke.....	47
Tabell 4.3	Anslått sysselsetting etter næring i Møre og Romsdal, etter arbeidsstedsfylke. Endring i prosent fra året før	50

© Statistisk sentralbyrå, 2020

Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-587-1082-7 (trykt)

ISBN 978-82-587-1083-4 (elektronisk)

ISSN 0806-2056